

**TURUN
YLIOPISTO**

KAIKKI PIELESSÄ

Erityisopetuksen diskurssit Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien ja Iltalehden verkkouutisoinnissa ja mielipidekirjoituksissa vuosina 2020–2021

Salli Airos
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustieteiden tiedekunta
Rauman opettajankoulutuslaitos
Turun yliopisto 5/2023

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede

Tekijä: Salli Airos

Otsikko: Kaikki pielessä – Erityisopetuksen diskurssit Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien ja Iltalehden verkkouutisoinnissa ja mielipidekirjoituksissa vuosina 2020-2021

Ohjaaja: Kasvatustieteen tohtori Anitta Melasalmi

Sivumäärä: 91 sivua, 1 liite.

Päivämäärä: 2.5.2023

Tiivistelmä

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten erityisopetuksesta uutisoitiin Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien sekä Iltalehden verkkosivuilla vuosina 2020–2021. Tutkimuksella selvitettiin, miten erityisopetus representoitiin verkkouutisoinnissa ja mielipidekirjoituksissa ja millaisia yhteiskunnallisia, julkiseen keskusteluun kytkeytyviä erityisopetuksen diskursseja aineistosta voitiin muodostaa. Erityisopetus, sen sisältö ja siihen kytkeytyvät käsitteet määritellään perusopetuslain sekä valtakunnallisten opetussuunnitelmien mukaisesti. Erityisopetuksella tarkoitetaan tutkimuksessa sellaista lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tukevaa opetusta, jota on kelpoinen antamaan erityisopettajan pätevyyden saavuttanut henkilö.

Utisdiskursseilla tarkoitetaan aineistossa esiintyviä erilaisia erityisopetukseen liittyviä puhetapoja ja näkökulmia, joita analysoimalla oli tavoitteena muodostaa kuva siitä, millaiset puhettavat hallitsivat erityisopetuksesta uutisointia. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostettiin kriittisen diskurssianalyysin sekä kriittisen media- ja yhteiskuntatutkimuksen käsitteiden lähtökohdista, jotka liittyivät uutisoinnin vallan tunnistamiseen ja tämän vallan vaikutusten merkittävyyteen. Kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta uutisointi kykenee tekemään tietyistä asioista merkityksellisiä sen avulla, miten se nämä aiheet esittää. Verkkouutisten käsitettiin heijastavat myös yhteiskunnallisia diskursseja, jonka vuoksi niiden ymmärtäminen vaati kriittisiä tutkimusmenetelmiä. Tutkimusaihe on tärkeä sen yhteiskunnallisen merkittävyyden vuoksi, mutta myös siksi, että media on läsnä jokapäiväisessä elämässämme.

Tutkimus toteutettiin aineistolähtöisellä diskurssianalyysillä, joka toimi tutkimuksen metodologis-teoreettisena viitekehystenä. Tutkimuksessa analysoitiin yhteensä 44 erityisopetusta koskevaa verkkouutista ja mielipidekirjoitusta. Diskurssianalyysin tutkimusperinteen mukaisesti analyysissä keskityttiin uutisoinnin diskursiivisen ja sosiaalisen toiminnan ulottuvuuksien tarkasteluun ja kriittisen diskurssianalyysin painotus ohjasi paikantamaan uutisoinnin sisältämiä valtasuhteita.

Tutkimustulokset osoittavat, että erityisopetuksesta uutisointia hallitsee negatiivinen ja ongelmakeskeinen näkökulma. Erityisopetuksen representaatioissa korostuu yhteiskunnallisessa valtasuhteissa olevien tahojen sekä opettajien puheenvuorot, joiden kautta tuotetaan erityisopetuksen piirissä oleville oppilaille uhrin sekä ongelmia aiheuttavan ryhmän identiteettejä. Muodostetut diskurssit ovat myös osittain päällekkäisiä, joka näkyy myös erityisopetuksesta käytävässä julkisesta keskustelusta. Keskeinen tutkimustulos on, että aineistossa myönteiset kuvaukset, onnistumiset tai erityisopetuksen piirissä olevien lasten oma ääni jää marginaaliin. Diskurssit ovat usein pysyviä ja hitaasti muuttuvia, joten tutkimustulosten valossa on tarpeen pohtia, millaisia seurauksia tällaisella uutisoinnilla on ihmisten ajatteluun ja toimintaan. Kenellä on vastuu uutisoinnin mahdollisista seurauksista?

Avainsanat: erityisopetus, uutisointi, diskurssianalyysi, representaatio, diskurssi, valta

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Erityisopetuksen määrittelyä	7
2.1	Erityisopetus perusopetuslaissa	7
2.2	Erityisopetus opetussuunnitelmien perusteissa	9
3	Uutisdiskurssien ja tutkielman teoreettisen viitekehyksen lähtökohdat	15
3.1	Representaatiot ja diskurssit uutisoinnissa.....	20
3.2	Argumentointi uutisoinnissa.....	23
3.3	Uutisointi ja valta	25
4	Tutkimuksen toteutus	29
4.1	Diskurssianalyysi tutkimuksen lähestymistapana.....	30
4.2	Tutkimusaineisto ja sen keruu	35
4.3	Aineiston analyysi.....	37
5	Tutkimustulokset	44
5.1	Erityisopetuksen representaatiot.....	44
5.2	Erityisopetuksen diskurssit.....	55
6	Tutkimustulosten yhteenveto	67
7	Pohdinta ja johtopäätökset	70
8	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	78
	Lähteet	83
	Liite 1. Tutkimuksen aineisto	86

1 Johdanto

Tämä tutkielma käsittelee erityisopetusta koskevaa verkkouutisointia ja mielipidekirjoituksia Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien ja Iltalehden verkkosivuilla vuosina 2020–2021.

Tutkimuksella pyritään selvittämään, miten erityisopetus näissä verkkouutisissa ja mielipidekirjoituksissa representoidaan ja millaisia laajempia, yhteiskunnallisia diskursseja näistä representaatioista voidaan muodostaa. Tutkimuksen tavoitteena on representaatioita ja diskursseja tutkimalla selvittää, ketkä saavat erityisopetusta koskevassa uutisoinnissa äänensä kuuluviin ja millaisia valta-asemia erilaiset puhujapositionit ja heidän tuottamansa diskurssit tämän kautta saavuttavat. Tutkimuskysymyksillä etsitään vastauksia siihen, millaiset erityisopetuksesta esitetyt todellisuuden kuvaukset saavat verkkouutisoinnissa ja mielipidekirjoituksissa hallitsevan aseman ja miten näitä hallitsevia diskursseja kielenkäytöllä tuotetaan.

Idea tutkimusaiheeseen syntyi kesällä 2021, kun sain tiedon opiskeluoikeudesta erityisopettajan pätevyyden antaviin opintoihin. Silloisella kesätyöpaikallani oltiin onnellisia puolestani, mutta samalla jokainen paikalla ollut hämmästeli ja kauhistelikin raskasta uravalintaani – onhan erityisopettajan työ todella rankkaa, jopa vaarallista. Otin reaktiot vastaan mielenkiinnolla tiedustellen, mistä opetusalaan sen enempää tuntevat työkaverini olivat muodostaneet näkemyksensä. Kaikkien vastaus oli sama: mediasta ja uutisoinnista. Olen itsekin seurannut ahkerasti opetukseen liittyvää uutisointia, mutta reaktiot pysäyttivät kuitenkin ajattelemaan. Miten he, joilla ei ole lainkaan käytännön kosketusta tai kokemusta erityisopetuksesta, mieltävät tähän alaan liittyvät asiat? Millainen kuva heillä on erityisopetuksessa opiskelevista oppilaista ja mistä tämä kuva muodostuu? Kiinnostus uutisoinnin tarkempaan tutkimiseen kasvoi edelleen, ja ymmärsin aiheen olevan merkittävä tutkimuskohde sekä tulevan ammattini että yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kannalta. Se, millaista maailmaa ja sosiaalista todellisuutta uutisointi luo ja ylläpitää, ei ole ihmisten ajattelun muotoutumisen kannalta selvästikään yhdentekevää. Kasvatukseen ja opetukseen liittyvä uutisointi saa vielä oman, arvolutautuneen ulottuvuutensa, koska kyse on aina myös lapsista ja nuorista, joita erityisopetus koskettaa. Erityisopetukseen liittyy lisäksi tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kysymykset, koska erityisopetuksella halutaan turvata myös heikommista lähtökohdista tulevien lasten tulevaisuus. Se, millaisia uutisia me erityisopetuksesta näemme ja luemme, muokkaa ja rakentaa kuvaamme näistä lapsista.

Tutkimusaineistoksi on valittu verkkouutisointi siksi, että opetukseen ja kasvatukseen liittyvää aihetta on haluttu ymmärtää ennen kaikkea osana yhteiskunnallista tutkimalla median merkitystä osana erityisopetuksen todellisuuden tulkintojen rakentamista. Uutismedian tutkiminen on keino ymmärtää yhteiskuntaa, politiikkaa sekä arkea, jossa elämme (Kellner, 1997). Käsitän myös opettajan ammatin yhdeksi yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinoksi ja muodoksi. Koska sekä opettajan ammatilla että medialla on merkittävä vaikutus yksilöihin, yhteisöihin ja laajemmin yhteiskuntaan, näyttäytyy erityisopetuksesta uutisoinnin tutkiminen mielekkäänä ja tarpeellisenä tutkimuskohteena. Myös opettajan ammatti sisältää julkista vallankäyttöä, joka vahvistaa tutkimuksen yhteiskunnallista näkökulmaa. Tutkielmassa erityisopetus määritellään perusopetuslain mukaisesti (Perusopetuslaki 1136/2003, 1 §). Koska laki määrää erityisopetuksen toteuttamiseen liittyvistä tekijöistä, ei erityisopetuksen järjestämisen tulisi olla tulkinnanvarainen tai yksittäisten koulujen päätettävissä oleva asia. Määrittelemällä erityisopetus perusopetuslain mukaisesti, on uutisointia tutkimalla mahdollista saada vastauksia myös siihen, toteutuuko uutisoinnin luomissa representaatioissa erityisopetus lain määräämällä tavalla vai ei. Lisäksi opetus ja kasvatusta ovat itsessään yksi merkittävimmistä suomalaista yhteiskuntaa muokkaavista osa-alueista. Tästä syystä erityisopetusta koskevan verkkouutisoinnin tutkiminen tulisi ymmärtää tärkeäksi osaksi myös kasvatustieteellistä tutkimusta. Joukkoviestintään ja mediaan liittyvän tutkimuksen tukemisen ei tulisi painottua pelkästään media- ja yhteiskuntatieteiden piiriin vaan sen tulisi olla myös osa kasvatustieteellistä tutkimusta.

Koska joukkoviestintä ja sen osana myös verkkouutisointi vaikuttavat ihmisten elämään, tulee sekä opetusalan ammattilaisten että kansalaistenkin osata lukea ja tulkita mediaa kriittisesti. Maailmassa, jossa vaikeasti ennustettavia muutoksia tapahtuu aina vain kiihtyvämpään tahtiin, tulisi jokaisen olla tietoinen niistä ideologioista ja hallitsevista puhetavoista, joita joukkoviestintä kykenee kielenkäytöllä yhteiskuntaan tuottamaan. Kriittinen lukutaito ja ajattelu ovat tämän ajan merkittävimpiä kansalaistaitoja. Tämä tutkimus pyrkii osaltaan vastamaan tähän tarpeeseen osoittamalla, miten uutisoinnin valta toimii ja kuinka sillä voidaan merkityksellistää asioita halutulla tavalla (esim. Kunelius, 2003; Foucault, 1969, 1994; Pietikäinen & Mäntynen, 2019; Fairclough, 2003). Verkkouutisoinnin kielenkäytön kriittisellä tutkimisella tavoitellaan myös sellaisten mahdollisten muutossuuntien hahmottelua (ks. Jokinen et al., 2016), jotka edistäisivät kriittisen ajattelun merkityksen ja tarpeen ymmärtämistä. Koska medialla on aitopaikka määrittää, miten ja mistä uutisoidaan, on myös

yksi opettajan ammatin keskeisimpiä taitoja ymmärtää, miten uutisointi kykenee vaikuttamaan opetuksesta käytävän keskustelun määrittelyyn.

Erityisopetukseen liittyvää uutisoinnin tutkimusta ei olla juurikaan tehty. Opetukseen liittyvää uutisointia on tutkittu jonkin verran opinnäytetöiden muodossa, mutta nämä uutisoinnin tutkimukset eivät juurikaan käsittele erityisopetusta, vaan jotain muuta opetuksen osa-aluetta. Pitkäsen ym. (2021) tutkimus inkluusiokeskustelua koskevasta uutisoinnista osoittaa samansuuntaisia lähtökohtia, kuin tämäkin tutkimus: uutisoinnissa esitetyt argumentit eivät ole neutraaleja käsityksiä aiheesta, vaan niillä on kyky tuottaa tietynlaista todellisuutta. Koska aiheeseen liittyvää tutkimusta on tehty hyvin rajallisesti, vastaa tämä tutkimus aitoon tarpeeseen. Tutkimuksella pyritään myös kiinnittämään huomiota siihen, miten erottamaton osa kasvatus ja opetus ovat julkista, poliittista ja yhteiskunnallista toimintaa, jota myös verkkouutisointi jatkuvasti muokkaa, luo ja määrittää.

2 Erityisopetuksen määrittelyä

Tutkielma tarkastelee erityisopetusta, joka on keskeinen osa suomalaista peruskoulujärjestelmää, uutisoinnin näkökulmasta. Tässä luvussa määritellään, mitä erityisopetus on ja mitä käsitteitä siihen liittyy. Erityisopetukseen ja siitä säädettyihin lakeihin on uutisoinnin tutkimisen kannalta välttämätöntä perehtyä, jotta voidaan muodostaa kokonaiskuva siitä, mitä erityisopetus tarkoittaa ja kuinka sen tulisi koulutusjärjestelmässä toteutua. Tässä luvussa määritellään tutkimuksen aineistonkeruuvaiheessa hakusanoina käytetyt käsitteet erityisopetus, erityisopettaja ja erityisoppilas. Luvussa erityisopetus määritellään perusopetuslain ja opetussuunnitelmien mukaisesti, koska laki määrää erityisopetuksen järjestämisestä ja perusopetuslaki ohjaa opetuksen järjestäjiä erityisopetuksen toteuttamisesta. Tutkielmassa on tehty tietoinen valinta pidättäytyä perusopetuslain ja opetussuunnitelmien antamissa erityisopetuksen määritelmissä. Tätä valintaa on ohjannut kaksi tavoitetta. Ensinnäkin on haluttu selvittää, mitä erityisopetus perusopetuslain mukaan tarkoittaa eli miten sen tulisi käytännössä toteutua. Toiseksi tällä tavalla saadaan myös tietoa siitä, ovatko verkkouutisoinnin rakentamat kuvaukset erityisopetuksesta linjassa perusopetuslain ja opetussuunnitelmien antamien määräyksien kanssa. Erityisopetus on tutkielmassa haluttu määrittellä lakien ja asiakirjojen sisältöjen mukaisesti, koska sen järjestämisen ei tästä syystä pitäisi olla tulkinnanvarainen asia.

2.1 Erityisopetus perusopetuslaissa

Perusopetuslaissa säädetään perusopetuksesta (Perusopetuslaki 1136/2003, 1 §), jonka osa erityisopetus on. Perusopetuslain sisältämät käsitteet ovat keskeinen osa erityisopetuksen määrittelyä, koska ne ohjaavat sitä, millaista tukea oppilaalle ja annetaan ja missä muodossa. Lisäksi lainsäädäntö määrää opetushenkilöstön kelpoisuuksista eli siitä, kuka voi antaa erityisopetusta. Asetus opetushenkilöstön kelpoisuuksista liittyy keskeisesti erityisopettajan käsitteen määrittelyyn. Lain kautta tulee määritellyksi myös ne oppilaat, joiden katsotaan olevan erityisoppilaita, eli saavan vahvaa tukea oppimiseensa ja/tai kehitykseensä. Erityisoppilaan määrittely ei ole yksiselitteistä, koska perusopetuslaissa tai opetussuunnitelmissa ei käytetä käsitettä erityisoppilas, vaan ne määrittelevät tietyt oppilaat oikeutetuiksi saamaan erilaisia tuen muotoja. Perusopetuslaki määrittelee oppilaalle annettavaan tukeen kuuluvaksi tukiopetuksen ja osa-aikaisen erityisopetuksen, tehostetun tuen sekä erityisen tuen (Perusopetuslaki 642/2010, 16 §, 16 a § & 17 §).

Perusopetuslaki määrää tukiopetuksesta ja osa-aikaisesta erityisopetuksesta niin, että oppilaalla on oikeus osa-aikaiseen erityisopetukseen, jos hänen oppimisessaan tai koulunkäynnissään ilmenee vaikeuksia (Perusopetuslaki 642/2010, 16 §). On huomioitava, että tukiopetuksen tai osa-aikaisen erityisopetuksen antaminen eivät välttämättä viittaa siihen, että oppilaalla olisi pysyviä haasteita oppimisessaan. Tukiopetusta ja osa-aikaista erityisopetusta tuleekin antaa muun opetuksen ohessa (Perusopetuslaki 642/2010, 16 §). Tarpeen vaatiessa oppilaalle siirrytään antamaan vahvempaa tuen muotoa, eli tehostettua tukea. Siihen, ymmärretäänkö jo tehostettua tukea saava oppilas erityisoppilaaksi, ei ole yksiselitteistä vastausta. Tämän tutkielman kannalta olennaista on kuitenkin se, että tehostettu tuki on keskeinen osa erityisopetusta, joka on tutkimuksen varsinainen kohde. Perusopetuslaki (642/2010, 16 a §) määrittelee oppilaalle annettavan tehostetun tuen koostuvan useammasta eri tukimuodosta. Tehostettuun tukeen sisältyy perusopetuslain (642/2010, 16 a §) määräyksien mukaan oppimissuunnitelman tekeminen ja erilaisten tukimuotojen sekä pedagogisten järjestelyjen tarjoaminen. Perusopetuslaissa (642/2010, 16 a §) todetaan kuitenkin, että tehostetun tuen varsinaiset sisällöt määritellään Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014).

Tarvittaessa erityisoppilaan käsite voidaan kuitenkin määritellä yksinkertaistetusti oppilaan saaman tuen muodon eli tuen asteen mukaisesti. Tässä tapauksessa erityisoppilaalla tarkoitettaisiin sellaista oppilasta, joka on oikeutettu kaikista vahvimpaan tuen muotoon, eli erityiseen tukeen. Erityistä tukea saavalle oppilaalle on tehty erityisen tuen päätös. Perusopetuslaki (642/2010, 17 §) määrittelee erityisen tuen koostuvan sekä erityisopetuksesta että muusta tarjottavasta tuesta. Laki siis velvoittaa tarjoamaan erityisopetusta sellaiselle oppilaalle, jolle on tehty erityisen tuen päätös. Perusopetuslaki (642/2010, 17 a §) velvoittaa laatimaan oppilaalle henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (lyhenne HOJKS), joka toimii erityisen tuen päätöksen toimeenpanevana suunnitelmana. Annettavan opetuksen tulee tapahtua joko erityisluokassa, muun opetuksen yhteydessä tai jossakin muussa soveltuvaksi katsottavassa paikassa (Perusopetuslaki 642/2010, 17 §). Laki ei määrittele tarkemmin sitä, mitä muulla opetuksella tai muulla opetukseen soveltuvalla paikalla tarkoitetaan. Käytännössä muun opetuksen yhteydessä annettava erityisopetus voi olla esimerkiksi yleisopetuksen ryhmässä annettavaa opetusta, jossa luokanopettaja ja erityisopettaja toimivat yhdessä. Erityisopetusta järjestäessä on otettava aina huomioon sekä oppilaan etu että opetuksen järjestämiseen liittyvät edellytykset (Perusopetuslaki 642/2010, 17 §).

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista

Perusopetuslaissa määriteltyä erityisopetusta (642/2010, 16 §, 16 a § & 17 §) on kelpoinen antamaan sellainen henkilö, joka on suorittanut muiden lain määräämien opintojen lisäksi erityisopettajan koulutuksen tai erityisopettajan opinnot (Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 105/2012, 8 §). Annettu asetus määrää varsin yksiselitteisesti, että kelpoisuuden erityisopetuksen antamiseen voi saada vain erityisopettajan ammattiin valmistavien opintojen suorittamisella. Näin ollen asetus henkilöstön kelpoisuudesta koskee sekä osa-aikaisen erityisopetuksen että erityiseen tukeen liittyvän erityisopetuksen antamista. Tässä tutkielmassa erityisopettajan käsite tulee siis määritellyksi opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukaisesti. Erityisopettajaksi määritellään vain sellainen opettaja, jolla on kelpoisuus erityisopetuksen antamiseen asetettujen määräysten mukaisesti.

2.2 Erityisopetus opetussuunnitelmien perusteissa

Edellä on kuvattu erityisopetukseen liittyvä lainsäädäntö. Lainsäädäntöä tarkemmin erityisopetuksen varsinainen sisältö ja käytännön toteutukseen liittyvät ohjeistukset tulevat määritellyiksi Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 (OPH, 2014). Tässä luvussa kuvataan, mitä erityisopetus sisältää ja millä tavoin sitä voidaan perusopetuksessa toteuttaa.

Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa perusopetuslaki. Opetussuunnitelma on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan myös paikalliset opetussuunnitelmat on valmistettava (OPH, 2014). Tässä tutkielmassa hyödynnetään Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita 2014, Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita 2014 sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita 2022 jotta erityisopetus tulisi määritellyksi mahdollisimman kattavasti virallisten asiakirjojen kautta.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (OPH, 2014) tarkoituksena on ohjata ja tukea opetuksen järjestämistä ja koulutyötä sekä olla edistämässä perusopetuksen yhdenvertaista toteutumista. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 tavoitteena on laadukkaan ja yhtenäisen esiopetuksen edistäminen niin, että se toteutuisi yhdenvertaisesti koko maassa (OPH, 2014). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita 2022 (OPH, 2022) ohjaa vaatimus kaikkien lasten tasa-arvoisesta kohtelusta inklusiivisten periaatteiden mukaisesti.

Erityisopetuksen määrittelyn tukena on käytetty kaikkia edellä mainittuja asiakirjoja, vaikka suurin osa tutkimusaineistona toimivista verkkouutisista käsittelee erityisopetusta perusopetuksen näkökulmasta. Esiopetukseen sisältyy velvoite erityisopetuksen tarjoamisesta,

joten sitä koskevat opetussuunnitelman perusteet on huomioitu osana erityisopetuksen määrittelyä. Lisäksi tutkimusaineisto sisälsi uutisia, jotka oli kirjoitettu varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Tämän takia erityisopetuksen määrittelyyn on sisällytetty myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (OPH, 2022). Kuitenkin tutkijan oman koulutuksen, kiinnostuksen sekä tutkimusaineiston perusopetukseen painottumisen johdosta ovat perusopetuslaki sekä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (OPH, 2014) erityisopetuksen määrittelyn kannalta keskeisimmät asiakirjat.

Erityisopetus Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa

Perusopetuslakia konkreettisemmin ja yksityiskohtaisemmin erityisopetuksen järjestäminen ja siihen liittyvät käsitteet määritellään Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH, 2014), etenkin luvussa 7, joka käsittelee oppimisen ja koulunkäynnin tukea. Tutkimusaiheen kannalta on keskeistä selvittää, miten erityisopetus määritellään ja miten Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (OPH, 2014) ohjeistavat erityisopetusta ja siihen liittyviä tukitoimia peruskoulussa toteuttamaan. Kaikki oppimisen ja koulunkäynnin tuki ei kuitenkaan perusopetuslain tai opetussuunnitelman mukaan sisällä erityisopetusta, vaan oppilaan tuki voi koostua myös muista asioista. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (OPH, 2014) ohjeistaa esimerkiksi, että tukea voi olla myös oppilaalle annettava ohjaus ja tukiopetus. Tässä tutkielmassa keskitytään määrittelemään kuitenkin niitä tukitoimia, jotka ovat osa erityisopetusta.

Perusopetuksessa tuen järjestämistä ohjaavat valmiiksi määritellyt periaatteet. Ensimmäinen perusopetuksessa oppilaalle annettava tuki on jaettu kolmeen eri tasoon: yleiseen, tehostettuun sekä erityiseen tukeen. Näistä tuen muodoista on säädetty perusopetuslaissa, kuten edellisessä luvussa on kuvattu. Koska tuki on jaettu yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen, ei oppilas voi saada tukea kuin yhdellä tuen tasoista kerrallaan (OPH, 2014). Tämä tarkoittaa usein sitä, että oppilas siirretään esimerkiksi tehostetun tuen tasolta erityisen tuen tasolle, jotta hänelle voidaan tarjota vahvempaa ja kokonaisvaltaisempaa tukea. Erityisopetus muuttuu pakolliseksi osaksi oppilaan tukitoimia silloin, kun oppilaalle on tehty erityisen tuen päätös, eli kun hän saa erityistä tukea (OPH, 2014). Erityisopetusta voidaan pitää merkittävimpänä erityiseen tukeen sisältyvänä tukimuotona. Erityisopetuksen lisäksi oppilaalle tarjotaan mahdollisesti myös muuta hänen tarvitsemaansa tukea, kuten oppilashuollon palveluita tai apuvälineitä (OPH, 2014).

Taulukkoon 1 on koottu Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista (OPH, 2014) ne erityisopetuksen määrittelyn kannalta keskeiset osiot, jotka määrittelevät ja kuvaavat erityisopetuksen käsitteen sisältöä ja järjestämistä osana perusopetusta. Taulukkoon koottujen tietojen tarkoituksena on hahmottaa, mitä erityisopetukseen liittyvä tuki käytännössä sisältää ja miten sitä perusopetuksessa tulisi toteuttaa.

Taulukko 1. Erityisopetuksen käsitteen määrittely Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH, 2014)

Erityisopetusta käsittelevän luvun nimi Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH, 2014)	Erityisopetuksen sisällön ja järjestämisen määrittelyä
6.4.3 Opinnoissa eteneminen perusopetuksen aikana	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilaan oikeus osa-aikaiseen erityisopetukseen, sairauden, oppimisvaikeuksien, vaikean elämäntilanteen aiheuttamien poissaolojen tai jonkin muun syyn vuoksi.
7.2 Yleinen tuki	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilaalle voidaan antaa osa-aikaista erityisopetusta.
7.3 Tehostettu tuki	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilaan tehostetun tuen oppimissuunnitelman tavoitteena on pedagogiset ratkaisut, kuten osa-aikainen erityisopetus.
7.4 Erityinen tuki	<ul style="list-style-type: none"> • Erityisopetus ja muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Oppilaalle, jolla on erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta HOJKSin mukaisesti. • Erityisopetukseen sisältyviä pedagogisia ratkaisuja ovat opetukseen ja työtapoihin liittyvät materiaalit ja välineet. Pedagogiset ratkaisut vaihtelevat oppimiseen liittyvien tavoitteiden, sisältöjen ja oppilaan omien tarpeiden mukaisesti. Oppilaalla on oikeus myös muuhun tukeen, kuten tukiopetukseen ja osa-aikaiseen erityisopetukseen. Erityisopetus voidaan järjestää joko muun opetuksen yhteydessä samanaikaisopetuksena tai pienryhmässä tai yksilöopetuksena
7.4.5 Pidennetty oppivelvollisuus	<ul style="list-style-type: none"> • Jos oppilas on pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä, voi esiopetus erityisopetuksessa kestää joko yhden tai kaksi vuotta.
7.5.2 Osa-aikainen erityisopetus	<ul style="list-style-type: none"> • Oppilas voi saada osa-aikaista erityisopetusta osana muuta opetusta, jos hänellä on vaikeuksia oppimisessa tai koulunkäynnissä. Vaikeudet voivat liittyä esimerkiksi matemaattisiin tai kielellisiin taitoihin tai vuorovaikutukseen • Osa-aikaisella erityisopetuksella pyritään ehkäisemään oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia ja se annetaan joustavilla järjestelyillä joko yksilöopetuksena, pienryhmäopetuksena tai samanaikaisopetuksena. • Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt liitetään muuhun oppilaan saamaan opetukseen. • Tuen suunnittelu ja arviointi toteutetaan yhteistyössä oppilaan sekä tämän huoltajan kanssa ja siitä tiedotetaan sekä oppilaalle että hänen huoltajalleen. Tuen järjestämisessä pyritään yhteisymmärrykseen oppilaan ja tämän huoltajan kanssa. Huoltajalle kerrotaan oppilaan velvollisuudesta osallistua osa-aikaiseen erityisopetukseen. • Oppilas voi saada osa-aikaista erityisopetusta myös silloin, kun hän saa erityistä tukea ja opiskelee erityisluokassa. • Pedagogisen arvion ja selvityksen yhteydessä arvioidaan oppilaan aiemmin saama osa-aikainen erityisopetus ja sen vaikutus sekä riittävyys. Lisäksi arvioidaan oppilaan tarve osa-aikaiseen erityisopetukseen jatkossa. • Oppilaalle tehtyyn oppimissuunnitelmaan sekä HOJKSiin kirjataan osa-aikaiseen erityisopetukseen liittyvät tavoitteet.

Taulukkoon 1 kootuista tiedoista voidaan todeta, että Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (OPH, 2014) määrittelee erityisopetukseen liittyvistä sisällöistä laajimmin erityiseen tukeen ja etenkin osa-aikaiseen erityisopetukseen liittyviä käsitteitä ja sisältöjä. Näiden kahden osa-alueen kohdalla opetussuunnitelma kuvaa erityisopetuksen käytännön toteutusta melko kattavasti, mutta muuten erityisopetuksen toteuttamiseen ja sisältöihin liittyvät ohjeistukset ja määritelmät jäävät melko suppeiksi ja tulkinnanvaraisiksi.

Erityisopetus Esiopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa

Seuraavaksi Perusopetuksen opetussuunnitelmien (OPH, 2014) perusteiden määrittelyä erityisopetuksesta täydennetään Esiopetuksen opetussuunnitelmien perusteilla (OPH, 2014). Perusopetuslain mukaisesti esiopetukseen osallistuvat lapset ovat oikeutettuja sekä kasvun että oppimisen tukeen (OPH, 2014). Perusopetuslaki määrää siis sekä esi- että perusopetuksessa annettavasta erityisopetuksesta. Kuten Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH, 2014), myös Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH, 2014) lapselle annettava tuki jakautuu yleiseen, tehostettuun sekä erityiseen tukeen. Esiopetuksessa annettava kasvun, kehityksen ja oppimisen tuki etenee samanlaisten tuen tasojen kautta, joita on kuvattu perusopetuksen erityisopetusta käsittelevissä kappaleissa. Lapselle tarjotaan erilaisia tuen muotoja, kuten osa-aikaista erityisopetusta, avustajapalveluita tai apuvälineitä (OPH, 2014). Nämä tuen muodot esiintyvät myös perusopetuksessa oppilaalle annettavassa tuessa.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH, 2014) velvoittaa opettajien, erityisopettajien sekä muiden ammattilaisten väliseen yhteistyöhön. Myös esiopetuksessa annettavaan erityisopetukseen liittyy vaatimus opetusta antavan henkilön pätevyydestä. Jos lapselle on tehty erityisen tuen päätös ja hän saa erityisopetusta, tulee tällä opetuksesta vastaavasta henkilöllä olla erityispedagogista osaamista (OPH, 2014).

Erityisopetus Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa

Tutkielman kiinnostus kohdistuu lähtökohtaisesti perusopetuksessa toteutettavaan erityisopetukseen tutkijan oman ammatillisen suuntautumisen myötä. Lisäksi suurin osa tutkimusaineistona toimivista verkkouutisista ja mielipidekirjoituksista käsittelee erityisopetusta juuri perusopetuksen näkökulmasta. Näistä painotuksista johtuen varhaiskasvatuksen lainsäädäntöä ei käsitellä tutkielmassa erikseen. Varhaiskasvatuslaista on kuitenkin nostettava esille lain antama määräys erityistä tukea koskien, joka perusopetuksessa linkittyy vahvasti erityisopetuksen antamiseen. Varhaiskasvatuslaki (1183/2021, 15 a §)

velvoittaa antamaan lapselle yksilöllisesti suunniteltua erityistä tukea, jos yleinen tai tehostettu tuki eivät ole riittäviä tukimuotoja.

Varhaiskasvatuksessa ei ole vielä kyse opetuksesta, mutta Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteissa (OPH, 2022) on kuitenkin määritelty lapselle annettavan tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut. Lisäksi tutkielman aineiston kannalta on hedelmällistä tarkastella lapselle annettavan tuen jatkumoa varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2022) määritellään Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteita (OPH, 2014) laajemmin kasvatukseen liittyviä inklusiivisia periaatteita. Näiden periaatteiden avaaminen on tutkielman kannalta välttämätöntä, koska inklusio nousee tutkimusaineistossa hallitsevasti esille.

Erityisopetusta ei Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2022) käsitellä, mutta tutkimusaineiston hakusanana käytetty erityisopettaja mainitaan perusteissa useamman kerran. Liittymäkohtia esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmiin on löydettävissä myös siitä, että myös varhaiskasvatuksessa lapselle annettava tuki toteutetaan yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena (OPH, 2022). Perusopetuksesta ja varhaiskasvatuksesta löytyy muitakin yhtäläisyyksiä lapselle annettavan tuen järjestämisen suhteen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on esimerkiksi mukana lapsen tukijärjestelyissä tarpeen mukaan (OPH, 2022). Tämä on yleinen käytäntö myös perusopetuksessa etenkin silloin, kun oppilas saa osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen lisäksi.

Varhaiskasvatuksessa lapselle annettava tuki toteutetaan inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisella lapsella on oikeus osallistua yhteiseen varhaiskasvatukseen riippumatta siitä, tarvitseeko hän jonkinlaista tukea kasvuunsa tai kehitykseensä (OPH, 2022). Inklusiivisilla periaatteilla on yhtymäkohtia erityisopetukseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2022) edellytetään laadukasta erityispedagogista osaamista ja toimintaa, jotta inklusion ajatus voisi käytännössä toteutua. Vaikka Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2022) määritelläänkin inklusiota monesta eri näkökulmasta, jättää se silti henkilöstön päätettäväksi esimerkiksi ryhmäjakoisiin liittyvät asiat. Lapsella tulisi olla oikeus tukeen omassa lapsiryhmässään, mutta jos lapsen tuen tarve edellyttää osallistumista pienempään ryhmään tai erityisryhmään, voidaan näin toimia (OPH, 2022). Inklusion periaatteiden voidaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (OPH, 2022) kuvausten mukaan käsittää lähtevän ensisijaisesti lapsen omien tarpeiden tunnistamisen ja niiden kunnioittamisen kautta.

3 Uutisdiskurssien ja tutkielman teoreettisen viitekehyksen lähtökohdat

Tässä tutkielmassa ollaan kiinnostuneita erityisopetuksen diskursseista, joita aineistona toimivasta verkkouutisoinnista ja mielipidekirjoituksista voidaan paikantaa. Uutisdiskursseilla tarkoitetaan aineistossa esiintyviä erilaisia erityisopetukseen liittyviä puhetapoja. Seuraavissa luvuissa esitellään uutisdiskurssien ymmärtämisen ja tutkielman tavoitteen kannalta keskeisimmät teoreettiset lähtökohdat sekä niihin kytkeytyvät käsitteet. Ensimmäiseksi esitellään tutkielman teoreettinen viitekehys, joka on muodostettu kriittisen diskurssianalyysin sekä kriittisen media- ja yhteiskuntatutkimuksen käsitteiden lähtökohdista. Tämän jälkeen selvitetään tutkielman kannalta keskeisimmät käsitteet, joita ovat representaatio, diskurssi, argumentointi sekä uutisoinnin valtaan liittyvät positiot ja identiteetit. Kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksen sekä sosiaaliseen konstruktionismiin ja mediatutkimukseen keskeisesti liittyvien käsitteiden avulla muodostetaan lähtökohdat sille, miten erityisopetuksesta uutisointia ja siinä esiintyviä representaatioita ja diskursseja voidaan tutkia ja tulkita. Erityisopetusta käsittelevien verkkouutisten ymmärretään heijastavat sekä yhteiskunnallisia että poliittisia diskursseja, joten niiden tulkinnassa vaaditaan kriittistä lukemista ja kriittisiä menetelmiä (Kellner, 1997). Erityisopetuksen uutisdiskurssit käsitetään yhteiskunnallisesti merkittävinä kanavina luoda, muokata ja ylläpitää erityisopetuksesta käytävää julkista keskustelua.

Diskurssin käsite osana uutisdiskurssien muodostumista

Jotta uutisdiskurssien muodostumista voidaan ymmärtää, on aloitettava diskurssin käsitteen määrittelystä. Tässä tutkielmassa diskurssit ovat verkkouutisoinnissa esiintyviä erilaisia näkökulmia erityisopetukseen (vrt. Fairclough, 2003), jotka ohjaavat puhumaan asioista tietyillä tavalla (Alhanen, 2007). Erilaisten näkökulmien lisäksi diskurssi ymmärretään myös puhetapana, joka liittyy aina johonkin tiettyyn tilanteeseen (Kunelius, 2003; Alasuutari 2001). Kyse on erityisopetusta koskevissa uutisdiskursseissa ilmenevistä puhetavoista, joissa diskurssit rakentavat todellisuutta aina jollakin tietyllä tavalla (Jokinen et al., 2016, ss. 189). Uutisdiskursseja syntyy, kun samaa aihetta tarkastellaan eri näkökulmista käsin eli ne merkityksellistävät aiheen eri tavoin (Pietikäinen & Mäntynen, 2019; Fairclough, 2003). Diskurssin käsitteellä tarkoitetaan Pietikäistä & Mäntystä (2019) ja Alasuutaria (2001) mukaillen kielenkäyttöä, jota ei voida erottaa sosiaalisesta toiminnasta. Tässä tutkielmassa sosiaalista toimintaa on verkkouutisointi ja lisäksi se yhteiskunnallinen keskustelu, jota

uutisointi heijastaa ja johon se myös osaltaan vaikuttaa. Kielenkäytöstä puhutaan tutkielmassa diskurssina, koska kieli ymmärretään ennen kaikkea sosiaalisen käytännön muotona, yhteiskuntateoreettisten näkemysten suuntaisesti (Fairclough, 1997, 75).

Uutisdiskursseihin liittyy aina yhteiskunnallinen ulottuvuus. Ylipäätään uutisoinnin ja median tutkimusta ja ymmärtämistä voidaan pitää merkittävä jo sen vuoksi, että olemme kytköksissä mediaan jokapäiväisessä elämässämme (Talbot, 2007; Ott & Mack, 2014; Kellner, 1997). Se, millaisia erityisopetuksen diskursseja uutisointi synnyttää ja ylläpitää, ei ole yhdentekevää. Ehkä keskeisin uutisdiskurssien määrittelyn lähtökohta kytkeytyykin siihen, miten uutisointi on kykenevä tekemään valituista asioista merkityksellisiä sen avulla, *miten* se nämä asiat uutisessa esittää (Fairclough, 1997). Lähtökohta korostaa uutisdiskurssien yhteiskunnallista merkittävyyttä ja niiden kytkeytymistä erottamattomaksi osaksi sosiaalista toimintaa. Uutisdiskurssien yhteiskunnallinen ja vuorovaikutuksellinen luonne tulee esiin myös siinä, miten uutisia tulkittaessa voidaan erottaa viitteitä, keitä uutisten tekijät ovat, mitä instituutiota he edustavat ja keitä uutisen lukijoiden oletetaan olevan (Seppänen & Väliverronen, 2012). Uutisdiskurssit eivät siis synny tyhjiössä, vaan sekä niiden syntyyn, kuluttamiseen että lukemiseen liittyy sosiaalisia ja vuorovaikutuksellisia ulottuvuuksia sekä seurauksia.

Tutkielman teoreettiset lähtökohdat

Tutkielman teoreettinen orientaatio nojaa sosiaalisen konstruktionismin tutkimusperinteeseen. Sosiaalisen konstruktionismin omaksuminen osaksi teoreettista viitekehystä on tutkimuksen kannalta hedelmällinen lähtökohta, koska diskurssianalyysi kytkeytyy vahvasti sosiaalisen konstruktionismin traditioon (Jokinen et al., 2016). Sosiaalisen konstruktionismin lähtöoletusten omaksumisen avulla tutkimuksen tavoitteena on selittää merkityksellistä toimintaa (Alasuutari, 2011), joka tutkielman kontekstissa tarkoittaa verkkouutisoinnin muodossa tapahtuvaa joukkoviestintää ja sen kielenkäyttöä. Uutisoinnissa tuotettu kielenkäyttö ymmärretään sosiaalisesti toiminnaksi, joka osaltaan rakentaa ja muokkaa sosiaalista todellisuuttamme (vrt. Jokinen et al., 2016). Sosiaalisen konstruktionismin johtajatukset omaksumalla on luonnollista muodostaa tutkielman teoreettinen viitekehys edelleen kriittisen diskurssianalyysin perinteisiin. Tutkielman teoreettisen viitekeh്യksen muodostumiseen vaikuttaneet teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat on esitetty kuviossa 1.

Tutkielman teoreettinen viitekehys on sosiaalisen konstruktionismin perinteen lisäksi rakentunut kriittisen diskurssianalyysin pioneerin, Norman Faircloughin (1997) teoreettisen ajattelun lähtökohtia hyödyntäen. Fairclough (1997) esittää tutkimuksissaan kielenkäytön

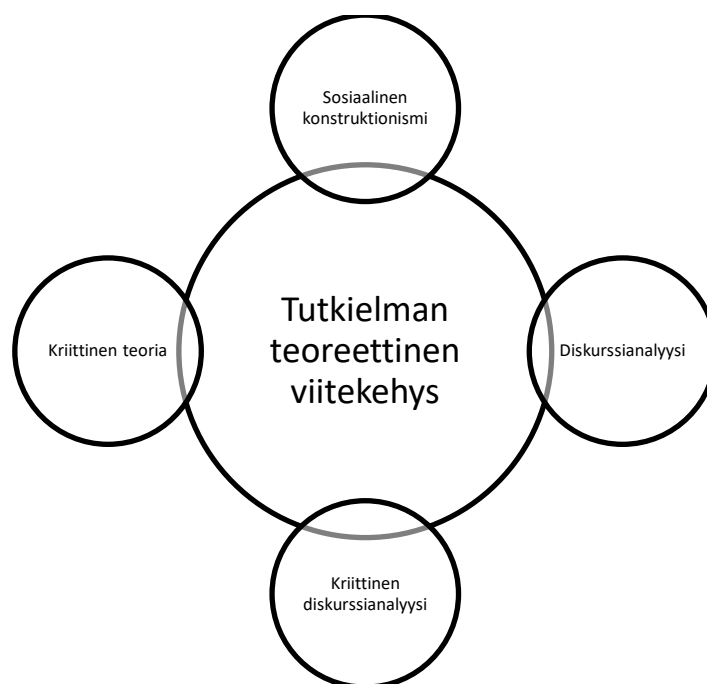
sekä sosiaalisesti että yhteiskunnalliseksi käytännöksi, jossa valtaa on mahdollista käyttää kielenkäytön avulla. Hänen näkemyksensä mukaan tekstien sisältämien representaatioiden mahdollisuus muuttaa sosiaalista todellisuutta riippuu kuitenkin siitä, ketkä kyseisiä representaatioita tuottavat ja millaiseksi ympäröivä sosiaalinen todellisuus on valmiiksi rakentunut (Fairclough, 2004). Faircloughin ajattelua mukailen tutkielman kannalta on kiinnostavaa selvittää, millaiset erityisopetuksen representaatiot muodostuvat aineistossa hallitseviksi ja ketkä näitä hallitsevan aseman saavuttavia representaatioita ovat tuottamassa. Representaatiot ymmärretään osaksi sosiaalisen konstruktionismin käytäntöjä, koska representaatioilla on mahdollisuus sosiaalisen todellisuuden prosessien muokkaamiseen (Fairclough, 2004).

Lisäksi tutkielman teoriapohjan muodostamisessa on hyödynnetty diskurssianalyysille sekä media- ja yhteiskuntatieteille tyypillisiä käsitteitä. Nämä käsitteet kytkeytyvät ennen kaikkea sellaiseen teoreettiseen ajatteluun, jonka mukaan kielellä ja joukkoviestinnällä yhtenä yhteiskunnan keskeisimpänä voimana on vaikutusvaltainen asema sosiaalisen todellisuuden rakentumisessa. Douglas Kellneriä (1997) mukailen uutisdiskursseilla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, kuinka ihmiset samaistuvat vallitseviin yhteiskunnallisiin ideologioihin ja representaatioihin. Vaikka tutkielman teoreettiset lähtökohdat korostavatkin kriittisen diskurssianalyysin suuntaisesti joukkoviestinnän vallankäytön ja vaikutusten mahdollisuuksia, on huomioon otettu kuitenkin myös kansalaisten mahdollisuus vastustaa tällaisia vakiintuneita median esittämiä viestejä ja tulkintoja maailmasta (Kellner, 1997). Tämä näkökulma tulee esille jo siinä, että tutkimusaiheeksi on valittu erityisopetuksen uutisoinnin tarkasteleminen, jolloin uutisoinnin esittämää todellisuutta ei olla otettu valmiina vastaan. Lisäksi sosiaalisen median vakiintunut asema yhteiskunnallisena vaikuttajana on asettanut journalismin ja uutisoinnin kilpailuasemaan, jossa se ei enää saa samanlaista julkista huomiota, kuin esimerkiksi vielä 2010-luvulla (Reunanen & Kunelius, 2021).

Kriittinen diskurssianalyysi osana teoreettista viitekehystä on saanut joitakin vaikutteita myös Frankfurtin koulukunnan ajattelusta. Frankfurtin koulukunta on ensimmäisiä tahoja, joka on aloittanut joukkoviestinnän kriittisen tutkimuksen (Kellner, 1997). Koska Frankfurtin koulukunnalla on ollut merkittävä rooli joukkoviestinnän kriittisen tutkimuksen synnyssä, on se vaikuttanut myös myöhemmin kehitettyihin teorioihin ja suuntauksiin. Tästä syystä Frankfurtin koulukunnan ajattelun merkittävyyden tunnistaminen on tämänkin tutkielman teorian rakentumisen kannalta olennaista. Tutkielman teoreettisen pohjan kannalta merkityksellisen roolin Frankfurtin koulukunta saa siksi, että se on ollut ensimmäisiä tahoja,

jotka ovat havainneet viestinnän hallitsevan roolin sekä ihmisten vapaa-ajan, socialisaation sekä poliittisen todellisuuden esittämisen kannalta (Kellner, 1997).

Koska tutkielman tavoitteena on ymmärtää yhteiskunnallisesti vaikuttavia uutisdiskursseja, ohjaa tutkielman toteuttamista kriittinen teoria ja sen piiriin kuuluva käsitys vallasta, jota on aiemmin esitelty myös Faircloughin ajattelun kautta. Kriittisen teorian suuntaisesti sekä yhteiskunta että siinä toimivat instituutiot, kuten joukkoviestintä, ovat kumpikin vallankäytön välineitä (Kunelius, 2003). Koska kriittiselle teorialle on tunnusomaista tutkia vallan ilmenemistä yhteiskunnassa, on myös tässä tutkimuksessa kiinnitetty huomiota etenkin representaatioiden ja diskurssien käsitteisiin, jotka ilmenevät uutisoinnissa diskursiivisen vallankäytön kautta. Myös kriittinen diskurssianalyysi painottaa yhteiskunnallisesti merkittävien ja valtaan kytkeytyvien ilmiöiden tutkimista (Pälli & Lillqvist, 2020). Vallan määrittelyn ja ymmärtämisen kannalta tutkimuksessa on tarkoituksenmukaista nostaa esille myös niitä erityisopetukseen kytkeytyviä näkökulmia, jotka uutisoinnista puuttuvat. Tällöin uutisdiskurssien tutkiminen ymmärretään toiminnaksi, jolla pyritään tekemään näkyväksi erilaisia valtarakenteita, osallistumalla myös yhteiskunnalliseen toimintaan (Kunelius, 2003). Tutkielmassa jaetaan sellaiset kriittisen teorian piirteet, jotka olettavat joukkoviestinnässä olevan kyse muustakin kuin tiedon välittämisestä eli siitä, miltä uutiset ensisilmäykseltä saattavat vaikuttaa (Ott & Mack, 2014). Tutkielman teoreettisia lähtökohtia täydennetään myöhemmin esiteltävillä käsitteillä, joiden kautta erityisopetuksen uutisdiskursseja voidaan tutkia ja ymmärtää.

Kuvio 1. Tutkielman teoreettisen viitekehysten muodostamiseen vaikuttaneet teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat

Uutisdiskurssit osana uutisointia

Pohjautuen aikaisempaan tutkimustietoon (ks. Kunelius, 2003), myös tässä tutkimuksessa joukkoviestinnällä on merkittävää vaikutusvaltaa suomalaisessa yhteiskunnassa ja tämän myötä se vaikuttaa myös yhteiskunnassa tapahtuvaan sosiaaliseen toimintaan ja erilaisten merkitysten muodostumiseen. Tutkimustehtävän suuntaisesti uutisointi ymmärretään kielellisen toiminnan lisäksi vahvasti sosiaalisena toimintana (Pietikäinen & Mäntynen, 2009). Konteksti, jossa erityisopetuksen uutisdiskurssit syntyvät, on suomalainen yhteiskunta kokonaisuudessaan. Tällä tavalla ymmärrettynä uutisdiskurssit saavat merkityksensä ja asemansa juuri osana sosiaalista toimintaa, joka tapahtuu yhteiskunnan eri alueilla. Kun uutisdiskursseja halutaan ymmärtää, tulee tarkastella sekä verkkouutisten varsinaista tekstiä, että sitä kontekstia, johon kyseinen teksti on upotettu (Talbot, 2007). Verkkosivut, joilla uutiset julkaistaan, ovat diskurssien kielellisen levittämisen väline, mutta varsinaisen merkityksensä ne saavat vasta erilaisten toimijoiden ja uutisten lukijoiden kautta – eli osana sosiaalista ja yhteiskunnallista toimintaa.

Uutisdiskurssit vaativat aina kielellisen ulottuvuuden, jonka avulla ne voivat muodostua. Diskurssien kielellinen ulottuvuus tulee ymmärtää monipuolisena ja laajana kokonaisuutena, koska uutisoinnin luonteen myötä kielelliseen ulottuvuuteen liittyy myös vuorovaikutuksellinen ulottuvuus. Uutiset on luotu osaksi vuorovaikutuskäytänteitä, koska ne

ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnan tapahtumien että lukijoiden kanssa. Uutisdiskurssit saavat merkityksensä juuri tämän monisuuntaisen vuorovaikutuksen ansiosta. Kunelius (2000) esittääkin journalismille useita eri tehtäviä: sillä on tavoite toimia tiedon välittäjänä, sen avulla kerrotaan erilaisia tarinoita ja ylläpidetään yhteiskunnassa käytävää julkista keskustelua, tavoitellaan taloudellista hyötyä sekä lukijoiden viihdyttämistä. Uutisointiin liittyykin yhtä aikaa sekä tiedon jakamisen että viihdyttämisen välille muodostunut jännite (Fairclough, 1997), joka korostaa uutisdiskurssien keskinäistä kilpailua siitä, mitkä näkökulmat nousevat yhteiskunnassa ja julkisessa keskustelussa hallitseviksi.

Tutkimuskohteeksi on valittu painettujen sanomalehtien sijasta verkkosivuille tuotetut uutiset ja mielipidekirjoitukset. Medialla on nyky-yhteiskunnassa vahva, yhteiskunnallisesti merkittävä asema (Talbot, 2007). Lisäksi sosiaalisessa mediassa käytävällä keskustelulla on usein tapana polarisoitua ja kärjistyä, joka voi heijastua osaltaan myös uutismediaan ja näin vaikuttaa myös yhteiskunnan yleiseen ilmapiiriin (Reunanen & Kunelius, 2021, 11). Myös näistä syistä internetissä julkaistujen uutisdiskurssien tutkiminen näyttäytyy tarpeellisena ja perusteltuna tutkimuskohteena. Median, ja tätä myötä verkkouutisoinnin vaikuttavuus vahvistuu myös muiden tekijöiden kautta, jotka liittyvät lukijoihin, eli kansalaisiin. Joukkotiedotusvälineineissä muodostuvilla uutisdiskursseilla on nimittäin kyky vaikuttaa lukijoiden uskomuksiin, tietoihin, sosiaalisiin identiteetteihin sekä arvoihin (Fairclough, 1997; Kellner, 1997).

3.1 Representaatiot ja diskurssit uutisoinnissa

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä ja miten erityisopetuksesta uutisoidaan. Uutisdiskurssien sisältämiä erityisopetuksen representaatioita ja diskursseja voidaan tulkita tutkimalla uutisissa ilmenevää kielenkäyttöä diskurssianalyysin keinoin (Fairclough, 2003). Aiemmassa luvussa on aloitettu määrittelemään diskurssin käsitettä selvittämällä, mitä uutisdiskursseilla tässä tutkielmassa tarkoitetaan. Tutkielmassa diskurssit ymmärretään yhteiskunnallisina käytäntöinä, jotka muokkaavat sosiaalista todellisuutta (Väliaverron, 2000, 31). Myös Kunelius (2003) määrittelee diskurssit sosiaalista todellisuutta muokkaavina käytäntöinä, jotka esittävät todellisuuden aina jostakin tietystä näkökulmasta, jolloin valittu tulkinta asetetaan muiden mahdollisten tulkintojen edelle (Ks. myös Foucault, 1969, 1994). Nämä diskurssit, eli erilaiset tulkinnat ja todellisuuden esitykset ilmenevät tässä tutkimuksessa myös erityisopetuksen erilaisina representaatioina.

Foucault'laista näkökulmaa mukaillen diskurssit käsitetään yhteiskunnallis-historiallisesta lähtökohdasta, jolloin diskurssin analyysissa keskitytään jonkin yhteiskunnallisesti merkittävän ilmiön tutkimiseen (Pälli & Lillqvist, 2020). Foucault'lainen näkökulma ohjaa ymmärtämään diskurssit sosiaalisesti vakiintuneiksi tavoiksi tuottaa tiettyjä lausumia (Alhanen, 2007). Jotta voidaan ymmärtää sosiaaliseen toimintaan liittyviä vaikutuksia, joita erilaiset diskurssit rakentavat ja muokkaavat, on tutkittava varsin tarkasti, mitä uutisteksteissä sanotaan (Fairclough, 2003). Tämä tarkoittaa erityisopetuksen representaatioiden, niistä muodostuvien laajempien diskurssien sekä uutisointiin kytkeytyvän vallan ymmärtämistä ja tutkimista.

Tutkimustehtävä ohjaa tarkastelemaan erityisopetuksesta uutisoinnin sisältämiä keskenään erilaisia representaatioita (Fairclough, 2003), jotka siis esittävät erityisopetuksen tietyllä tavalla, tietystä rajatusta näkökulmasta käsin. Seppänen & Väliverronen (2012) esittävät, että uutiset ovat jo itsessään representaatioita, eli ne sekä esittävät että rakentavat todellisuutta tietystä näkökulmasta. Aineiston lukemista ja tutkimusta on ohjannut käsitys siitä, että kielellä on mahdollista representoida asiat eri tavoin käyttämällä tiettyjä kielellisiä rakenteita ja sanastoa (Härmänmaa, 2004). Olennaista representaatioiden ymmärtämisessä on, että jo uutisen kirjoitusvaiheessa on tehty päätöksiä siitä, mitkä puolet aiheesta tuodaan esille ja mitkä puolet jätetään kokonaan mainitsematta (Seppänen & Väliverronen, 2012; Karvonen, 2000). Uutiset eivät siis ole todellisuuden kuva, vaan uutisoinnilla tuotetaan ympäröivästä maailmasta erilaisia todellisuuden esityksiä (Väliverronen, 1993; Ott & Mack, 2014).

Uutisoinnissa on jatkuvasti käynnissä monimutkainen valintaprosessi, jonka kautta saamme valikoituja aiheita ja todellisuuden esityksiä luettavaksemme. Tämä on uutisaiheen kehystämistä, jossa tehdään valintoja ja muokkauksia, joiden kautta uutiset lopulta tuotetaan (Seppänen & Väliverronen). Kun tietystä aiheesta uutisoidaan, on aina tehty valinta, mitä aiheen kuvaukseen sisällytetään ja mitä jätetään pois: valitaan, mitkä näkökulmat asetetaan ensisijaisiksi ja mitkä toissijaisiksi (Fairclough, 1997). Ottin & Mackin (2014) mukaan joukkoviestinnällä, eli myös uutisoinnilla, on kyky määrittää, mistä ihmiset puhuvat ja mistä he tätä kautta myös välittävät. Keskeiseen asemaan nousee näin se, mitkä valitut erityisopetuksen näkökulmat saavat enemmän tilaa, ja mitkä näkökulmat jäävät toissijaisiksi tai kokonaan puuttumaan uutisoinnista.

Tutkimustehtävänä on analysoida ja kuvata erityisopetuksen representaatioita ja löytää näiden avulla laajempia diskursseja, jotka ovat hallitsevassa roolissa erityisopetusta koskevassa

julkisessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Representaatioiden muodostuminen on moniulotteinen prosessi: ne muokkaavat, rajaavat sekä määrittävät kohdetta, johon representaatioilla viitataan (Sihvonen, 2006). Uutisoinnilla on siis kyky määrittää, miten erityisopetuksesta kirjoitetaan ja puhutaan, miten erityisopetukseen liittyviä aiheita on rajattu uutisointiin kuuluviksi tai sen ulkopuolelle sekä kyky muokata niitä tapoja, joiden kautta erityisopetuksesta jatkossa uutisoidaan ja puhutaan.

Representointi tulee usein näkyväksi tietyn aiheen kehystämisen kautta: siinä valitaan tietty näkökulma ja liitetään se laajempaan yhteiskunnalliseen puhetapaan, eli diskurssiin (Seppänen & Väliverronen, 2012). Uutisoinnin aihe esitetään siis tietystä näkökulmasta, joka on löydettävissä myös yhteiskunnallisesta keskustelusta. Uutiset eivät kuitenkaan ole todellisuuden kuva, vaan kehys, jonka kautta sosiaalinen maailma on rutiininomaisesti rakennettu (van Dijk, 1988; Karvonen, 2000; Kunelius, 2003). Se, mikä lopulta tekee representoinnista ja kehystämisestä merkittävää on, että journalistit jäsentävät ja muokkaavat maailman tapahtumia hyvin vakiintuneilla tavoilla (Seppänen & Väliverronen, 2012). Erityisopetuksen representointia tutkimalla pyritään selvittämään, esitetäänkö erityisopetus tutkimusaineistossa vakiintuneella tavalla.

Faircloughin (1997) mukaan uutiset luovat omia muunnelmiaan todellisuudesta, ja nämä muunnelmat vaihtelevat sen mukaan, millainen yhteiskunnallinen asema sekä päämäärä uutisia tuottavilla tahoilla on. Koska tutkimusaineisto sisältää verkkouutisia tavoitteiltaan ja tarkoituksiltaan erilaisten sanomalehtien verkkosivuilta, on luonnollista, että sanomalehtien sekä niissä äänensä kuuluviin saavien tahojen yhteiskunnalliset positiot toisistaan. Näiden tahojen positiot vaikuttavat siihen, millaisia erityisopetuksen representaatioita ja diskursseja uutisoinnissa muodostetaan. Erityisopetuksesta kirjoitetut uutiset eivät synny tyhjiössä, verkkosivujen "sisällä", vaan niissä esiin nostetut näkökulmat ja julkilausumat kytkeytyvät vahvasti myös julkiseen keskusteluun ja vallitseviin diskursseihin. Representaatiot eivät ole irrallisia ympäröivistä sosiokulttuurisista käytänteistä - päinvastoin, ne ovat kytköksissä yhteiskunnassa vallalla oleviin tapoihin ja normeihin (Sihvonen, 2006).

Representaatioissa on kyse myös joukkotiedotusvälineiden puolueellisuudesta ja ideologisista lähtökohdista (Fairclough, 1997). Sen selvittäminen, mitä näkökulmia erityisopetuksesta uutisoidessa nostetaan esille, on yksi tutkielman tärkeimmistä tavoitteista. Representaatioihin liittyy tämän myötä vahva yhteiskunnallinen merkitys: jos erityisopetuksesta uutisoidaan vakiintuneella, tietyt näkökulmat valta-asemaan nostavalla tavalla, merkitsee tämä

yksipuolisen kuvan syntymistä aiheesta verkkouutisten kuluttajille, eli suomalaisille ihmisille. Jos uutisoinnin puolueellisuus ja ideologiset taustaoletuksen todella ohjaavat sitä, mitä erityisopetuksesta näemme ja luemme, nousee uutisoinnin tutkiminen yhteiskunnallisesti hyvin merkittävään asemaan. Representaatioiden kautta muotoutuvat ne laajemmat yhteiskunnalliset puhetavat, jotka hallitsevat erityisopetuksesta käytävää keskustelua.

3.2 Argumentointi uutisoinnissa

Edellä esitetyt representaatiot muodostuvat aina jonkin tahon puheen kautta ja seurauksena. Argumentoinnin keinoja tuleekin tutkia, jotta uutisteksteissä äänensä kuuluviin saavien tahojen puheen muodostumista ja sen pohjalta rakentuvia representaatioita ja diskursseja voidaan ymmärtää. Yksinkertaisimmillaan määriteltynä puhujan tuottamat argumentit ovat sarja toteamuksia, jotka esitetään väitteinä ja toteamuksina, joilla sitten perustellaan ja oikeutetaan aiempia väitteitä ja toteamuksia (Liakopoulos, 2012). Aineisto sisältää erilaisiin näkemyksiin, mielipiteisiin ja lähtökohtiin pohjautuvia erityisopetuksen esityksiä. Tämän vuoksi on keskeistä tutkia myös niitä keinoja, joiden avulla uutisissa puhujat pyrkivät saamaan tietyt todellisuuden versiot vakuuttaviksi niin, että lukija asettuisi samalle puolelle tämän esitetyn todellisuuden kuvauksen kanssa (Jokinen, 2016).

Koska uutisartikkeleissa ja mielipidekirjoituksissa erityisopetuksen puheenvuoroja tuotetaan eri positioista ja lähtökohdista käsin, tarkastellaan puhujien argumentointia tutkimuksessa osana sosiaalista toimintaa (ks. Jokinen, 2016), johon vaikuttaa puhujan suhde käsiteltyyn aiheeseen. Keskeinen argumentoinnin tavoite on nimittäin saada aikaiseksi sosiaalista muutosta: argumentoinnilla pyritään aina vakuuttamaan kohteena oleva yleisö (Liakopoulos, 2012). Siksi on mielekästä tutkia, miten mielipidekirjoituksen kirjoittaneella vanhemmalla ja oman poliittisen puolueen kantaa ajavalla poliitikolla on erilaiset tavoitteet sosiaalisen muutoksen aikaansaamiseksi ja tätä myötä myös erilaiset tavat argumentoida oman näkökulmansa puolesta. Argumentoinnissa on tyypillistä, että puhuja tavoittelee oman asemansa vahvistamista, samalla pyrkien heikentämään vastakkaisen puolen näkökulmaa (Jokinen, 2016). Erityisopetusta ja sen toteuttamista on mahdollista lähestyä varsin erilaisista näkökulmista ja lähtökohdista käsin. Kiinnostavaan asemaan nouseekin se, millä keinoilla uutisoinnissa äänensä kuuluviin saavat tahot perustelevat ja oikeuttavat omia näkökulmiaan. Argumentoinnilla viitataan niihin keskeisiin periaatteisiin, joille argumentin esittäjän puhe perustuu (Liakopoulos, 2012).

Verkkouutisoinnille on tyypillistä, että sen lukijakunta on varsin monimuotoinen ja tätä kautta kohdeyleisö myös hyvin suuri. Vaikka tutkielma tarkastelee kohdennetusti erityisopetuksesta uutisointia, on perusteltua olettaa, että verkkouutisten helpon ja nopean saavutettavuuden vuoksi myös muut, kuin opetus- ja kasvatusalalla toimivat tai siitä kiinnostuneet henkilöt tulevat kohdanneeksi näitä erityisopetusta käsitteleviä uutisia. Joukkoviestinnällä on yhteiskunnassamme runsaasti vaikutusvaltaa ja sen sisältämän argumentoinnin voidaan katsoa koskettavan valikoidun tai etuoikeutetun ryhmän sijasta paljon suurempaa joukkoa (Liakopoulos, 2012).

Tyypillisesti uutisoinnissa noudatetaan periaatteita, jotka pohjautuvat suostuttelevan ja argumentatiivisen puheen käyttämiseen (van Dijk, 1988). Jotta erityisopetuksen uutisdiskursseja voidaan kokonaisvaltaisesti ymmärtää, tarvitaan tietoa siitä, millaisin suostuttelevin keinoin uutisoinnissa pyritään vakuuttamaan lukijat väitteistä, joita uutisoinnissa esitetään. Van Dijkä (1988, 84–85) mukailen esitetään, että suostuttelevalle uutisoinnille on tyypillistä ainakin suorien kuvausten käyttö tapahtumista, eri asiantuntijoiden ja viranomaisten lausuntojen hyödyntäminen, suorien siteerausten käyttö etenkin mielipiteiden kohdalla sekä tunteisiin vetoamisen hyödyntäminen osana tiedon tuottamista. Etenkin opetukseen ja koulutukseen liittyvien epäkohtien esille nostamisessa voidaan nähdä olevan kyse vakuuttelevasta ja suostuttelevasta retoriikasta (vrt. Jokinen, 2016), jolloin tarkoituksena on saada lukijat vakuuttuneiksi näiden epäkohtien todenmukaisuudesta. Argumentoinnin suostuttelevat keinot nousevat keskeiseen rooliin etenkin uutisissa, joissa äänensä saavat kuuluviin erilaiset politiikan kentällä toimivat tahot sekä mielipidekirjoituksissa erityisopetusta saavien oppilaiden vanhemmat tai opettajat. Etenkin mielipidekirjoitus on tekstityyppi, jonka oletetaan sisältävän argumentointia (Labinaz & Sbisà, 2018). Tutkielmassa käsitellään kuitenkin kaikkia verkkouutisia samalla tavalla, eli argumentoinnin piirteitä pyritään löytämään kaikista uutisista, ei pelkästään mielipidekirjoituksista. Argumentointia esiintyykin usein kaikenlaisissa uutistyypeissä (Härmänmaa, 2004).

Koska tutkielmassa ollaan kiinnostuneita niistä keinoista ja tavoista, joilla erityisopetuksen representaatioita ja diskursseja tuotetaan, on uutistekstejä tulkittava mahdollisimman monipuolisesti. Labinaz & Sbisà (2018, ss. 626) ehdottavatkin, että argumentointia tulisi pitää yhtenä diskurssin ulottuvuutena. Argumentoinnin analysoiminen vaatii aineistolähtöistä lähestymistapaa, jota tässä tutkimuksessa on käytetty. Tutkimuksessa ei tehdä lähtöoletusta, jossa argumentatiiviset tekstit muodostaisivat yhtenäisen kategorian, jolloin tekstin

ajateltaisiin joko olevan argumentatiivinen tai ei (Labinaz & Sbisà, 2018). Argumentointia ilmenee, kun ihmiset puolustavat sellaista näkökulmaa, jota he eivät oleta muiden jakavan (van Eemeren et al., 2014, ss. 2). Argumentointia voidaan odottaa ilmenevän, kun poliitikot ja eri asiantuntijat tai lasten vanhemmat puolustavat omaa kantaansa ja näkemystään erityisopetuksesta ja sen toteuttamisesta. Usein argumentointia käyttäessä ajatellaan, ettei vastaanottaja, tässä yhteydessä lukija, ole vielä vakuuttunut esitetyn näkökulman hyväksyttävyydestä (van Eemeren et al., 2014).

3.3 Uutisointi ja valta

Representaatiot, niiden pohjalta muodostettavat diskurssit ja näissä käytetyt argumentatiiviset keinot ovat osaltaan muodostamassa uutisoinnista merkittävää yhteiskunnallista toimintaa säätelevää tahoja. Uutisoinnin valta on yksi tutkielman keskeisimpiä käsitteitä, koska kriittisen diskurssianalyysin tutkimusperinteen mukaisesti uutisoinnilla ymmärretään olevan yhteiskunnallisella tasolla valtaa (Seppänen & Väliverronen, 2012). Tämän vuoksi se, millaisia diskursseja ja representaatioita uutisointi erityisopetuksesta tuottaa, on yhteiskunnallisella tasolla merkittävää. Valta määritellään tässä tutkielmassa siten, että siihen sisältyy aina sekä diskursiivisen että kielellisen vallan ulottuvuus (Fairclough, 1997; Väliverronen, 1993). Uutisoinnin valtaan sisältyy sen mahdollisuus luokitella ja nimetä erilaisia ryhmiä, tekemällä näin eroja eri ryhmien sekä ihmisten välille (Väliverronen, 2000). Tämä vallan ulottuvuus on tutkielman kannalta merkittävässä roolissa, koska erityisopetuksessa on väistämättä kyse myös oppilaiden jakamisesta erilaisiin ryhmiin sen perusteella, millaista ja minkä tasoista tukea he tarvitsevat. Koska uutisoinnin valtaan liittyy mahdollisuus päättää siitä, mitä uutisoidaan, nousevat tietyt näkökulmat ja niihin liittyvät tulkinnat vahvempaan asemaan (Väliverronen, 2000). Ei ole yhdentekevää, miten erityisopetuksen piirissä olevista oppilaista puhutaan, millaisiin laajempiin diskursseihin heidät liitetään ja millaisissa uutisissa heihin liittyviä asioita käsitellään. Tästä syystä merkittävään rooliin nousee se, *miten* erityisopetuksesta ja sen piirissä olevista lapsista uutisoidaan ja millaisia valta-asemia uutisointi tätä kautta tuottaa ja ylläpitää. Kun verkkouutisia tarkastellaan teksteinä ja diskursseina ja niiden kieltä analysoidaan, on selvää, että kieli on vallankäytön kannalta välttämätön väline (Fairclough, 1997). Uutisoinnin kielen ollessa vallankäytön mahdollistava väline, uutisoinnin tutkimisen keskeiseksi tavoitteeksi nousee valtaan liittyvien lähtökohtien tarkasteleminen.

Kuten edellä on kuvattu, on vallankäytöllä ja diskurssin käsitteellä selvä yhteys. Tätä yhteyttä kuvataan mukaillemalla Kuneliuksen (2003, 224–225) näkökulmia diskurssin määritelmästä: diskurssit ovat melko pysyviä ja hitaasti muuttuvia, ne vaikuttavat siihen, miten maailmasta puhutaan, ne ohjaavat toimintaa eli niillä on aitoja vaikutuksia ja ne vaikuttavat siihen, kenelle annetaan oikeus puhua. Tutkielman kannalta tällaiset diskurssien vallankäyttöön liittyvät ominaisuudet ovat hyvin olennaisia. Koska diskursseilla on myös valta määrittellä sitä, miten maailmasta puhutaan, ovat uutiset keskeinen julkisia puheenaiheita määrittävä ja ylläpitävä yhteiskunnallinen taho. Diskurssien kytkeytyminen vallankäyttöön on erottamaton osa uutisointia ja osin myös uutisoinnin ehto sekä edellytys. Uutisoinnin tutkimisen kannalta on keskeistä ymmärtää, että diskursseilla on mahdollisuus määrittää niitä ehtoja, joiden kautta jokin asia ymmärretään totena ja normaalina (Kunelius, 2003). Tämä tarkoittaa sen tutkimista, miten erityisopetus uutisoinnissa esitetään ja miten puhujat saavat muotoiltua näkökulmansa lukijan silmissä mahdollisimman päteviksi tai tosiksi.

Vallan käsitteeseen sisältyy oletus, jonka mukaan valta on läsnä kaikissa niissä tilanteissa, joissa sosiaalista todellisuutta ollaan tuottamassa (Jokinen et al., 2016), eli myös uutisoinnissa, joka on osa sosiaalista toimintaa. Osa uutisoinnissa esitetyistä sosiaalisen todellisuuden tulkinnoista saa vahvemman aseman, koska uutisoinnin toimijoilla on keskenään erilaisia yhteiskunnallisia positioita (Jokinen et al., 2016). Media voidaan ymmärtää myös keskeisenä politiikan tekemisen ympäristönä (Reunanen & Kunelius, 2021), jolloin myös politiikan kentällä toimivat tahot pyrkivät saamaan äänensä kuuluviin osana uutisointia. Tämä vallan näkökulma liittyy siihen, ettei ole yhdentekevää, ketkä uutisissa saavat puheenvuoron ja miten uutisoinnin kohteena olevista henkilöistä puhutaan. Puhujan positio määrittää siis osaltaan sitä, miten vaikuttavaksi ja oikeutetuksi jokin puheenvuoro muotoutuu (Ilmonen, 2018). Myös politiikan toimijat kamppailevat keskenään siitä, kenen tavasta kehystää tietty aihe tulee vallitseva tulkinnan tapa (Reunanen & Kunelius, 2021). Uutisointi tarjoaa politiikan toimijoille ympäristön, jossa tällaista kamppailua vallasta on mahdollista käydä.

Merkittävää uutisoinnin vallan toimimisen kannalta on, millaisia identiteettejä uutisissa esiintyville henkilöille, kuten uutisten toimittajille, yleisöille sekä niille, joita uutiset käsittelevät tai joihin viitataan, annetaan (Fairclough, 1997). Uutisoinnin valta mahdollistaa siis tietynlaisen kuvan rakentamisen erityisopetuksen piiriin kuuluvista lapsista, koska siinä pystytään antamaan erilaisia identiteettejä erilaisille ryhmille ja yksilöille. Myös sillä on

merkitystä, millaisesta institutionaalaisesta asemasta kielenkäyttöä ollaan tuottamassa: kielenkäytön seuraukset ovat erilaiset riippuen siitä, kuka puhuu (Jokinen et al., 2016).

Kielenkäytön mahdollisia seurauksia ei voida tutkielmassa jättää huomiotta, koska erityisopetus on moraalisesti latautunut aihe jo siitä syystä, että kyse on aina jollakin tapaa heikommassa asemassa olevista lapsista ja nuorista. Vallankäyttöön liittyvät seuraukset on huomioitava, koska tietyillä ryhmillä on paremmat mahdollisuudet saada representaationsa julkisiksi ja levitetyiksi, kuin toisilla (Sihvonen, 2006; Karvonen, 2000). Uutisoinnin vallalle on ominaista, että erilaisia seurauksia syntyy myös siitä, mitä uutisoinnissa jätetään sanomatta. Kyse on siitä, että asioista vaikeneminen on ehkä joukkoviestinnän vallan merkittävin ulottuvuus (Seppänen & Väliverronen, 2012). Näin ollen erityisopetuksesta uutisointia tarkastellaan myös siltä kannalta, mitkä näkökulmat ja aiheet ovat jääneet uutisoinnissa vähemmälle tai kokonaan puuttumaan. Samalla kiinnostuksen kohteeksi nousee myös se, keiden ääni uutisissa lähtökohtaisesti kuuluu. Usein tiedotusvälineissä pääsevät esille ne, jotka ovat jo valmiiksi taloudellisen, kulttuurisen tai poliittisen vallan piirissä (Fairclough, 1997). Tämän vuoksi on tärkeää, että aineistoon on sisällytetty myös mielipidekirjoituksia. Mielipidekirjoitukset mahdollistavat moninaisten puhujapositionien esille pääsemisen.

Koska uutisoinnissa tuotetaan sekä yksilöitä että ryhmiä koskevia representaatioita, vaikuttavat nämä kuvaukset siihen, millaisia vallitsevia ja jaettuja käsityksiä yhteiskunnassa kyseisistä yksilöistä ja ryhmistä muodostuu (Sihvonen, 2006). Erityisopetuksesta luoduilla representaatioilla voidaan vaikuttaa siihen, miten yhteiskunnassa puhutaan erityisopetuksesta ja millainen kuva sen piirissä olevista lapsista muodostuu. Uutisoinnilla on todellisia vaikutusmahdollisuuksia myös siksi, että uutisointi kykenee saavuttamaan suuren yleisön (Fairclough, 1997), verkkouutisointi vielä helpommin. Koska uutisoinnin valta lisääntyy sen tavoitavuuden vuoksi, on tutkimusaineiston rajaaminen verkkouutisiin ollut perusteltu valinta. Verkkouutisten kuluttaminen ja jakaminen internetin avulla on nopeaa ja vaivatonta.

Uutisoinnilla on kyky määritellä niitä aiheita, jotka rakentuvat lopulta yhteiskunnallisiksi puheenaiheiksi (Seppänen & Väliverronen, 2012). Tästä syystä tutkielmassa ollaan kiinnostuneita erityisopetuksen representaatioiden lisäksi myös niistä yhteiskunnallisista diskursseista, joita uutisoinnista nousee. Uutisoinnin valta ja sen aikaansaamat seuraukset ovat kuitenkin hyvin monimutkainen ja laaja ilmiö. Se, miten valta lopulta toimii, liittyy keskeisesti siihen, minkälaisia asioita uutisten lukijat ottavat omakseen eli miten uutisoinnissa

esiin nostetut puheenaiheet vaikuttavat ihmisten maailmankuvaan (Seppänen & Väliverronen, 2012). Uutisointiin liittyy myös se kompleksinen näkökulma, että ihmiset lukevat uutistekstejä keskenään hyvin erilaisista lähtökohdista käsin, jolloin myös tulkinnat luetusta eroavat toisistaan (Väliverronen, 2000). Ei ole yhdentekevää, millaisia näkökulmia erityisopetuksesta esitetään, koska esitetyt näkökulmat eivät jää vain teksteiksi verkkouutisiin, vaan ne vaikuttavat ihmisten ajatteluun ja tätä kautta myös toimintaan. On kuitenkin huomioitava, ettei joukkoviestinnän valta ole irrotettavissa yhteiskunnallisesta kontekstista. Uutisoinnin valta kytkeytyy nimittäin aina siihen, miten valta toimii yhteiskunnassa ylipäätään (Seppänen & Väliverronen, 2012). Suomea voidaan pitää verrattain avoimena yhteiskuntana, jossa kansalaisilla on mahdollisuus muodostaa omat mielipiteensä riippumattoman median ansiosta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö uutisointi kykenisi vaikuttamaan ihmisten ajatteluun.

Tutkimusaineisto koostuu kolmen eri sanomalehden verkkosivuilla julkaistuista uutisista. Helsingin Sanomat ja Ilta-Sanomat kuuluvat saman yhtiön alle, Iltalehti ei. Uutisoinnin sisälläkin käydään kamppailua symbolisesta vallasta eli siitä, kuka saa eniten julkisuutta ja näkyvyyttä (Seppänen & Väliverronen, 2012). Tämä korostaa edelleen sitä, miksi valta on niin keskeinen osa uutisointia. Jos verkkouutisoinnin sisällä käydään tiukkaa kilpailua siitä, mikä uutinen saa eniten lukijoita, vaikuttaa tämä väistämättä myös uutisen kirjoittamisen tapoihin ja näin ollen myös siihen, miten ja mitä erityisopetuksesta tuodaan julki. Erityisopetukseen liittyvät uutiset eivät ole sattumanvaraisesti tuotettuja. Samasta tapahtumasta voidaan esimerkiksi julkaista useampi uutinen muuttamalla uuden uutisen otsikkoa, sisällön pysyessä kuitenkin käytännössä samana. Seppänen & Väliverronen (2012) esittävätkin, että joukkoviestinnällä on kyky päättää siitä, mitä tuodaan julkisuuteen ja millä tavoin tämä toteutetaan. Joukkoviestinnän valta on näin tarkasteluna varsin moniulotteinen ilmiö, joka on kuitenkin välttämätön osa uutisoinnin kriittistä diskurssianalyttistä tutkimusta. Vallan sisällyttäminen tutkimuksen keskeisiin käsitteisiin saa lisäarvoa myös uutisoinnin tutkimisen lisäksi siinä käsiteltävän aiheen myötä. Opetukseen liittyy nimittäin aina julkisen vallan käyttöä, joten tutkimusaihe pitää sisällään sekä erityisopetuksen että uutisoinnin näkökulmista tarkasteltuna valtaan erottamattomasti liittyviä lähtökohtia.

4 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten erityisopetuksesta uutisoitiin Suomen luetuimpien sanomalehtien verkkosivuilla vuosina 2020–2021. Tavoitteena oli kriittisen diskurssianalyysin keinoin selvittää, miten verkkouutisoinnissa luotiin ja muokattiin erityisopetukseen liittyviä laajempia yhteiskunnallisia diskursseja. Tavoitteena oli edetä verkkouutisissa rakennettujen erityisopetuksen representaatioiden tutkimisen avulla kohti yhteiskunnallisempaa näkökulmaa, eli paikantaa aineistosta representointien kautta muodostettavia erityisopetuksen diskursseja. Tutkimuksella pyrittiin selvittämään, millaisia erityisopetuksen diskursseja aineistosta voitiin löytää ja mitkä tekijät osaltaan muokkasivat ja vaikuttivat näiden diskurssien muodostumiseen. Uutisoinnin puheenvuoroista pyrittiin paikantamaan diskurssien muodostamiseen vaikuttavia puhujien positioita ja heidän rakentamiaan identiteettejä. Uutisoitua tutkimalla on haluttu tavoittaa myös laajempi ymmärrys siitä, millainen puhetapa erityisopetuksesta tällä hetkellä suomalaisessa yhteiskunnassa hallitsee. Tutkimuksen tarkoituksena oli ennen kaikkea tavoittaa ne mahdolliset erilaiset erityisopetuksen diskurssit, joita aineistosta voitiin paikantaa. Tavoitteena on teoreettisen viitekehyksen ja tutkimustulosten valossa osoittaa, että joukkoviestinnällä on valtaa asettaa tietyt näkökulmat hallitsevaan asemaan. Tutkimuskysymyksiin haettiin vastauksia käyttämällä diskurssianalyysia tutkimuksen metodologis-teoreettisena viitekehyksenä. Tutkimuksen tavoitteet pyrittiin saavuttamaan seuraavilla tutkimuskysymyksillä.

Tutkimustehtävän pohjalta muodostettiin kaksi tutkimuskysymystä:

1. Miten erityisopetus representoitiin verkkouutisoinnissa ja mielipidekirjoituksissa vuosina 2020–2021 Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien ja Iltalehden verkkosivuilla?
2. Millaisia yhteiskunnallisia erityisopetuksen diskursseja uutisoinnista voidaan muodostaa?

4.1 Diskurssianalyysi tutkimuksen lähestymistapana

Koska sekä tutkielman teoreettinen viitekehys että tutkimusmenetelmät muodostuvat diskurssintutkimuksen lähtökohdista, on tarpeen selvittää, millaista diskurssianalyyttistä lähestymistapaa tutkimuksessa on käytetty. Diskurssianalyysille ominaisen käsityksen mukaisesti uutisoinnin kieli ei ainoastaan heijastava sosiaalista todellisuutta vaan osaltaan myös tuottaa sitä (Potinkara et al., 2022). Lähtökohdat kielen kyvystä tuottaa ympärillämme olevaa sosiaalista todellisuutta liittyy tiiviisti aiemmin esiteltyyn representaation käsitteeseen, koska uutisten ymmärretään aina sekä esittävän että rakentavan todellisuutta valitusta näkökulmasta käsin (Seppänen & Väliverronen, 2012). Tässä luvussa esitellään ensin edellä kuvatun kaltaisia, diskurssianalyysille tyypillisiä lähtökohtia, joiden mukaan tämäkin tutkimus on toteutettu. Lisäksi esitellään diskurssintutkimuksen sisältä valittuja tarkempia painotuksia, jotka ovat tutkimuskysymysten suuntaisesti ohjanneet aineiston käsittelyä ja analyysia. Valitut painotukset kytkeytyvät yhteiskuntatieteelliseen ja kriittiseen diskurssintutkimukseen.

Tässä tutkielmassa diskurssianalyysia käytettiin sekä teoreettisena että metodologisena lähestymistapana uutisten kieleen ja kielen käyttöön (van Dijk, 1988). Tästä syystä diskurssianalyysin lähtökohdat ovat vaikuttaneet tutkielman etenemiseen sen jokaisessa vaiheessa. Tutkimus on lähtenyt liikkeelle ajatuksesta, jonka mukaan uutisoinnin tutkimuksessa on kyse sekä kielellisen että sosiaalisen toiminnan tarkastelusta ja tulkinnasta (ks. Pälli & Lillqvist, 2020; Potinkara et al., 2022). Tutkimuksessa uutisoinnin sisältämä kielenkäyttö nähdään ikään kuin välineenä, jonka avulla voidaan tutkia, tulkita ja lopulta ymmärtää erityisopetuksesta käytävää keskustelua sosiaalisena ilmiönä ja toimintana. Toinen keskeinen diskurssianalyysin mukainen johtoajatus liittyy kielenkäytön tuottamiin seurauksiin. Kielenkäyttö ei ole neutraali prosessi, vaan kieltä käyttämällä vaikutetaan aina siihen, minkälaiseksi ympärillämme oleva sosiaalinen todellisuus rakentuu (Potinkara et al., 2022). Tästä lähtökohdasta käsin tutkimuksen aineistona toimivat verkkouutiset ymmärretään kielenkäytöksi, joka osaltaan ylläpitää ja heijastaa sosiaalista todellisuutta, mutta jotka ennen kaikkea muokkaavat ja rakentavat sitä erilaisista näkökulmista käsin.

Koska kielellä ja diskurssilla on kognitiivinen, sosiaalinen sekä kulttuurinen ulottuvuus, ovat sekä itse teksti että sen konteksti diskurssianalyysin kenttään sisältyviä tekijöitä (van Dijk, 1988). Kontekstin käsite ymmärretään tutkielmassa laajasti: uutisoinnin kontekstina toimii koko ympäröivä suomalainen yhteiskunta. Uutisointia on oikeastaan mahdotonta tutkia

erillään siitä ympäristöstä, jossa se on tuotettu ja johon se vaikuttaa. Tarkasteltavaksi otetaan siis sekä uutisoinnin sisältämä mikrotaso että sen kontekstista muodostuva laajempi makrotaso (Potinkara, 2022). Uutisoinnin tutkiminen diskurssianalyysin keinoin on tästäkin syystä luonnollinen ja mielekäs tutkimusmetodi, koska tutkimusaihe sisältää valmiiksi sekä mikro- että makrotasojen erottamattoman yhteyden toisiinsa.

Tutkimuksessa on pyritty toteuttamaan diskurssianalyysia aineistolähtöisesti. Sen lisäksi, että uutiset ymmärretään niiden sosiaalisesti tuotetun ulottuvuuden näkökulmasta, ovat ne myös luonnollinen aineisto, koska uutiset on tuotettu tutkijasta riippumatta alun perin osaksi sosiaalisia käytäntöjä (Jokinen et al., 2016). Eli tutkimuksen aineistoa ei ole alun perin luotu tutkimuskäyttöön, vaan uutisoinnilla on oma vakiintunut paikkansa tarkoituksensa osana suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuvaa sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta.

Diskurssianalyysin lähtökohtien suuntaisesti on otettu huomioon, että uutisoinnissa ilmenevät erityisopetukseen liittyvät merkityssystemit sekä niiden käyttötavat voivat muuttua analyysiprosessin edetessä, koska tutkimusmenetelmässä on painotettu aineistolähtöisyyttä (Jokinen et al., 2016). Koska osa tutkimuksen lähestymistapaa on ollut aineistolähtöisesti toimiminen tutkimusprosessin ajan, ei ennen tutkimuksen aloittamista uutisoinnista olla hahmoteltu hypoteettisia erityisopetuksen uutisdiskursseja. Etukäteen ei siis olla muodostettu oletuksia siitä, mitä aineistosta mahdollisesti on löydettävissä. On kuitenkin huomioitava, että tutkijalla on entuudestaan käsitys siitä, miten erityisopetuksesta hänen oman kokemuksensa perusteella tyypillisesti verkossa uutisoidaan. Tämä on kuitenkin luonnollista, koska kiinnostus aiheen tutkimiseen on syntynyt näiden kokemusten ja havaintojen pohjalta. Tutkijan positioon kytkeytyviä näkökulmia ja rajoitteita selvitetään tarkemmin tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä käsittelevässä luvussa.

Tekstianalyysi on olennainen osa diskurssianalyysia, mutta diskurssianalyysi ei ole ainoastaan tekstin kielellistä analysointia (Fairclough, 2003, 3; van Dijk, 1988). Analyysin esivaiheessa diskurssianalyysia täydensi laadullinen sisällönanalyysi, koska diskurssianalyysin ja laadullisen sisällönanalyysin yhdistäminen on tyypillinen menetelmä mediatekstien tutkimuksessa. Yksi diskurssianalyysin keskeisistä tavoitteista on ollut tuottaa täsmällisiä kuvauksia kielenkäytöstä (van Dijk, 1988) koskien erityisopetuksesta uutisointia. Uutistekstit ovat laajoja kokonaisuuksia, joten diskurssianalyysin käyttäminen tutkimuksen lähestymistapa on ollut perusteltu valinta. Koska tutkimuksen tavoitteena oli selvittää erityisopetuksen uutisoinnin representaatioita ja diskursseja, keskityttiin tutkimuksessa sekä sanojen, virkkeiden että diskurssien merkityksiin (van Dijk, 1988) ja näitä merkityksiä

tarkasteltiin etenkin yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Kuviossa 1 on esitetty tutkimuksessa käytetyn diskurssianalyysin painotukset, joita tarkemmin kuvattu tässä luvussa.

Kuvio 1. Tutkimuksessa käytetyn diskurssianalyysin lähtökohdat ja painotukset (ks. Potinkara et al., 2022; Seppänen & Väliaverron, 2021; Jokinen et al., 2016; Fairclough, 1997; van Dijk, 1988)

Kuviossa keskellä on yhteiskuntatieteellinen ja kriittinen diskurssianalyysi, jota on käytetty tämän tutkimuksen teoreettis-metodologisena viitekehyksenä. Kuvan sisäkehällä olevat painotukset kuvaavat yhteiskuntatieteelliselle ja kriittiselle diskurssianalyysille tyypillisiä lähtökohtia, joita tässä tutkimuksessa on hyödynnetty. Kuvan ulkokehä kuvaa diskurssianalyysin yleisiä lähtökohtia, jotka ovat myös vaikuttaneet tutkimuksen toteuttamiseen.

Tutkimuksen painotuksena yhteiskuntatieteellinen ja kriittinen diskurssianalyysi

Diskurssianalyysillä voidaan nähdä olevan itseisarvoa jo tiedon tuottajana (Jokinen et al., 2016) mutta tässä tutkimuksessa diskurssianalyysin käyttö tulee perustelluksi ennen kaikkea tutkimusaiheen yhteiskunnallisen merkittävyyden kautta. Faircloughin (1997) mukaan tiedotusvälineiden, eli myös uutisoinnin, kieltä tulisikin analysoida juuri diskurssianalyysin keinoin, ymmärtämällä uutisoinnin kieli diskursseina. Tämän tutkimuksen painotukseksi on valittu yhteiskuntatieteellinen, kriittinen diskurssianalyysi. Kyseisen painotuksen valinta tulee perustelluksi tutkimustavoitteen, tutkimuskysymysten sekä tutkimusaineiston kautta. Kuten

edellä on kuvattu, uutisointi kytkeytyy laajempaan, yhteiskunnalliseen kontekstiin, jossa uutisia tuotetaan ja jossa ne myös saavat varsinaisen merkityksensä. Yhteiskuntatieteellinen diskurssianalyysi tarkastelee tällaista laajempaa sosiaalista toimintaa, jonka rakentamisessa kielenkäytöllä on merkittävä rooli (Potinkara et al., 2022). Erityisopetuksesta uutisointia ei olisi valittu tutkimuskohteeksi, jos sillä ei oletettaisi olevan yhteiskunnallista merkittävyyttä. Lisäksi keskeinen osa tutkimusta on erilaisten erityisopetuksen representaatioiden paikantaminen aineistosta, joka ohjaa kiinnittämään huomion siihen, ketkä näitä representaatioita tuottavat. Kriittisen diskurssianalyysin painotus tarkoittaa tutkimuksen kannalta sitä, että siinä korostetaan yhteiskunnallisen kontekstin merkitystä, joka ohjaa edelleen erilaisten valtasuhteiden paikantamiseen (Potinkara et al., 2022). Tarkoituksena on ollut tavoittaa aineistolähtöisesti uutisoinnissa esitetyt erityisopetuksen representaatiot ja näistä nousevat laajemmat, yhteiskunnalliseen puhetapaan kytkeytyvät erityisopetuksen diskurssit. Kriittisen ja aineistolähtöisen diskurssianalyysin näkökulman suuntaisesti on keskitytty siihen, mitkä erityisopetuksen diskurssit nousevat hallitseviksi ja mitkä jäävät marginaaliin, millaisia identiteettejä vallan kautta luodaan niille, joita uutinen käsittelee, millaisia positioita uutisissa puhujat saavat sekä miten näitä erilaisia erityisopetuksen representaatioita luodaan argumentatiivisia keinoja hyödyntäen. Kaikkiin edellä mainittuihin lähtökohtiin ja niiden sisältämiin käsitteisiin kytkeytyy oletus uutisoinnin yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ja vallasta.

Koska aineistona toimivien verkkouutisten ymmärretään kertovan myös laajemmasta, yhteiskunnallisesta keskustelusta ja puhetavasta erityisopetusta koskien (ks. Pälli & Lillqvist, 2020), on diskurssianalyysissä painotettu valikoidusti tiettyjä kielenkäytön tutkimisen osalualueita. Diskurssianalyysissä ei ole tarkoituksenmukaista keskittyä kaikkeen aineistossa sanottuun, vaan painotukset valitaan kulloistenkin tutkimuskysymysten suuntaisesti (Jokinen et al., 2016; Potinkara et al., 2022). Tutkimuskysymysten ohjaamana diskurssianalyysissä keskityttiin uutisoinnissa esitettyihin erityisopetuksen representaatioihin, niistä syntyviin diskursseihin ja uutisoinnin sisältämän vallan näkökulmiin. Koska kriittiseen diskurssianalyysiin sisältyy erilaisten valtasuhteiden tutkiminen (Potinkara et al., 2022), on tämä tässä tutkimuksessa tarkoittanut kiinnostuksen kohdistamista siihen, mitkä näkökulmat erityisopetuksesta nousevat uutisoinnissa hallitsevaan asemaan ja ketkä näitä kuvauksia ovat tuottamassa. Kriittisen diskurssianalyysin avulla pyrittiin selvittämään myös sitä, minkä ryhmien näkökulmat ja äänet eivät uutisoinnissa päässe esille (Potinkara et al., 2022). Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita uutisdiskurssien sisältämisestä merkityksistä laajemmasta

näkökulmasta, joten tutkimuksessa ei juurikaan keskitytty tietyn sanomalehden tai yksittäisen journalistin henkilökohtaisten motiivien pohtimiseen (Jokinen et al., 2016).

Tutkimuksen lähestymistavassa on pyritty huomioimaan tutkimusaiheen arvolatautuneisuus. Kasvatus ja opetus ovat luonteeltaan varsin arvosidonnaisia aiheita, joten erityisopetuksesta kirjoittamisella on myös erilaisia seurauksia riippuen siitä, miten aiheesta uutisoidaan ja tämän myötä myös keskustellaan. Osana kriittistä diskurssianalyysia tutkimuksessa on huomioitu kielenkäyttöön liittyvät ideologiset seuraukset. Erityisopetuksesta uutisoidessa on mahdollista kielenkäytön kautta tuottaa lapsiin ja nuoriin liittyvää toiseutta ja alistettuja positioita, jotka ovat seurausta uutisoinnin sisältämistä valta-asemista (ks. Jokinen et al., 2016). Näiden teoreettisten lähtökohtien myötä tutkimuksen kannalta on ollut välttämätöntä hyödyntää kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtia osana aineiston käsittelyä ja analyysia. Uutisoinnin kielenkäytön kautta tuotettujen mahdollisten toiseuttamiseen liittyvien prosessien kriittinen tarkastelu sekä näihin liittyvien muutossuuntien hahmottelu (Jokinen et al., 2016) on myös osa tutkimuksen käytännön antiin tähtäävää tavoitetta. Tutkijana tavoitteenani on tuoda esille uutisoinnin kielenkäyttöön kytkeytyviä vallankäytön välineitä ja osoittaa, kuinka ne koskettavat tavalla tai toisella meistä jokaista.

Tutkimusaineiston analyysiin on otettu vaikutteita Faircloughin (1997) kriittisen diskurssianalyysin metodisista tavoitteista. Tavoitteet ovat ohjanneet aineiston analyysia ja tulkintaa. Faircloughia (1997, ss. 50–51) mukailten tutkimuksen metodiset tavoitteet ovat olleet seuraavat:

1. Tutkimusaineiston valinnassa on pyritty huomioimaan aineiston yhteiskunnallinen asema. Aineisto muodostuu verkkouutisista, joissa esiintyy vaihtelevuutta uutisten julkaisijan ja uutistyyppin mukaan. Toisaalta aineisto edustaa muuttumattomia ja vakaita uutisoinnin tapoja.
2. Analyysissa pyritään vaadittavaan yksityiskohtaisuuteen kiinnittämällä huomiota uutisoinnin kieleen.
3. Uutistekstit ymmärretään yhteiskunnallisesta kontekstista. Analyysissa keskitytään yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin käytäntöihin, kuten uutisoinnin sisältämiin valtasuhteisiin.
4. Uutistekstit ymmärretään moniaineisisina, jolloin eri diskurssit myös sekoittuvat keskenään.
5. Uutistekstejä analysoidaan ottamalla huomioon niissä ilmenevät representaatiot ja niiden kautta muodostetut identiteetit.

4.2 Tutkimusaineisto ja sen keruu

Tutkimusaineisto muodostettiin Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien ja Iltalehden verkkouutisista ja mielipidekirjoituksista, jotka käsittelevät erityisopetusta. Erityisopetusta käsittelevät uutiset haettiin kyseisten lehtien verkkosivujen hakukoneesta käyttämällä hakusanoja *erityisopetus*, *erityisopettaja* ja *erityisoppil(as)*. Nämä hakusanat tuottivat yhteensä 114 verkkouutista, joiden tekstiosuudet kerättiin Word-tiedostoon. Kaikki 114 uutista otettiin tarkasteltavaksi ja sisällytettiin alustavasti osaksi aineistoa. Lopulliseksi tutkimusaineistoksi muodostui aineiston käsittelyn esivaiheen eli uutisten tarkemman lukemisen ja sisällönanalyysin jälkeen 44 erityisopetusta käsittelevää verkkouutista. Näille 44 uutiselle luotiin uusi Word-tiedosto, johon uutisten tekstiosuudet kerättiin. Kerätty tutkimusaineisto muodosti 104 sivua tekstiä fonttikoolla 11. Tutkimusaineiston määrän rajautuminen 114 uutisesta 44 uutiseen ei ole poikkeuksellista, koska tutkimuksessa edettiin aineistolähtöisesti, jolloin aineisto itsessään määrittä sen, käsittelee uutinen erityisopetusta vai ei. Tutkimustehtävän ja tutkimuskysymysten suuntaisesti tutkimusaineiston eli verkkouutisten tuli käsitellä erityisopetusta, jotta erityisopetuksen representaatioita ja diskursseja olisi mahdollista analysoida. Tästä syystä kaikki alkuperäiset uutiset eivät täyttäneet tutkimusaineiston kannalta olennaisia kriteereitä, eikä niiden avulla voitu vastata tutkimuskysymyksiin.

Tutkimusaineiston valinta on tehty sen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden perusteella. Lisäksi tutkielmassa keskityttiin verkkouutisointiin sen laajan tavoitavuuden vuoksi. Keskittyminen täsmällisesti juuri verkkouutisiin on ollut tietoinen valinta, koska internet on mahdollistanut kansalaisille nopean ja helpon pääsyn uutisoinnin seuraamiseen milloin ja missä tahansa. Valtakunnalliset sanomalehdet Ilta-Sanomat (IS) ja Iltalehti (IL) ovat omassa kategoriassaan kokonaistavoitavuudeltaan (painettu lehti + digilehti) maan suurimpia ja kärkimedialehdistä Helsingin Sanomat (HS) oman kategoriansa suurin (KMT lukijamäärät, 2022). Näiden sanomalehtien verkkouutisointia seurataan valtakunnallisista sanomalehdistä eniten (Reunanen et. al., 2022). Tutkimuksessa on tietoisesti haluttu kerätä aineistona toimivat verkkouutiset sellaisten lehtien verkkosivuilta, jotka tavoittavat valtakunnallisesti mahdollisimman suuren joukon ihmisiä. Tämä tukee tutkimuksen tavoitetta saavuttaa ymmärrys niistä yhteiskunnassa vallitsevista erityisopetuksen diskursseista, joita uutisointi on osaltaan luomassa, muokkaamassa ja ylläpitämässä. Nämä uutiskanavat ovat laajan kokonaistavoitavuutensa vuoksi merkittävä osa suomalaista joukkoviestintää.

Tutkimusaineiston sisällä on vaihtelevuutta, koska se sisältää Helsingin Sanomien lisäksi kahden iltapäivälehdien verkkouutisia. Helsingin Sanomat kuuluu Sanoma Media Finlandiin, jonka verkkosivuilla on kuvattu sen vastuullisuusstrategia. Tähän strategiaan kerrotaan kuuluvan median tuottaminen seuraavien kriteereiden mukaisesti: tuotetaan luotettavaa, riippumatonta journalismia sekä kiinnostavaa viihdettä tuleville sukupolville (Sanoma Media Finlandin vastuullisuusraportti, 2021). Aineiston uutisten edustamilla instituutioilla ja toimijoilla on erilaiset lähtökohdat siihen, mitä ne uutisoinnilla tavoittelevat ja millaisille periaatteille niiden toiminta pohjautuu. Lisäksi tutkimusaineisto koostuu eri kategorioihin asettuvia uutisia, joiden teemat ja kirjoittajat vaihtelevat.

Eräs perusteluja vaativa tutkimusaineistoa koskeva valinta liittyy mielipidekirjoitusten sisällyttämiseen osaksi verkkouutisointia. Helsingin Sanomien verkkojulkaisuista suuri osa koostuu mielipidekirjoituksista, jotka käsittelevät ajankohtaisia, yhteiskunnassa puhuttavia ilmiöitä ja tapahtumia. Tutkielman kannalta ei olisi ollut hedelmällistä rajata mielipidekirjoituksia pois, vaikka niiden rooli osana uutisoinnin tutkimista voidaankin jossain määrin kyseenalaistaa. Mielipidekirjoitusten sisällyttäminen osaksi tutkimusaineistoa voidaan perustella tutkimuksen tavoitteella saavuttaa mahdollisimman yhteiskunnallinen näkökulma erityisopetuksesta uutisoinnista. Mielipidekirjoitukset ovat tärkeä osa kansalaisten pääsemistä osaksi joukkoviestintää ja yhteiskunnallista keskustelua. Tutkielman aineiston on haluttu edustavan yhteiskunnallisesti ajankohtaisten erityisopetukseen liittyvien diskurssien kirjoja, joten mielipidekirjoitukset ovat tärkeä osa kansalaisten äänen esiin saamista. van Dijk (1988) mukaan myös aidot uutisartikkelit voivat sisältää mielipiteitä, vaikka monien journalistien ideologinen käsitys onkin, että uutiset tuottavat ainoastaan faktoja, eivät mielipiteitä. Helsingin Sanomien verkkosivuilla julkaistuissa mielipidekirjoituksissa on myös usein taustalla jokin aiemmin julkaistu uutinen tai tapahtuma, joten ne linkittyvät vahvasti niin sanottuun oikeaan uutisointiin ja sen sisältämiin erityisopetuksen yhteiskunnallisiin diskursseihin.

Lopullinen tutkimusaineisto on esitetty uutisten verkkosivulla olevan osaston, julkaisijan, uutisten lukumäärän sekä yhteenlasketun lukumäärän mukaan taulukossa 2. Taulukossa uutisten julkaisijat on lyhennetty verkkolehden nimen mukaan: Helsingin Sanomat (HS), Ilta-Sanommat (IS) ja Iltalehti (IL).

Taulukko 2. Tutkimusaineisto

Uutisen osasto verkkosivulla	Julkaisija ja (määrä)	Määrä yhteensä
Kotimaa	HS (7), IS (10), IL (1)	18
Mielipidekirjoitus	HS (12)	12
Politiikka	HS (6), IL (1)	7
Kaupunki	HS (4)	4
Pääkirjoitus	HS (1)	1
Muu	HS (1), IS (1)	2

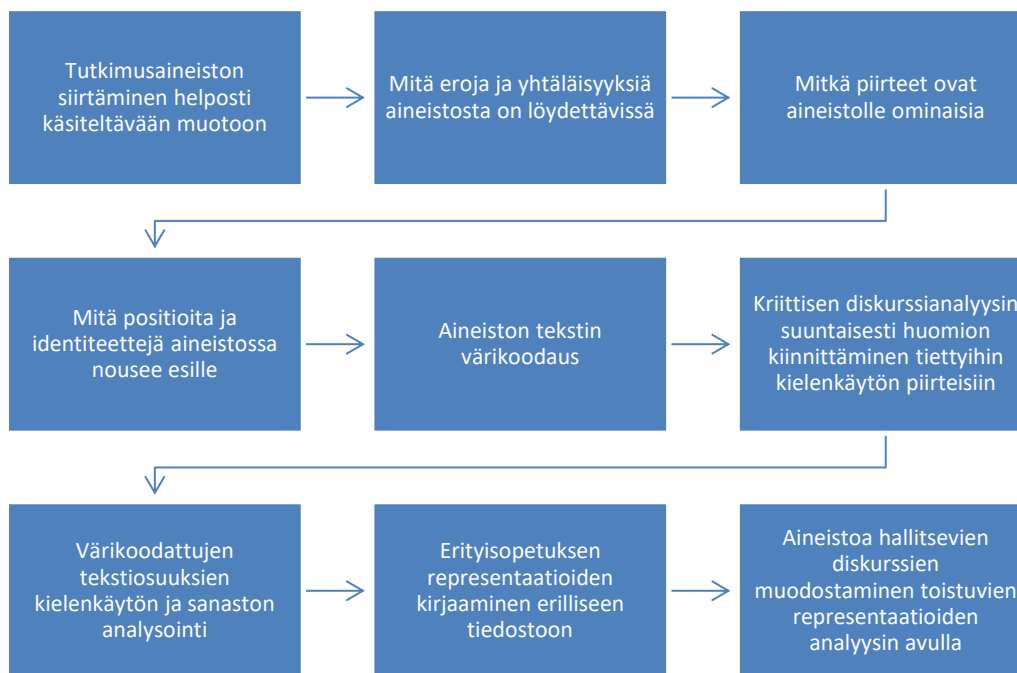
Suurin osa aineistosta koostui Helsingin Sanomien verkkouutisista. Aineistossa Helsingin Sanomien uutisia oli yhteensä 31 kappaletta, Ilta-Sanomien uutisia 11 kappaletta ja Iltalehden uutisia kaksi kappaletta. Tutkimusaineiston painottuminen Helsingin Sanomien uutisiin on kokonaisaineistosta itsestään noussut ilmiö. Tutkielman aiheen ollessa erityisopetus on ymmärrettävää, että opetukseen ja kasvatukseen liittyvät uutiset eivät saa niin paljon tilaa iltapäivälehtien verkkosivuilla, jotka painottuvat suurelta osin viihteellisemmän sisällön tuottamiseen. Myös mielipidekirjoitusten osuus tutkimusaineisossa on melko suuri. Niiden osuutta selittää Helsingin Sanomien verkkouutisten osuuden hallitseva määrä koko aineistossa.

4.3 Aineiston analyysi

Tutkimuksen teoreettisena ja metodologisena viitekehyksenä on käytetty diskurssianalyysia, jonka tarkempi painotus nojaa kriittiseen diskurssianalyysiin. Analyysia on ohjannut kielikäsitteily, jonka mukaan uutisoinnin kieli ymmärretään osana sosiaalisen todellisuuden rakentamista. Tutkimuksen analyysissa yksittäisten verkkouutisten sisältämä puhe ja niihin kiinnittyvät merkitykset on sulautettu osaksi laajempia erityisopetusta koskevia diskursseja, jotka osaltaan tuottavat ja luovat sosiaalista todellisuutta (ks. Ilmonen, 2018; Pälli & Lillqvist, 2020). Analyysilla tavoitellaan tällaisten erityisopetusta koskevien laajempien merkitysrakenteiden, eli diskurssien paikantamista, koska tutkimuksella tavoitellaan yhteiskunnallisen näkökulman saavuttamista. Teoreettiset käsitteet ohjasivat uutisteksteistä analyysin avulla muodostettuja tulkintoja (ks. Potinkara et al., 2022), mutta analyysissa oltiin aineistolähtöisen tutkimusotteen vuoksi avoimia myös uusille, tutkimus- ja analyysiprosessin aikana mahdollisesti esiin nouseville näkökulmille. Diskurssianalyysissa sekä tutkija että aineisto vaikuttavat siihen, miten aineiston analyysi etenee ja millaisia tulkintoja siitä muodostetaan. Aineiston analyysillä pyrittiin pääsemään sellaisiin tulkintoihin, jotka ovat uutisoinnin vaikutusvaltaa korostavasta näkökulmasta perusteltuja (ks. Ilmonen, 2018, 142).

Tutkimuksen analyysi on edennyt teoreettisen viitekehyksen mukaisesti ymmärtämällä kieli ja yhteiskunnassa ilmenevä sosiaalinen toiminta erottamattomasti yhteen kytkeytyvinä (Pietikäinen & Mäntynen, 2009). Aineisto on analysoitu käyttämällä diskurssianalyysia, koska sen tutkimusperinteeseen liittyy usein juuri representaatioiden, diskurssien sekä vallan ulottuvuuksien paikantaminen erilaisista sosiaalisesti tuotetuista ja vaikuttavista teksteistä. Tutkimuskysymykset ohjasivat kiinnittämään huomiota etenkin erilaisten representaatioiden, positioiden ja identiteettien sekä valtasuhteiden rakentumiseen tutkimusaineistossa ja sen sisältämissä diskursseissa (esim. Potinkara et al., 2022). Diskurssianalyysin avulla pyrittiin selvittämään, miten erilaisia erityisopetuksesta esitettyjä todellisuuksia tehtiin merkityksellisiksi (Pietikäinen & Mäntynen, 2009). Tähän pyrittiin mahdollisimman yksityiskohtaisella tekstianalyysilla, jotta yhteiskunnallisesta aiheesta saataisiin monipuolinen kuva (Fairclough, 1997). Aineiston analyysia ohjasi painotus, jossa keskityttiin ennen kaikkea siihen, miten asioista puhutaan ja miten ne tuodaan uutisoinnissa esille. Pelkkä kysymys siitä, mitä erityisopetuksesta uutisoidaan, ei olisi tuottanut tutkimuskysymysten kannalta hedelmällisiä tuloksia. Jotta aineiston analyysissa on päästy mahdollisimman syvälle siihen, miten erityisopetuksesta uutisoidaan, on sisällönanalyysia hyödynnetty diskurssianalyysin tukena tutkimuksen analyysin alkuvaiheessa, kun representaatioita on jäsennelly (Fairclough, 1997).

Tutkimusaineiston analyysissa edettiin vaiheittain, koska pyrkimyksenä oli selvittää sekä uutisten kielenkäytön mikrotasoa että uutisoinnin ja median konteksteihin liittyviä laajempia makrotasoa (Pietikäinen & Mäntynen, 2009; Potinkara et al., 2022). Erityisopetuksen representaatioiden analysoinnin kautta oli mahdollista tutkia myös laajempia, yhteiskunnalliseen keskusteluun kiinnittyviä erityisopetuksen diskursseja. Jo aineiston analyysin esivaiheessa pyrittiin kiinnittämään huomiota siihen, miten muuten uutisoinnissa esiin nostetut asiat olisi voitu ilmaista.

Kuvio 2. Aineiston diskurssianalyysi esitettynä yksinkertaistettujen vaiheiden kautta (ks. Jokinen et al., 2016; Potinkara et al., 2022)

Kuviossa 2 on esitetty tutkimuksen diskurssianalyysin eteneminen yksinkertaistettujen vaiheiden kautta, jota kuvataan tarkemmin seuraavaksi. Aineiston analyysi alkoi verkkouutisten tekstien siirtämisellä helpommin käsiteltävään muotoon, joten niistä luotiin Word-tiedosto, johon uutisten tekstiosuudet kopioitiin sellaisenaan. Ensin suoritettiin aineiston alustava analyysi etsimällä uutisista eroja sekä yhtäläisyyksiä (Jokinen et al., 2016) sen mukaan, mitkä teemat, diskurssit, näkökulmat ja representaatiot toistuivat tai jäivät vähemmälle. Aineiston analyysin esivaiheessa uutiset luettiin useampaan kertaan tehden samalla muistiinpanoja uutisissa toistuvista ja puuttuvista näkökulmista. Aineistolähtöisyyttä painottavassa analyysissä tällainen aineiston useampaan kertaan lukeminen auttaa kiinnittämään huomion siihen, millaisia aineistolle ominaisia piirteitä siitä on löydettävissä (Potinkara et al., 2022). Lisäksi kirjattiin ylös uutisissa ääneen päässeiden tahojen positioita eli muodostettiin alustavaa käsitystä siitä, keiden ääni uutisissa lähtökohtaisesti nostettiin kuuluviin. Muistiinpanoja tehtiin myös siitä, millaisia identiteettejä annettiin heille, joita uutiset käsittelivät.

Seuraavassa vaiheessa Word-asiakirjaan kopioituun tekstiin merkittiin värikoodein kaikki ne kohdat, joissa erityisopetusta käsiteltiin. Tämä analyysin esivaihe liittyi tekstin käsittelyyn ja luettavuuden helpottamiseen. Tekstin värikoodauksessa käytettiin punaista, oranssia sekä vihreää väriä, eli muutettiin tekstistä tietyt katkelmat tietyn värisiksi niiden sisällön perusteella. Värikoodaus oli tekstin sisältöä toisaalta yksinkertaistava ja yleistävä toimenpide,

mutta se auttoi varsinaista analyysivaihetta. Punaisella värillä “maalattiin” ne tekstin osuudet, joissa erityisopetus esitettiin ongelmallisista tai negatiivisista näkökulmista. Oranssilla värillä merkittiin tekstin osuudet, jotka esittivät erityisopetukseen liittyvää faktatietoa eli kuvasivat sen neutraalimmin. Nämä oranssilla merkityt tekstiosuudet kuvasivat esimerkiksi sitä, miten erityisopetuksesta säädetään perusopetuslaissa ja opetussuunnitelmissa. Vihreällä värillä merkittiin ne tekstin osuudet, jotka esittivät erityisopetukseen liittyviä onnistumisia tai myönteisiä näkökulmia. Värikoodausta käytettiin analyysin esivaiheena aineiston varsinaiselle diskurssianalyysille ja sen tarkoitus oli jäsentää eri näkökulmien ilmenemistä sekä auttaa tutkijaa kiinnittämään huomiota siihen, miten ja missä määrin mikäkin uutinen käsitteli erityisopetusta. Pelkällä värikoodauksella aineistosta muodostuisi pelkistetty ja yksinkertaistettu kuva, joka ei tavoittaisi erityisopetuksen moninaisia representaatioita tai diskursseja. Se toimi kuitenkin hyödyllisenä työkaluna varsinaista analyysia ajatellen. Värikoodauksen kautta tutkimusaineisto tuli myös luetuksi useampaan kertaan, joka edesauttoi varsinaisten representaatioiden ja diskurssien paikantamista diskurssianalyysin keinoin. Laajan aineiston lukeminen useampaan kertaan auttoi kiinnittämään huomion siihen, mitkä piirteet toistuivat läpi aineiston (Potinkara et al., 2022), joka oli myös yksi värikoodauksen analyttisistä tavoitteista.

Sisällönanalyysi tuki diskurssianalyysin suorittamista ja osaltaan valmisteli aineistoa sellaiseen muotoon, että sen käsittely oli helpompaa. On myös huomattava, etteivät analyysillä tavoitellut diskurssit nouse aineistosta itsestään, vaan ne syntyvät tutkijan valintojen kautta, joita tehdään kiinnittämällä huomiota tiettyihin kielenkäytön piirteisiin, jotka koetaan tutkimuskysymysten kannalta olennaisiksi (Potinkara et al., 2022). Analyysissa edettiin värikoodauksen ja muistiinpanojen tekemisen jälkeen lukemalla uudelleen aineistoon valitut 44 uutista, keskittyen nyt erityisesti uutisten värikoodattuihin kohtiin, jotka edustivat erityisopetuksen kuvauksia erilaisista näkökulmista käsin. Näiden värikoodattujen tekstiosuuksien kielenkäytön analysointi aloitettiin arvioimalla sitä, minkälaisella sanastolla erityisopetusta kuvattiin (Jokinen et al., 2016) sekä miten aiheeseen liittyvät asiat merkityksellistettiin (Potinkara et al., 2022). Kyseistä analyysivaihetta varten luotiin uusi Word-tiedosto, johon kerättiin aineistosta nousseita erityisopetuksen representaatioita ja diskursseja. Tässä vaiheessa analyysia aineistosta pyrittiin siirtämään erilliseen tekstitiedostoon kaikki se, mitä erityisopetuksesta sanottiin. Laadullisen sisällönanalyysin mukaisesti toteutettu värikoodaus auttoi erityisopetuksen representaatioiden ja diskurssien

tarkempaa analyysia, koska monessa verkkouutisessa käsiteltiin erityisopetuksen lisäksi myös opetusta ja kasvatusta yleisesti.

Aineiston analyysiin vaikutti se, ettei aiheesta oltu rakennettu etukäteen mitään alkuhypoteesia (Jokinen et al., 2016), vaan tutkimusaineiso osana tutkijan toimintaa sanelin, millaisia representaatioita sekä laajemmin diskursseja aineistosta oli mahdollista paikantaa. Teoreettinen viitekehys ohjasi luonnollisesti tutkimusaiheen ja siihen liittyvien käsitteiden ymmärtämistä ja määrittelyä, mutta itse aineiston analyysi oli koko prosessin ajan hyvin aineistolähtöistä. Tutkijalla oli kuitenkin aiemman aiheen seuraamisen johdosta tiedossa, että tietyt erityisopetusta koskevat diskurssit ovat valta-asemassa: sosiaalinen todellisuus aiheen uutisointia koskien on paikoitellen hyvin vakiintunut tiettyihin tulkintoihin sekä käytäntöihin (vrt. Jokinen et al., 2016). Ennakkokäsitys tiettyjen erityisopetuksen diskurssien valtaa pitävästä asemasta pohjautui siihen, että tutkija oli seurannut aiheesta uutisointia jo pitkään ennen varsinaisen tutkimuksen aloittamista. On myös huomioitava, että julkista ja poliittista keskustelua sekä uutisointia seuranneet eivät ole voineet välttyä yleisesti opetus- ja kasvatusalaa koskevan puheen ongelmakeskeisestä ja negatiivissävytteisestä luonteesta. Nämä tekijät eivät kuitenkaan vaikuttaneet aineiston analyysiin, koska tutkijana sitouduin paikantamaan mahdolliset hallitsevat diskurssit (Jokinen et al., 2016) uutisista aineistolähtöisesti. Tutkijan ennako-oletuksia pohditaan tarkemmin tutkimuksen luotettavuutta käsittelevässä luvussa.

Tutkimuksen diskurssianalyysi eteni aineistosta erilliseen Word-tiedostoon kirjattujen erityisopetuksen representaatioiden kautta seuraavasti. Aineistoa luettiin ja siitä poimittiin kohdat, joissa erityisopetus ja siihen liittyvät käsitteet representoitiin. Erityisopetuksen representaatioita kirjattiin Word-tiedostoon sitä mukaa, kuin niitä aineistosta nousi esille. Samankaltaiset representaatiot kirjattiin tiedostossa allakkain. Kun representaatioista alkoi muodostua yhtenäisempiä ryhmiä, annettiin näille ryhmille nimet, jolla pyrittiin kuvaamaan representaatioiden keskeistä sisältöä. Koko aineistosta nousseita representaatioita kertyi yhteensä noin kaksi sivua tekstiä fonttikoolla 11. Analyysin edetessä huomattiin, että tietyt erityisopetuksen representaatiot toistuivat useammassa uutisessa. Jokaiseen aineistosta nousseen erityisopetuksen representaatioon perään merkittiin, kuinka monessa uutisessa se toistui. Esimerkiksi representaatio, jossa esitettiin, ettei opettajan aika erityisopetuksen epäonnistuneen toteutuksen vuoksi riitä varsinaiseen opetukseen, toistui kuudessa eri uutisessa. Tämä luku kuusi merkittiin *opettajan aika ei riitä opettamiseen* -representaation perään. Tällä tavoin representaatioita auki kirjoittamalla ja nimeämällä alkoi analyysissa

muodostua myös käsitys niistä hallitsevista diskursseista, jotka liittyvät laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun erityisopetuksesta. Hallitsevien diskurssien lisäksi aineistoa analysoidessa kiinnitettiin huomiota myös siihen, millaiset näkökulmat näyttivät puuttuvan aineistosta kokonaan (Potinkara et al., 2022).

Laajempaan puhetapaan liittyviä erityisopetuksen diskursseja alettiin hahmotella representaatioiden kanssa samaan Word-tiedostoon. Tutkimalla representaatioiden joukkoa ja alustavia ryhmittelyjä, alettiin representaatioryhmiä nimetä laajempien diskurssien mukaisesti. Jokaisen laajemman diskurssin alle siirrettiin siihen sisältyviä representaatioita. Representaatio- ja diskurssiryhmien muodostuessa kirjattiin ylös myös muita tutkimuskysymysten kannalta keskeisiä tekijöitä. Analyysissa huomioitiin siis myös se, keiden ääni uutisteksteissä nousi kuuluviin ja millaisia identiteettejä uutisoinnin kohteille annettiin. Tutkimuksen analyysin ja tulosten tulkinnan kannalta oli olennaista kiinnittää huomiota siihen, minkälainen yhteiskunnallinen asema uutisteksteissä äänensä kuuluviin saavilla henkilöillä on (Ilmonen, 2018). Nämä käsitteet liittyvät keskeisesti tutkielman teoreettiseen viitekehykseen ja ajatukseen joukkoviestinnän vaikutusvallasta. Lisäksi analyysissa kirjattiin ylös puhujien argumentatiivisia keinoja. Erityisopetusta koskevien uutistekstien merkityksien rakentumista analysoidessa tutkija sai uutta tietoa, jonka kautta ymmärrys uutisteksteistä myös muuttui ja kehittyi (Pietikäinen & Mäntynen, 2009). Monivaiheisella diskurssianalyysillä pyrittiin siihen, että aineistosta tavoitettaisiin mahdollisimman tarkasti kaikki niissä esiintyvät representaatiot ja tätä kautta myös laajemmat puhettavat koskien erityisopetusta.

Seuraavassa analyysivaiheessa luotiin vielä yksi uusi Word-tiedosto. Tähän tiedostoon lisättiin aineistopohjaisesti muodostetut representaatioiden perusteella saadut erityisopetuksen uutisdiskurssit. Representaatioista muodostetut diskurssit olivat inklusioidiskurssi, lakidiskurssi, väkivaltadiskurssi, huolidiskurssi sekä diagnoosidiskurssi. Lisäksi muutama verkkouutinen oli sellainen, joka ei selvästi liittynyt mihinkään edellä mainittuun laajempaan, yhteiskunnalliseen erityisopetuksen diskurssiin, vaan ne representoivat erityisopetuksen jostakin yksityiskohtaisemmasta näkökulmasta käsin. Jokaisen edellä esitetyn uutisdiskurssin alle kerättiin kyseistä diskurssia ilmentävä verkkouutinen. Ryhmän nimenä toimi uutisdiskurssin nimi, jonka alle lisättiin tätä diskurssia edustavat verkkouutiset otsikoineen. Lisäksi jokaisesta verkkouutisesta kirjattiin tiedostoon sen sisältämät erityisopetuksen representaatiot, uutisessa annetut identiteetit, puhujan positiot sekä argumentointiin liittyvät tavat ja keinot. Erityisopetuksen uutisdiskursseihin liittyvää tekstiä syntyi analyysivaiheessa

noin 16 tekstisivua fonttikoolla 11. Analyysia tehdessä huomattiin, että yksi uutinen saattoi sisältää piirteitä useammasta eri diskurssista. Tällöin uutisen koettiin ensisijaisesti edustavan sitä yhteiskunnallista diskurssia, jolle uutisessa annettiin eniten tilaa eli jonka näkökulma oli uutisessa hallitsevimmassa roolissa. On tyypillistä, että yksi uutinen edustaa useampaa yhteiskunnallista puhetapaa, etenkin jos nämä diskurssit ovat keskenään osittain päällekkäisiä ja ikään kuin vaativat toinen toistaan toimiakseen.

Viimeisessä analyysivaiheessa jokaista muodostettua uutisdiskurssia varten luotiin tyhjä Excel taulukko. Taulukoihin kerättiin tiedot siitä, mistä positioista puhujat tuottivat erityisopetuksen representaatioita missäkin diskurssissa. Esimerkiksi lakidiskurssia edustavien uutisten kohdalla selvitettiin, ketkä kyseisessä diskurssissa saivat äänensä kuuluviin. Lakidiskurssin kohdalla Exceliin esimerkiksi merkittiin, että Opettajien ammattijärjestön (OAJ) toimijat saivat äänensä kuuluviin seitsemässä lakidiskurssia edustavassa uutisessa. Diskurssianalyysia tuettiin tällä tavalla määrällistä tietoa hyödyntämällä, jotta tutkimustuloksien muodostaminen ja edelleen tulkitseminen olisi hedelmällisempää.

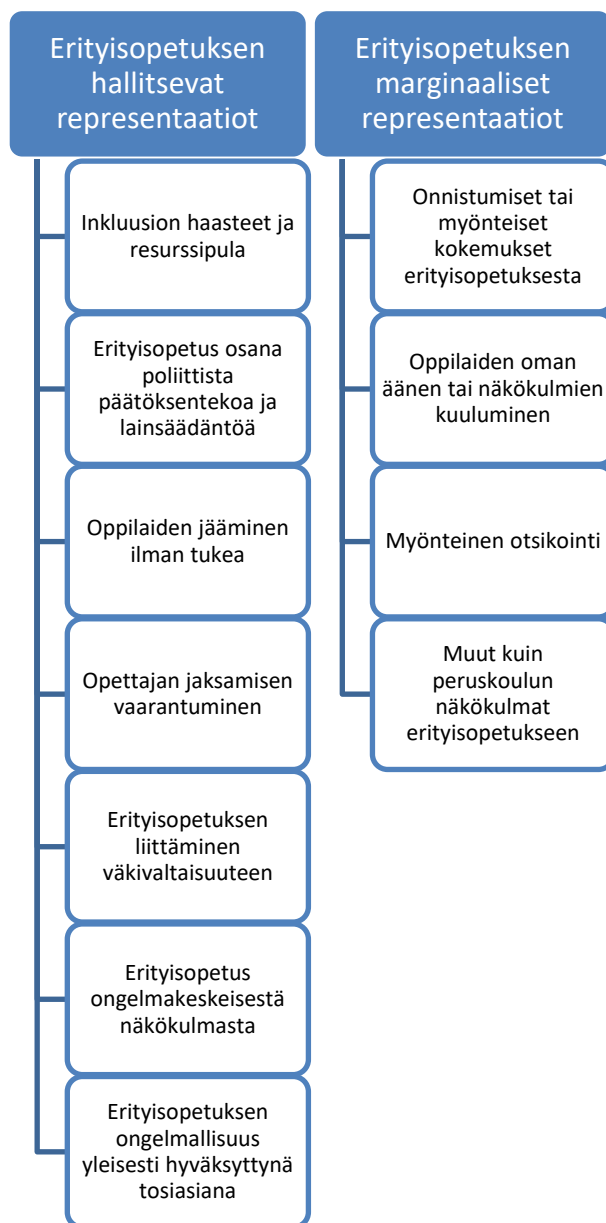
5 Tutkimustulokset

Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli selvittää, miten erityisopetus representoidaan Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien sekä Iltalehden verkkouutisoinnissa ja millaisia laajempia erityisopetuksen diskursseja näiden representaatioiden kautta tuotetaan ja ylläpidetään. Seuraavissa alaluvuissa esitellään tämän diskurssianalyttisen tutkimuksen tulokset. Ensin esitellään tutkimusaineistosta muodostetut erityisopetuksen representaatiot, jonka jälkeen esitellään representaatioiden tulkitsemisen kautta muodostetut viisi erityisopetuksen uutisdiskurssia. Aineistoa hallitsevat erityisopetuksen diskurssit olivat inklusiodiskurssi, lakidiskurssi, väkivaltadiskurssi, huolidiskurssi sekä diagnoosidiskurssi. Nämä viisi tutkimusaineistosta muodostettua erityisopetuksen diskurssia edustavat myös laajempia, yhteiskunnallisia erityisopetusta koskevia puhetapoja. Tutkimustuloksia käsittelevässä viimeisessä luvussa esitetään keskeisten tulosten yhteenveto ja tuloksista muodostetut johtopäätökset.

Tutkimustulokset on muodostettu 44:stä Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien ja Iltalehden verkkosivuilla julkaistuista erityisopetusta koskevasta uutisesta ja mielipidekirjoituksesta. Aineistona toimivat verkkouutiset otsikoineen ja verkkolinkkeineen on koottu tämän tutkielman loppuun (Liitteet). Tutkimustulosten raportointia on täydennetty verkkouutisista kopioituilla katkelmilla. Näiden katkelmien yhteyteen on merkitty lyhenne U (uutinen) + numero. Kyseinen uutinen, josta esimerkikikatkelma on, löytyy tämän tunnusteen avulla tutkielman liitteestä. Lisäksi tuloksia havainnollistavien katkelmien yhteyteen on merkitty uutisen julkaisupäivämäärä sekä verkkojulkaisijan nimen lyhenne: Helsingin sanomat (HS), Ilta-Sanomat (IS) ja Iltalehti (IL).

5.1 Erityisopetuksen representaatiot

Seuraavaksi kuvataan aineistosta paikannettuja erityisopetuksen representaatioita. Tutkimustulosten raportoinnin kannalta keskeistä on etenkin se, mitkä erityisopetuksen representaatiot nousivat uutisoinnissa hallitsevaan asemaan ja mitkä representaatiot jäivät marginaaliin. Lisäksi tässä luvussa kuvataan teoreettisen viitekehyksen sekä keskeisten käsitteiden suuntaisesti representoinnissa luotuja positioita ja identiteettejä. Luvussa esitellään myös niitä argumentatiivisia keinoja, joiden avulla puhujat ovat tuottaneet erilaisia erityisopetuksen representaatioita. Kuva 3 havainnollistaa tutkimusaineistosta muodostettuja erityisopetuksen hallitsevia sekä marginaalisia representaatioita.

Kuvio 3. Tutkimusaineistosta muodostetut erityisopetuksen hallitsevat ja marginaaliset representaatiot

Hallitsevat representaatiot

Aineistosta voidaan erottaa useampi hallitseva tapa representoida erityisopetusta. Tällaisia hallitsevia erityisopetuksen representoinnin tapoja olivat näkökulmat, joissa erityisopetus ja siihen kytkeytyvät seikat esitettiin inklusion haasteen, poliittisen päätöksenteon, lakinäkökulman, resurssipulan, oppilaiden tuetta jäämisen sekä opettajien jaksamisen kautta. Lisäksi erityisopetuksen liittäminen väkivaltaiseen käyttäytymiseen oli aineistossa hallitseva tapa esittää erityisopetus. Ennen kaikkea tutkimusaineistoa hallitsi erityisopetuksen representointi ongelmakeskeisestä ja kielteisiä asioita korostavasta näkökulmasta. Lisäksi aineistossa erityisopetus esitettiin kasvatuksen ja opetuksen kentällä sellaisena osa-alueena, johon ei oltu kohdennettu riittävästi resursseja, joka taas johti lisäongelmien syntymiseen.

Uutisen julkaisijasta riippumatta oli tyypillistä, että erityisopetukseen liitetyt ongelmakohdat representoitiin yleisesti hyväksytyinä ja tiedostettuina tosiasioina, eli jonakin sellaisena, joka on laajemman joukon tiedossa oleva jaettu käsitys asiasta. Esimerkiksi Helsingin Sanomien pääkirjoituksen (U38, 12.2.2021, HS) otsikko on “Koulujen inklusion ongelmiin löytyy ratkaisuja”. Pääkirjoituksen otsikko havainnollistaa tutkimusaineistossa laajemminkin esiintyvää tapaa, jossa erityisopetukseen liitetyt teemat representoidaan valmiiksi ongelmallisina ilmiöinä. Pääkirjoituksen otsikko kuvaa esittämisen tapaa, jossa suuremman joukon oletetaan jo etukäteen jakavan sama käsitys siitä, miten asiat todellisuudessa ovat: tässä esimerkissä toteamalla inklusion sisältävän ongelmia.

Toinen aineistossa selvästi hallitseva representoinnin tapa oli erityisopetukseen liittyvien aiheiden kytkeminen osaksi poliittista päätöksentekoa. Aineiston uutisista seitsemän oli lehtien verkkosivuilla Poliitikka-osiossa. Useassa uutisessa erityisopetus esitettiin poliitikkojen lausuntojen ja näkemysten kautta, vaikkei uutinen olisikaan sijoittunut verkkosivuilla kyseiseen politiikan kategoriaan. Hallitseviksi näkökulmiksi tutkimusaineistossa nousivat sellaiset eri toimijoiden esittämät representaatiot, joissa annettiin ymmärtää, että erityisopetus kaipaava korjaustoimenpiteitä. Tämä ilmeni sekä erityisopetusta saavien oppilaiden, yleisopetuksessa opiskelevien oppilaiden, opettajien sekä käytännön tukitoimien kautta kuvattuna. Läpi aineiston kulki representoinnin tapa, jossa erityisopetukseen liittyvät tukitoimet esitettiin riittämättöminä. Tällaiset näkökulmat ja tapa esittää erityisopetuksen todellisuus puutteellisten resurssien ja huonosti toteutettujen toimintatapojen kautta kytkettiin sekä koulun toimintaan että laajempiin poliittisiin linjauksiin ja päätöksentekoon.

Marginaaliset representaatiot

Tutkimusaineistosta voidaan löytää myös marginaalisempaan asemaan jääviä erityisopetuksen representaatioita. Marginaaliin jäävät kuvaukset, joiden näkökulma olisi painottanut erityisopetukseen liittyviä onnistumisia tai myönteisiä kokemuksia. Marginaaliin jäivät myös näkökulmat, jotka olisivat esittäneet erityisopetukseen liittyviä asioita oppilaiden itsensä kuvaamina tai kertomina. Erityisopetus esitettiin tutkimusaineistossa hyvin vakiintuneella tavalla, jolloin tilaa ei juurikaan jäänyt valtavirrasta poikkeaville näkökulmille, vaan uutisoinnissa toistuivat samoista lähtökohdista muodostetut erityisopetuksen esitykset. Marginaaliin jääviä erityisopetuksen representaatioita nousi esille muutamassa uutisessa. Yksi näistä oli Helsingin Sanomien (U42, 20.2.2020, HS) uutisartikkeli otsikolla “Keskivertoa

ihanampia lapsia”, ja siinä kuvattiin varhaiskasvatuksen integroidun erityisryhmän toimintaa. Jo pelkkä otsikko oli tutkimusaineistossa poikkeuksellinen, koska se oli selvästi myönteinen. Lisäksi kyseisessä uutisessa erityisopetukseen liittyvät teemat representoitiin varhaiskasvatuksen näkökulmasta, kun muu tutkimusaineisto painotti lähinnä peruskoulun tai tämän jälkeisen ajan näkökulmia erityisopetukseen. Lisäksi yksi Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksista (U6, 20.2.2021, HS) oli siinä mielessä muusta aineistosta poikkeava, että siinä painotettiin tukea saavien oppilaiden kokemusten arvostamista.

Mielipidekirjoituksessa erityisopettaja kirjoitti “Miksi ei kysytä sieltä, missä on kokemusta ja tietoa asiasta? Tarkoitin tällä koulun henkilökunnan lisäksi myös integroituja oppilaita.” Vallitseva tapa tutkimusaineistossa oli representoida erityisopetus erilaisten asiantuntijoiden, opettajien tai vanhempien puheenvuorojen kautta ilman, että oppilaiden omia kokemuksia olisi juurikaan nostettu kuuntelemisen arvoisiksi. Kyseisessä mielipidekirjoituksessakin puhujana oli opettaja, mutta kirjoittaja etäännytti omaa rooliaan tukitoimien asiantuntijana nostamalla esiin oppilaiden mielipiteiden merkityksen erityisopetukseen liittyvän tuen toteuttamisen suhteen.

Tutkimuksen tavoitteena oli paikantaa erityisopetuksen representaatioiden lisäksi myös laajempia, yhteiskunnallisessa keskustelussa ilmeneviä diskursseja. Nämä erityisopetuksen diskurssit on esitelty seuraavassa luvussa. Muodostettujen diskurssiryhmien lisäksi aineistosta oli kolme uutista, joilla ei tutkijan tulkinnan mukaan ollut selkeää yhteyttä mihinkään laajempaan erityisopetuksen diskurssiin. Tämän vuoksi näitä kolmea uutista käsitellään osana erityisopetuksen representointia, koska myös ne luovat omalta osaltaan kuvaa erityisopetuksesta ja siihen sisältyvistä tekijöistä. Tutkimuksen aineisto on muodostettu uutisista, jotka käsittelevät erityisopetusta ja näiden uutisten perusteella aineistosta muodostettiin erityisopetuksen diskurssiryhmiä. Tämän vuoksi on luonnollista, että tutkimuksen aineistolähtöisyydestä johtuen kaikki uutiset eivät välttämättä edustaneet mitään laajempaa erityisopetuksen diskurssia. Ensinnäkin kaksi näistä marginaalisempaan asemaan jäävistä representaatioista käsittelee erityisopetusta peruskoulun jälkeisenä aikana (U29, 2.9.2021, HS ja U37, 15.3.2020, HS). Kolmas uutinen oli mielipidekirjoitus (U12, 11.8.2020, HS) ja siinä esitettiin muussa tutkimusaineistossa marginaaliin jäävä näkökulma, joka liittyi oppilaalle tarjotusta tuesta kieltäytymiseen ja tämän seurauksiin.

Kuten edellä on kuvattu, osasta erityisopetuksesta luoduista representaatioista kehittyi laajempia, julkisessa keskustelussa ilmeneviä diskursseja ja osa jää marginaaliseksi

näkökulmiksi. Seuraavaksi esitellään niitä argumentatiivisia keinoja, joiden avulla erityisopetuksen representaatioita ja edelleen diskursseja on tutkimusaineistossa tuotettu.

Puhujien argumentatiiviset keinot

Jotta erityisopetuksen representaatioiden muodostumista voitaisiin ymmärtää, on tutkimuksessa selvitetty, miten ja millaisilla keinoilla representaatioita uutisoinnissa tuotetaan. Tutkimusaineistosta paikannettiin erilaisia argumentoinnin keinoja, jotka riippuivat siitä, mikä puhujan positio oli ja millaista uutistyyppin sisällä kyseistä puhetta tuotettiin. Puhujat pyrkivät oikeuttamaan ja vakuuttamaan esittämiään representaatioita suostuttelun, tunteisiin ja henkilökohtaisiin kokemuksiin ja omaan asiantuntijuuteen vetoamisen, asiantuntijoiden ja poliitikkojen lausuntojen hyödyntämisen sekä käytännön konkreettisten esimerkkien avulla. Erilaisten erityisopetuksen todellisuuden versioiden esittämistä toteutettiin aineistossa siis varsin moninaisilla tavoilla. Tutkimustuloksista voidaan todeta, kuinka merkittävä asema sanavalinnoilla on uutisen sävyn muotoutumisen kannalta. Kun tuloksia tarkastellaan argumentoinnin näkökulmasta, on hedelmällistä erottaa mielipidekirjoitukset muista verkkouutisista. Mielipidekirjoituksia oli tutkimusaineistossa 12 kappaletta ja niistä kaikki oli julkaistu Helsingin Sanomien verkkosivuilla. Seuraavaksi argumentointiin liittyviä tutkimustuloksia tarkastellaan van Dijkin (1988, 84–85) esittämän suostuttelevan uutisoinnin näkökulmasta eli tarkastellaan, millaisia suoria kuvauksia, asiantuntijoiden ja viranomaisten lausuntoja, suoria siteerauksia sekä tunteisiin vetoamista aineistosta oli löydettävissä.

Mielipidekirjoituksissa korostui ennen kaikkea lukijan tunteisiin vetoaminen asettamalla tukea tarvitsevat oppilaat kärsijän rooliin. Kaikissa mielipidekirjoituksissa yhtä lukuun ottamatta tuen tarpeessa olevat lapset esitettiin selvästi heikommassa asemassa oleviksi. Tällä tavalla tunteisiin vetoavalla argumentoinnilla pyrittiin luomaan kuva lapsista, jotka jäävät jatkuvasti vaille tarvitsemaansa tukea. Esimerkki vahvasti tunnetasolla vaikuttavasta argumentoinnista on menehtyneen erityisnuoren vanhemman kuvaus siitä, mihin tuen puuttuminen voi pahimmillaan johtaa. Suorat kuvaukset ja konkreettisten esimerkkitapausten antaminen olivat tutkimusaineistossa etenkin mielipidekirjoitusten kohdalla tyypillisiä. Tällä tavalla puhuja perusteli ja vahvisti esittämiään väitteitä erityisopetuksesta esitetyistä puutteista. Tyypillistä mielipidekirjoituksille oli, että puhuja pyrki saamaan lisää vakuuttavuutta argumenteilleen esimerkkitapausten ja omien kokemusten kuvausten avulla. Nimimerkki Tuohunut luokanopettaja perustelee näkökulmaansa aloittamalla “Pääsen työssäni luokanopettajana seuraamaan aitopaikalta...” (U10, 25.2.2021, HS), jonka avulla

pyritään esimerkkitalanteen rakentamisen lisäksi korostamaan omaa roolia erityisopetuksen asiantuntijana. Hallitseva tapa argumentoida halutun muutoksen puolesta oli tutkimusaineiston mielipidekirjoituksissa esittää asiaan liittyviä, mahdollisimman vaikuttavia esimerkkitalanteita. Puhujat valitsivat mielipidekirjoituksiinsa siis sellaisia tilanteita, jotka havainnollistivat tietyn tilanteen mahdollisimman kärjistetyksi. Tällainen argumentointi tapahtui korostaen puhujan omaa positiota aiheen asiantuntijana, kuten vanhempana, opettajana tai koulutusalan ammattilaisena. Tällä tavalla puhuja saavutti sekä suostuttelevaan argumentointiin kuuluvan asiantuntijan position että tunnepuoleen vetoamiseen liittyvän ulottuvuuden.

Muissa tutkimusaineiston uutisissa argumentointia tuettiin ennen kaikkea asiantuntijoiden ja viranomaisten lausunnoilla, joiden puheen suorat siteeraukset olivat tyypillinen tapa vahvistaa uutiseen valittua näkökulmaa. Uutisoinnin puhe perustui pitkälti sille, että toimittaja häivytti itsensä taustalle ja valitut asiat esitettiin tietyn asiantuntijalausunnon kautta, jolla pyrittiin saamaan lukija vakuuttuneemmaksi todellisuuden tietyistä versioista. Tutkimustuloksista selviää, että yhdeksässä uutisessa käytettiin OAJ:n toimihenkilöiden lausuntoja, seitsemässä uutisessa poliittisten puolueiden edustajien lausuntoja, kolmessa poliisin lausuntoja ja neljässätoista erilaisten virastojen ja asiantuntijaorganisaatioiden lausuntoja. Myös yksi mielipidekirjoitusten kirjoittajista oli OAJ:n toimihenkilö. Aineistosta muodostetut tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että suostuttelevalle uutisoinnille on ennen kaikkea tunnusomaista erilaisten viranomais- ja asiantuntijalausuntojen sekä näiden ryhmien suorien siteerausten käyttö yhtenä hallitsevana argumentoinnin keinona. Aineistossa oli tyypillistä käyttää poliitikkojen suoria siteerauksia kuvaamaan erityisopetuksen tilannetta. Tällöin suostuttelevan uutisoinnin argumentointi edusti ennen kaikkea poliitikkojen ja heidän edustamiensa puolueiden argumentointikeinoja. Erityisopetus esitettiin jonkin haasteen kautta, johon poliitikot tarjosivat ratkaisuksi omia keinojaan, joita perusteltiin ja oikeutettiin nykytilanteen toimimattomuuteen vedoten. Poliitikkojen ja eri asiantuntijoiden lausunnoille oli myös tyypillistä esittää suoria toimintaehdotuksia, joiden perusteltiin vaikuttavan myönteisesti erityisopetuksen nykyisiin haasteisiin.

Positiot ja identiteetit

Koska osa erityisopetuksen todellisuuden esityksistä on tutkimusaineiston perusteella saanut vahvemman ja näkyvämmän aseman, on syytä tarkastella, ketkä näissä hallitsevissa diskursseista ovat saaneet puheenvuoron ja millainen heidän yhteiskunnallinen positionsa on. Tutkimustulosten kannalta keskeiseen asemaan nousi kaksi kysymystä: 1) Ketkä saivat

puheenvuoron eli keiden ääni uutisoinnissa kuului ja 2) Millaisia identiteettejä rakennettiin heille, joista puhuttiin. Erityisopetuksen representaatiot ja edelleen diskurssit rakentuivat aina jonkin tahon puheenvuorojen kautta. Tämän vuoksi tutkimuskysymysten kannalta oli merkittävää selvittää, ketkä näitä diskursseja tuottivat ja millaisena näiden puheenvuorojen kautta erityisopetus ja ennen kaikkea sen piiriin kuuluvat lapset sekä nuoret tulevat esitetyiksi ja määritellyiksi. Kuviossa 4 on esitetty aineistosta muodostetut hallitsevat puhujat ja heidän positionsa erityisopetuksen representaatioiden ja diskurssien tuottajina.

Kuvio 4. Aineistosta muodostetut puhujapositiot

Valtaa pitävien positiot ja annetut identiteetit

Aineistoista voitiin erottaa hallitsevien diskurssien muodostumisen kannalta neljä keskeistä puhujaryhmää, joiden yhteiskunnalliset positiot eroavat toisistaan: asiantuntijat, poliitikot, opettajat ja vanhemmat. Lisäksi poliisin puheenvuorot saivat aineistossa jonkin verran tilaa. Valtaa pitävinä puhujaryhminä voidaan pitää erilaisia asiantuntijoita, politiikan toimijoita sekä viranomaisia. Tutkimusaineistossa erilaisten asiantuntijoiden ja politiikan toimijoiden puhe oli hallitsevassa asemassa, kuten aiemmassa luvussa uutisoinnin argumentatiivisia keinoja esittäessä on osoitettu. Tämä tarkoittaa sitä, että erityisopetuksesta käytävää julkista keskustelua ja uutisoinnin kautta rakentuvia diskursseja on suurelta osin tuottamassa yhteiskunnassa jo valmiiksi valta-asemassa olevat tahot ja henkilöt. Asiantuntijoilla, viranomaisilla ja poliitikoilla on suomalaisessa yhteiskunnassa vahva positio, joka näkyi selvästi myös tutkimusaineistossa. Keskeistä näiden toimijoiden positiossa erityisopetuksen

diskurssien muodostumisen kannalta on, että heillä on yhteiskunnallista eri asteista päätäntä- ja määräysvaltaa. Tällöin se, millaisia identiteettejä valtaa omaavat ryhmät rakentavat niille, joita uutisointi käsittelee, on merkittävää. Keskeisenä tuloksena tulee nostaa esille, että erityisesti OAJ pääsi korostamaan omaa positiotaan koulutus- ja kasvatustieteen asiantuntijana. OAJ:llä oli tutkimusaineistossa varsin hallitseva positio ja sen toimijat saivat äänensä kuuluviin uutiskategoriasta riippumatta.

Yhteiskunnallisesti korkeammassa positiossa olevat tahot rakensivat vaihtelevia identiteettejä erityisopetuksen piirissä oleville lapsille. Aineistossa erityisopetuksen piiriin kuuluvien lasten identiteetit rakentuivat sen kautta, etteivät he saaneet tarvitsemaansa tukea eli heidät asetettiin uhrin positioon. Toisaalta erityisopetuksen piiriin kuuluvien oppilaiden identiteetti muodostettiin asiantuntijoiden puheissa myös hankaluuksia aiheuttavaksi ryhmäksi, joka vaaransi opettajan jaksamisen ja yleisopetuksessa olevien oppilaiden oppimisen. Uutisissa, joissa äänensä saivat kuuluviin eri asiantuntijaryhmät ja poliitikot, erityisopetuksen piiriin kuuluvien oppilaiden identiteetti oli korostuneesti rakennettu sekä hankaluuksien aiheuttajana että tuetta jäämisen kautta. Tätä kautta myös opettajille muodostettiin tietynlainen uhrin identiteetti, jonka mukaan heidän jaksamisensa oli vaarassa yleisopetuksen ja tukea tarvitsevien oppilaiden sekoittuessa samaan ryhmään. Tyypillisesti asiantuntijoiden ja poliitikkojen positioista opettajien jaksamista päiviteltiin ilman, että uutinen sisälsi suoria kommentteja opettajilta itseltään. Identiteetit rakennettiin siis sekä opettajille ja oppilaille tyypillisesti ilman, että heidän, joista puhuttiin, oma ääni olisi kuulunut. Erityisopetuksen piiriin kuuluvien oppilaiden identiteettiä leimasi uhriposition ja hankaluuksia aiheuttavan identiteetin lisäksi myös tapa esittää nämä oppilaat yhtenäisenä ryhmänä. Tällaista koko ryhmää kattavaa identiteettiä rakennettiin esittämällä oppilaat tiettyyn diagnoosiin kuuluvien piirteiden tai väkivaltaisen käytöksen kautta. Erityisopetuksen piiriin kuuluvat oppilaat saivat siis usein ryhmäidentiteetin, eikä heistä asiantuntijoiden ja poliitikkojen positioista tuotetuissa puheenvuoroissa juurikaan puhuttu yksilöinä. Näissä uutisissa oli harvinaista, että erityisopetuksen piirissä olevien oppilaiden identiteetti olisi muodostunut tasa-arvon tai yhtäläisten oikeuksien kautta. Tällaiset annetut identiteetit jäivätkin marginaaliin niissä uutisissa, joissa puhujan positio oli yhteiskunnallisesti korkea.

Opettajien positio ja annetut identiteetit

Hallitsevan puhujaposition tutkimusaineistossa saivat edellä esitettyjen asiantuntijoiden ja poliitikkojen lisäksi myös opettajat. Opettajat voidaan myös mieltää yhteiskunnassa valtaa pitäväksi ryhmäksi, mutta tutkimustulosten selkeyttämiseksi opettajien positiota ja heidän antamiaan identiteettejä käsitellään erikseen. Opettajilla oli aineistossa vahva positio osittain siksi, että aineistoon sisällytettiin Helsingin Sanomien verkkosivuilla julkaistut mielipidekirjoitukset, joista suurin osa oli opettajien kirjoittamia. Kahdestatoista mielipidekirjoituksesta seitsemän oli opettajien kirjoittamia. Mielipidekirjoitusten osalta opettajat olivat tärkeä erityisopetuksen diskursseja luova ja ylläpitävä ryhmä, mutta myös aineiston muissa uutisissa korostui opettajien positio erityisopetuksen diskurssien tuottajina.

Opettajilla on suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa vahva positio kasvatuksen ja koulutuksen asiantuntijoina. Tämän vuoksi ei ole yllättävää, että opettajien positio erityisopetukseen liittyvässä uutisoinnissa oli selvästi nähtävissä. Opettajat vahvistivat aineistossa omaa asiantuntijan positiotaan. He myös antoivat muille asiantuntijaryhmille ja politiikan toimijoille erilaisia identiteettejä. Huomionarvoista on, että poliitikkojen itselleen rakentamat positiot erosivat siitä, millaisia positioita ja identiteettejä opettajat antoivat poliitikoille ja yhteiskunnallisesti merkittävässä rooleissa oleville tahoille. Tämä näkyi opettajien esittämässä kritiikissä poliitikkojen tekemiä erityisopetusta koskevia päätöksiä kohtaan. Lisäksi opettajat muodostivat erityisopetuksen piiriin kuuluville oppilaille asiantuntija- ja poliitikkopositioista kirjoittavien tahojen kanssa poikkeavia identiteettejä. Keskeistä on, että opettajien antamissa identiteeteissä sekä itselleen että oppilaille oli aineistossa laajalti vaihtelua. Seuraavaksi esitellään tarkemmin näitä opettajien itselleen, oppilaille sekä muille opetus- ja kasvatusalaan vaikuttaville tahoille antamia positioita ja identiteettejä.

Aineiston perusteella opettajien itselleen rakentamaa identiteettiä leimasi haasteellisuus suorittaa työtehtävät halutulla tavalla. Opettajat muodostivat oman identiteettinsä lähtökohtaisesti erilaisten vaikeuksien kautta. Omaa identiteettiä kuvattiin työn kuormittavuuden, uupumuksen, yksin jäämisen ja liian suuren työmäärän kautta. Opettajien identiteetti näyttäytyi ristiriitaisena: oma työ haluttiin hoitaa hyvin, mutta mahdollisuudet tähän olivat heikot tai olemattomat. Samalla kuitenkin korostettiin oman position merkitystä ja omaa asiantuntijuutta. Opettajat rakensivat identiteettiään etenkin inklusion tuottamien haasteiden kautta, jonka seurauksena oma positio esitettiin riippuvaisena laajemmasta,

poliittisesta päätöksenteosta. Tällä tavalla opettajat rakensivat päättäjille ja muille asiantuntijoille identiteettejä, jota leimasivat epäonnistuneet opetusta koskevat päätöksenteot, huono resurssien suuntaaminen sekä säästötoimet. Opettajat esittivät oman positionsa oppilaiden kannalta merkittävänä, mutta tätä heikensi edellä mainittujen seikkojen lisäksi liian vähäinen erityisopettajien määrä, joka näyttäytyi omaa työtä hankaloittavana tekijänä. Opettajat rakensivat identiteettiään samanaikaisesti sekä oman asiantuntijuutensa että riittämättömyyden ja pärjäämättömyyden kautta. Olennainen näkökulma aineistoissa on, että opettajat esittivät positionsa heikkenemisen olevan lähtökohtaisesti seurausta heistä itsestään riippumattomista syistä. Päättäjille annettiin identiteettejä, joissa korostui vastuu koulun epäonnistumisista. Tällä tavalla opettajat muokkasivat omaa positiotaan opetuksen ja koulutuksen asiantuntijoina, jotka välittävät oppilaiden hyvinvoinnista ja pärjäämisestä.

Kuten edellä on kuvattu, opettajat antoivat itselleen aineistossa monenlaisia, ristiriitaisiakin identiteettejä ja positioita. Näin oli myös opettajien oppilaille muodostamien identiteettien kohdalla. Erityisopetuksen piiriin kuuluville oppilaille rakennettiin monipuolisempia identiteettejä opettajien kuin esimerkiksi poliitikkojen esittämissä puheenvuoroissa. Kuitenkin myös opettajien rakentamissa oppilaita koskevissa identiteeteissä korostuivat ongelmakeskeiset lähtökohdat. Yhdessä uutisessa (U39, 31.5.2021, HS) myös tuen tarpeessa olevien oppilaiden vanhemmille rakennettiin identiteettiä, jota leimasi uhkaava ja aggressiivinen suhtautuminen opettajaa kohtaan. Tyypillistä oli, että tuen piiriin kuuluvan oppilaan identiteetti rakennettiin riittämättömien tukitoimien aiheuttamien seurausten kautta. Lisäksi opettajat muodostivat erityisopetuksen piiriin kuuluvien oppilaiden identiteetin muiden oppimista haittaavaksi, jolloin esimerkiksi väkivaltainen käyttäytyminen niin muita oppilaita kuin opettajaakin kohtaan nostettiin erityisoppilaita leimaavaksi piirteeksi. Opettajat kuvailivat erityisopetuksen piiriin kuuluvia oppilaita hyvinkin yksityiskohtaisesti, jolloin oppilaiden identiteettiä saattoi kuvata esimerkiksi kiusattu, huonon itsetunnon omaava ja jatkuvan avun tarpeessa oleva oppilas. Tyypillinen tapa oli siis jälleen asettaa erityisopetuksen piirissä olevat oppilaat yhdeksi homogeeniseksi ryhmäksi, joka aiheutti ongelmia sekä yleisopetuksen oppilaille että opettajalle. Muille, yleisopetuksen oppilaille, rakennettiin uhrin identiteettiä, jossa he joutuivat kärsimään tuen tarpeessa olevien oppilaiden läsnäolon aiheuttamista haasteista. Tällaiset ongelmakeskeisyyttä korostavat opettajien luomat identiteetit olivat siis tyypillisiä aineistossa, mutta myös toinen näkökulma tuotiin esille.

Toinen näkökulma, josta opettajat rakensivat erityisopetuksen piirissä olevien lasten identiteettejä, korosti heidän käsittämistään ja kuvailua tavallisina lapsina ja nuorina. Tällä

tavalla heille luotiin identiteettejä, joissa erityisopetuksen piirissä olevia lapsia ei esitetty ongelmien aiheuttajina. Identiteetit olivat yksilöllisempiä, eivätkä opettajat korostaneet erityisoppilaista puhumista yhtenä ryhmänä. Aineistossa etenkin varhaiskasvatuksen näkökulmasta kirjoitetuissa uutisissa opettajat korostivat tukea saavien lasten identiteettiä siitä kulmasta, että he ovat tavallisia, arvokkaita yksilöitä. Tyypillisesti aineistossa kuitenkin opettajien itselleen sekä oppilaille luomaa identiteettiä leimasi vaikeudet pärjätä osana inklusiivista koulutusjärjestelmää. Sekä oma että oppilaiden positio esitettiin alisteisena laajemmalle, yhteiskunnalliselle päätöksenteolle, joka oli epäonnistunut tehtävässään tukea sekä opettajia että oppilaita.

Vanhempien positio ja annetut identiteetit

Viimeinen aineiston puhujiin kytkeytyvä näkökulma liittyy erityisopetuksen piirissä olevien lasten vanhempien itselleen sekä omille lapsilleen antamiin positioihin ja identiteetteihin. Aineistossa vanhempien lapsilleen antamat identiteetit korostivat tuen tarpeessa olevan lapsen oikeuksia. Vanhempien päättäjille ja opettajille muodostamat identiteetit noudattelivat melko samansuuntaista kuvausta edellä esitettyjen opettajien rakentamien identiteettien kanssa. Vanhemmat rakensivat itselleen huolehtijan identiteettiä, joka muodostui huolesta lapsen pärjäämistä kohtaan. Tyypillisesti oma positio esitettiin avun ja tuen hakijana, mutta vaihtelevista syistä johtuen tukea ei kuitenkaan saatu. Vanhemmat muodostivat identiteettinsä ennen kaikkea lapsen asioiden ja hyvinvoinnin puolustamisen kautta. Identiteettiä kuvasi myös ahdistus tilanteesta, jossa oma lapsi ei saanut tarvittavaa tukea.

Lapsen tuen toteutumatta jääminen esitettiin riippumattomaksi vanhemmasta itsestään. Tämä johti siihen, että vanhemmat antoivat päättäjille, opettajille ja koulutusjärjestelmälle epäonnistujan positioita, koska kyseiset tahot olivat epäonnistuneet lapsen tuen turvaamisessa. Opettajille rakennettiin vaihtelevia identiteettejä: toisaalta opettaja oli tuen mahdollistaja mutta myös sen rajoittaja. Eräässä varhaiskasvatusta käsittelevässä mielipidekirjoituksessa (U8, 2.12.2020, HS) vanhempi antoi päiväkodin henkilökunnalle epäpätevyyteen liittyviä identiteettejä. Tyypillisintä oli kuitenkin, että tuen toteutumatta jääminen liitettiin yhteiskunnan korkeammassa asemassa toimiviin tahoihin. Päättäjät ja koulutuspolitiikan toimijat saivat identiteetin, johon sisällytettiin ennen kaikkea epäonnistuneiden ratkaisujen tekeminen, jotka estivät lapsia saamasta tarvitsemansa tuen.

Erityisopetuksen piirissä oleville lapsille vanhemmat rakensivat lähtökohtaisesti uhripositiota eli identiteettiä, jota hallitsi pahoinvointi, ulkopuolisuus ja kiusatuksi joutuminen. Näiden

lasten identiteettiin kuului selviytyjän rooli, he olivat heikommassa ja epätasa-arvoisemmassa asemassa suhteessa vertaisiinsa. Muiden, yleisopetuksessa opiskelevien oppilaiden identiteetin rakentaminen jäi vanhempien kuvauksissa vähemmälle, mutta heidän identiteettiään leimasi vallitseva puhetapa, johon kuului huomiotta ja syrjään jääminen.

Aineistosta puuttuvat positiot ja annetut identiteetit

Koska uutisoinnilla on mahdollisuus määritellä ja rajata sitä, mistä puhutaan ja millä tavalla, on yksi tutkimustulos myös se, millaiset positiot ja identiteetit jäivät aineistosta puuttumaan. Opettajat eivät juurikaan rakentaneet itselleen identiteettejä, jota olisi kuvannut kyky ratkaista vaikeita tilanteita. Onnistumisten kuvaukset ja oma vahva positio pedagogisena ongelmanratkaisijana jäi aineistossa vähäiseksi. Oppilaat eivät saaneet juuri minkäänlaista puhujan positiota heitä koskevassa keskustelussa. Lisäksi erityisopetuksen piirissä oleville lapsille muodostetut identiteetit olivat varsin yksipuolisia, vaikka muutamia lasten yksilöllisyyttä huomioivia kuvauksia aineistosta löytyikin.

5.2 Erityisopetuksen diskurssit

Aineistosta muodostetut erityisopetuksen diskurssit ovat seurausta siitä, miten aihe on representoitu uutisoinnissa ja mistä positioista näitä representaatioita on tuotettu.

Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen mukaisesti erityisopetuksen diskurssit ymmärretään representaatioita laajempina kokonaisuuksina ja niiden ymmärretään liittyvän vallitseviin yhteiskunnallisiin puhetapoihin erityisopetusta koskien. Erityisopetuksen diskurssien paikantamista aineistosta ja täten myös tutkimustulosten muodostamista on ohjannut aineistopohjaisen lähestymistavan lisäksi myös tutkijan oma käsitys siitä, miten erityisopetuksesta puhutaan ja kirjoitetaan laajemmin suomalaisessa yhteiskunnassa.

Diskurssianalyysiin kuuluu, että tutkimuksessa valitaan, mitä asioita painotetaan.

Tutkimuskysymysten ja tutkimustavoitteen kannalta on ollut keskeistä painottaa yhteiskunnallisesti merkittäviä näkökulmia. Tässä luvussa esitellään tutkimuksen kannalta keskeisimmät tulokset eli erityisopetuksen diskurssit, jotka ovat inklusiodiskurssi, lakidiskurssi, väkivaltadiskurssi, huolidiskurssi sekä diagnoosidiskurssi. Nämä valta-asemaa pitävät diskurssit ovat tutkimuksen kannalta erityisen merkittäviä tuloksia, koska ne edustavat sitä erityisopetukseen liittyvää puhetapaa, jolla on mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnassa käytävään keskusteluun laajemminkin.

Inklusiiodiskurssi

Aineistoa hallitsi inklusiiodiskurssi, koska yhteensä 17 uutista edusti inklusioon kytkeytyvää puhetapaa. Inklusiiodiskurssin hallitsevan aseman merkittävyttä lisäsi edelleen se, että seitsemästätoista uutisesta neljästätoista lähestyi inklusiota ongelmakeskeisyyttä korostavan puhettavan näkökulmasta. Inklusiiodiskurssia leimasi sen aiheuttamat haasteet ja ongelmat sekä opettajille että oppilaille. Inklusio esitettiin sekä itsessään ongelmallisena että lisäongelmia tuottavana toimintamallina peruskoulussa. Huomionarvoista inklusiiodiskurssiin liittyvässä ongelmakeskeisyyttä korostavassa puhettavassa oli, että puhujan positiosta riippumatta inklusion ongelmat esitettiin yleisesti tiedostettuina ja tunnistettuina tosiasioina - eräänlaisina itsestäänselvyyksinä. Tämänkaltaiset representoinnit lisäsivät osaltaan inklusiiodiskurssin vaikuttavuutta, koska asioiden esittäminen itsestäänselvyyksinä ja ikään kuin suuren joukon jakamina yhteisinä käsityksinä lujittaa inklusiiodiskurssin paikkaa erityisopetusta koskevassa julkisessa keskustelussa. Inklusiiodiskurssissa siihen liittyviä epäonnistumisia kuvattiin siis monen eri position ja toimijan kautta. Ongelmallista näkökulmaa olivat tuottamassa sekä erilaiset asiantuntijat, viranomaiset, poliitikot, opettajat että vanhemmat.

Inklusiiodiskurssiin liittyvistä tuloksista on nostettava esiin kaksi merkittävää asiaa. Ensinnäkin inklusioon liittyvää ongelmallisuutta kuvattiin usein opettajien kokemien haasteiden kautta – representoinnissa korostui näkökulma, jossa opettajien esitettiin jäävän täysin yksin inklusion aiheuttaman työtaakan alle. Toiseksi inklusiiodiskurssia hallitsi inklusion esittäminen puutteellisten resurssien näkökulmasta. Erityisopetuksen esittäminen resurssipulan näkökulmasta on mediassa yleistä ja sillä on yhteys myös suomalaisessa yhteiskunnassa laajemmin valloilla olevaan puhetapaan, jossa keskustelua käydään yhteiskunnan muidenkin osa-alueiden, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon, riittämättömistä resursseista.

Diskursiivisen vallan käyttö tuli näkyväksi puheenvuoroissa, joissa luokiteltiin, nimettiin ja tehtiin eroja oppilasryhmien välille. Tyypillistä oli representoida erityisopetuksen piiriin kuuluvat oppilaat varsin homogeeniseksi ryhmäksi, joka kuvattiin myös selvästi erillisenä ryhmänä yleisopetuksessa opiskelevista oppilaista. Inklusiiodiskurssissa erityisopetuksen piirissä oleville oppilaille rakennettiin monessa puheenvuorossa identiteettiä, jossa heidät esitettiin joko heikommassa asemassa olevina ja/tai muille oppilaille ja opettajalle hankaluuksia aiheuttavina toimijoina.

”Opettajat joutuvat kuitenkin, jopa aivan konkreettisesti, painimaan tämän ongelman kanssa lähes päivittäin.”

U1, 21.6.2021, HS

Katkelma havainnollistaa, miten samasta uutisesta on löydettävissä keskenään päällekkäisiä diskursseja. Kyseinen katkelma ilmentää sekä väkivalta- että inklusiodiskurssille tyypillisiä näkökulmia ja puhetapoja. Katkelma kuvaa myös sitä erityisopetuksen representoinnin tapaa, joka oli vallitseva inklusiodiskurssia ilmentävien uutisten kohdalla: opettajan kokemus inklusion haasteista rakennettiin opettajakunnan yhteisesti jakamana haasteena. Kyseinen katkelma on mielipidekirjoituksesta, jonka kirjoittaja on opettaja. Inklusiodiskurssille tyypilliseen tapaan yhden opettajan puhe liitetään yleiselle tasolle puhumalla laajemmin opettajista ilman, että lukijalle kerrotaan, keitä nämä opettajat ovat ja miten heidän mielipiteensä on saatu selville. Inklusiodiskurssissa käytettiin laajemminkin yleistämistä, joka toimii sekä argumentoinnin että oman asiantuntijuuden vahvistamisen keinona. Myös toimittajat, joilla ei ole käytännön kosketusta erityisopetukseen, esittivät inklusion ongelmallisuuden itsestäänselvyytenä, tunnettuna tosiasiana, kuvauksilla kuten ”koulumaailman kipupiste” (U31. 4.3.2021, HS) ja ”ajatus on kaunis, sitä ei käy kieltäminen” (U28. 31.8.2021, IS). Esimerkit havainnollistavat, että myös uutisten toimittajille oli opettajien ja eri asiantuntijoiden siteeraamisen lisäksi tyypillistä käyttää inklusion ongelmallisuuteen kytkeytyvää, jo melko vakiintunutta puhetapaa.

Inklusiodiskurssia hallitseva ongelmakeskeinen näkökulma aineistossa ilmentää konkreettisesti sitä, kuinka uutisoinnissa asetetaan tietyt, valikoidut näkökulmat ja todellisuuden kuvaukset ensisijaisiksi ja miten tietyt puolet jätetään mainitsematta. Selvään marginaaliin jäivät kyseisessä diskurssissa inklusioon liittyvät myönteisemmät näkökulmat. Yksi näistä marginaalisemman näkökulman omaavista uutisista (U15. 23.5.2021, HS) käsittelee inklusiota opettajien ja rehtoreiden näkemysten kautta. Toimittajan oma kommentti ”Opetusta seuraava ulkopuolinen ei kuitenkaan pysty päättelemään, millaista tukea kukin oppilas tarvitsee.” yhdessä koulun henkilökunnan kuvausten kanssa edustaa myönteisempää, tai ainakin neutraalimpaa, puhetapaa inklusiosta. Toinen marginaalisempaa näkökulmaa edustava uutinen on opetusministeri Li Anderssonin haastattelu (U21. 2.9.2021, IS). Uutisartikkeli on alun perin rakennettu ongelmakeskeisyyttä korostavasta lähtökohdasta. Tämä käy ilmi uutisartikkelin alusta, jossa todetaan, että ”Ilta-Sanomat käsittelee tällä viikolla juttusarjassa Suomen koulujärjestelmän ongelmia ja kysyy niihin ratkaisuja.” Haastateltava

kääntää kuitenkin inklusiokeskustelun tasa-arvon ideologiaan ja esittää inklusioon liittyvän näkökulmansa oppilaan tukemisen kannalta. Kolmas marginaaliin jäävä näkökulma käsittelee inklusiota varhaiskasvatuksen näkökulmasta (U42. 20.2.2020, HS) ja uutisten sävy painottuu lasten yksilöllisyyden korostamiseen opettajien haastatteluiden kautta. Kiinnostava yksityiskohta uutisartikkelissa on toimittajan kommentti ”HS on aiemmin kirjoittanut paljon ongelmista, joita on syntynyt, kun lapsi jää vaille erityistä tukea.” Tähän median tapaan esittää asiat tietoisestikin vakiintuneesta ja valikoidusta näkökulmasta palataan luvussa, joka sisältää tutkimustulosten yhteenvedon ja johtopäätöksiä.

Sillä, ketkä saavat mediassa äänensä kuuluviin, on laajempien diskurssien rakentumisen ja edelleen niiden tuottamien seurausten kannalta merkitystä. Kuten edellä on kuvattu, inklusioidiskurssin kohdalla oli nähtävissä, kuinka tietyt erityisopetuksen tulkinnat ja esitystavat saivat toisia esityksiä vahvemman aseman. Tutkimustulosten kannalta merkittävä kysymys on, keiden ääni näissä hallitsevaan asemaan nousseissa diskursseissa tulee kuuluviin. Inklusioidiskurssissa vahvimmin äänensä saivat kuuluviin opettajat ja poliitikot. Lisäksi puheenvuoron sai kaksi rehtoria, yksi vanhempi sekä kaksi kasvatusalan asiantuntijaa. Julkiselle keskustelulle ja tätä myötä myös uutisoinnille on tyypillistä, että näkemyksiä ajankohtaisiin aiheisiin pyydetään politiikan toimijoilta. Inklusioidiskurssin osalta tutkimuksen tulokset vastaavat tällaista vakiintunutta sisällyttää uutisointiin poliitikkojen näkemyksiä. Uutisoinnin valtaa kuvaakin se, kuinka jo valmiiksi poliittista tai taloudellista valtaa omaavat tahot saavat muita tahoja helpommin oman äänensä kuuluviin. Tulokset osoittavat kuitenkin, että inklusioidiskurssissa myös opettajat saivat hallitseva position, josta määritellä erityisopetukseen liittyvää keskustelua.

Inklusioidiskurssia tarkasteltaessa voidaan todeta, että siitä puuttuu niiden ääni, joita inklusiokeskustelu käytännössä koskettaa – oppilaita. Tutkimustuloksista nähdään uutisoinnin vallankäyttö, jonka kautta voidaan valita, kenen näkökulmat ja mielipiteet tuodaan osaksi julkista keskustelua. Edellä on esitetty aineiston perusteella muodostettu inklusioidiskurssi ja sen sisältö. Tuloksena saatu ongelmakeskeisyyttä korostava inklusioon kytkeytyvä puhetapa vaikuttaisi olevan vakiintunut tapa uutisoida erityisopetuksen kenttään liittyvistä aiheista.

Lakidiskurssi

Seuraavaksi esitellään aineistosta muodostettu toinen erityisopetuksen diskurssi.

Lakidiskurssissa erityisopetus representoitiin lakiin liittyvien näkökulmien kautta. Merkittävä

tutkimustulos on, että lakidiskurssia hallitsi Opetusalan ammattijärjestön (OAJ) tekemä kantelu Opetushallituksen toimista liittyen erityisopetusta koskevien määräysten ja ohjeistusten epäselvään antamiseen. Kahdeksasta lakidiskurssia edustavasta uutisesta puolet käsitteli suoraan OAJ:n tekemää Opetushallituksen toimiin liittyvää kantelua. Lakidiskurssille oli tyypillistä lähestyä erityisopetusta siitä näkökulmasta, ettei perusopetuslaki toteudu, koska oppilaat jäävät ilman tarvitsemaansa tukea. Lakidiskurssissa asianosaisille rakennettiin selkeitä, toisistaan eroavia positioita ja identiteettejä. Etenkin Opetushallitus nostettiin lakidiskurssissa syyllisen asemaan. Kaikissa paitsi yhdessä lakidiskurssia edustavassa uutisessa OAJ:n toimijat saivat puheenvuoron. Samalla OAJ:n toimijat tulivat rakentaneeksi itselleen identiteettiä, johon sisältyi sekä lakiasioiden asiantuntijan että vääryyksien esiin nostajan positiot. Lakidiskurssissa esiin nostetut epäkohdat muodostivat erityisopetuksen piiriin kuuluville oppilaille vakiintuneen uhrin position, jota leimasi ilman tarvittavaa tukea jääminen. Lisäksi lakidiskurssissa erityisopetukseen liittyviä merkityksiä tuottivat erilaiset kasvatuksen ja koulutuksen asiantuntijat sekä yksi opettaja. Lakidiskurssista muodostettujen representaatioiden mukaan perusopetuslaissa säädetyt oppimisen tukeen liittyvät säädökset eivät toteudu.

”Joka kolmas rehtori pitää epäselvänä eroa, mikä on tehostettua ja mikä erityistä tukea.

Tilannetta ovat vaikeuttaneet ristiriitaiset ohjeistukset.”

U16, 12.5.2021, HS

Katkelma kuvaa asiantuntijan roolista puhuvan OAJ:n koulutusjohtajan näkemystä. Lakidiskurssille, kuten myös muille aineistosta muodostetuille diskursseille, oli tyypillistä, että asiantuntijat käyttivät argumentointinsa tukena erilaisia esimerkkejä ilman, että uutisessa kuitenkaan suoraan olisi kerrottu, mistä esimerkin tieto on peräisin. Lakidiskurssissa oppimisen tukeen liittyvän lain toteutumatta jäämisen esitettiin vaikuttavan moneen eri osa-alueeseen, sekä koulu yhteisöön, oppilaisiin että opettajiinkin. OAJ:n käyttämät puheenvuorot ilmentävät vahvasti suostuttelevan ja vakuuttelevan retoriikan keinoja, joilla pyritään vakuuttamaan moninainenkin lukijakunta oman näkökulman oikeellisuudesta. Lakidiskurssissa epäkohtien kritisointia perusteltiin ennen kaikkea perusopetuslailla.

”Ammatillisen koulutuksen opettaja ei muutu tukiopetukseksi eikä osa-aikaiseksi erityisopetuksesi. Kun oppivelvollisuutta uudistetaan, myös kaikille toisen asteen opiskelijoille on säädettävä oikeus tukiopetukseen ja ammatillisen opiskelijoille oikeus osa-aikaiseen erityisopetukseen.”

U2, 28.5.2021, HS

Katkelma on mielipidekirjoituksesta, jonka kirjoittaja on OAJ:n koulutuspolitiikan päällikkö. Katkelma ilmentää lakidiskurssille tyypillistä puhetapaa, jossa otetaan kantaa opetusta koskevien säädösten ja lakipykäliden toteuttamiseen. Katkelmasta voidaan nähdä myös toinen lakidiskurssille tyypillinen näkökulma eli opettajien puolustamiseen. Lakidiskurssi on ennen kaikkea kuvaus siitä, miten kasvatusta ja opetus ovat Suomessa vahvasti eri lakien ja säädösten alaisia. Tulokset ovat linjassa laajemman yhteiskunnallisen keskustelun kanssa, jossa opetukseen liittyvissä epäkohdissa vedotaan usein kasvatusta ja opetusta velvoittavaan lainsäädäntöön.

Väkivaltadiskurssi

Kolmas aineistosta muodostettu diskurssi oli väkivaltadiskurssi. Väkivaltadiskurssille oli tunnusomaista, että väkivallan teot ja väkivaltainen käyttäytyminen yhdistettiin kohdennetusti erityisopetukseen, ei niinkään kouluun tai opetukseen ylipäätään. Diskurssissa muodostettu kuva erityisopetuksen ja väkivallan yhteydestä luotiin lähtökohtaisesti korostamalla yksittäistapauksia, muodostamalla näiden perusteella laajempia yleistyksiä.

Tutkimustuloksista tehtävien johtopäätösten kannalta on olennaista huomioda, että kaikista väkivaltadiskurssia edustavista uutisista puolet olivat Ilta-Sanomien julkaisemia, koska tämä tarkoittaa sitä, että Ilta-Sanomien verkkouutisten osuus oli painottunut aineistossa väkivaltadiskurssiin. Se, ketkä saivat väkivaltadiskurssin sisällä äänensä kuuluviin, oli melko hajautuneesti jakautunut. Eniten tilaa saivat opettajat, mutta heidän lisäksi myös poliisi, eri asiantuntijat, koulun muu henkilökunta, OAJ sekä yksi rehtori ja oppilas saivat äänensä kuuluviin.

Väkivaltadiskurssia hallitsi tapa kuvata väkivaltainen käyttäytyminen erityisopetuksen piiriin kuuluvien oppilaiden ominaisuudeksi. Kuvaukset, joiden mukaan “kukaan ei lyö ketään ensimmäisten tuntien aikana” (U44.1.5.2021, HS) rakentavat erityisluokasta väkivaltaista, ei-koulumaista ympäristöä, jossa muut oppilaat sekä opettaja saavat uhrin identiteetin. Aineistossa oli uutisia, joissa käytettiin etenkin yleistämistä tukemaan puhujan argumentteja erityisopetuksen ja väkivaltaisuuden yhteydestä. Yleistyksiä olivat tuottamassa etenkin

opettajat, jolloin oma kokemus oppilaiden väkivaltaisesta käyttäytymisestä esitettiin myös kollegoiden jakamana näkökulmana. Yleistyksiä tehdessä ei kuitenkaan kerrottu, keitä nämä saman näkökulman jakavat opettajat olivat. Diskurssi määritteli väkivallan etenkin erityisopetusta saavien oppilaiden aiheuttamaksi. Väkivalta on yhteiskunnassamme ja etenkin koulua koskevassa yhteydessä jyrkästi tuomittava asia ja sen yhdistämisellä erityisopetukseen voi olla kauaskantoisia seurauksia. Tulosten pohjalta hahmoteltuja keskeisiä seurauksia ja johtopäätöksiä esitellään myöhemmissä luvuissa.

Aineistosta muodostettu väkivaltadiskurssi havainnollistaa hyvin sitä, mitä on jätetty uutisoinnin ulkopuolelle. Tätä diskurssia näyttäisi hallitsevan yksipuolinen kuvaus erityisopetuksen piirissä olevista oppilaista väkivaltaiseen käyttäytymiseen taipuvana ryhmänä. Väkivaltadiskurssin kuvauksista puuttuu oppilaiden moninaisuus ja yksilöllisyys. Opettaja näyttäytyy diskurssissa voimattomana väkivaltaisten tilanteiden edessä. Huomionarvoista on, että väkivaltadiskurssia rakennettiin kuitenkin pitkälti opettajien omien kokemusten ja kuvausten kautta. “Puukkoja, huumeita, tönimistä, puremista ja solvauksia – 150 opettajaa jäi viime vuonna väkivallan takia pitkälle sairauslomalle.” Tämä Ilta-Sanomien uutisotsikko (U26, 19.2.2020, IS) on esimerkki sellaisesta erityisopetuksen väkivaltadiskurssia rakentavasta ja ylläpitävästä uutisesta, jossa itse erityisopetus tulee mainitaksi vasta varsinaisessa uutistekstissä. Se edustaa myös väkivaltadiskurssin rakentamista opettajien kokemusten kautta.

Väkivaltadiskurssi muodostettiin siis lähtökohtaisesti yksittäistapausten kautta, joihin erityisopetus eri tavoin ja eri toimijoiden esittäminä yhdistettiin. Kahdeksasta väkivaltadiskurssiin liittyvästä uutisesta kolme käsitteli niin kutsuttua Koskelan surmaa, kuten media oli sen tyypillisesti nimennyt. Nämä uutiset muodostivat havainnollistavan esimerkin siitä, kuinka yksittäistapausten kautta on mahdollista tuottaa laajempaa, yhteiskunnallista keskustelua ja täten luoda vallitseva puhetapa tietystä aiheesta. Surmaan liittyvän uutisoinnin kautta erityisopetus saatiin yhdistettyä laajempaan väkivaltadiskurssiin. Samalla erityisopetus ja väkivalta liitettiin osaksi opetuksen resurssipulasta käytävää keskustelua ja näiden tekijöiden yhteisvaikutuksen mahdollisia traagisia seurauksia. Koskelan surmaa käsittelevien uutisten sisältyminen osaksi erityisopetusta koskevaa uutisointia kertoo siitä, että erityisopetus ja siihen liittyvät tekijät todella liitetään väkivaltaa koskevaan keskusteluun. Tällä tavalla uutisoinnilla kyetään luomaan laajempia diskurssien verkostoja, joiden kautta erityisopetus saadaan esitettyä valitulla tavalla hyvin laajalle yleisölle.

”Tappeluita on ollut joka päivä, eikä opettamiseen ole juuri jäänyt aikaa.”

U44, 1.5.2021, HS

Helsingin Sanomien katkelma havainnollistaa myös tällaista väkivaltadiskurssille tyypillistä tapaa rakentaa erityisopetuksen todellisuutta yksittäistapausten kautta. Uutisartikkelin mukaan sitä varten on haastateltu eri paikkakunnilla toimivia erityisopettajia, joista kaksi on pitänyt päiväkirjaa arjestaan erityisopettajana. Uutisessa esitettyjä väkivallan kuvauksia tuetaan siis yleistyksillä, eikä uutisesta käy ilmi, kuinka moni erityisopettaja on osallistunut varsinaiseen haastatteluun eikä myöskään sitä, millaisia kyseiset haastattelukysymykset ovat olleet. Näin väkivaltadiskussissa syntyy yksipuolinen kuva erityisopetuksesta. Lisäksi sen piirissä olevista oppilaista muodostetaan yhtenäinen joukko. Jälleen kyse on uutisoinnin vallasta: mistä ja näkökulmasta todellisuus esitetään ja mistä asioista vaietaan.

”Jotkut erityistä tukea tarvitsevat oppilaat saattavat käyttäytyä väkivaltaisesti. Tilanne voi tehdä opettamisen jopa mahdottomaksi, kertoo Helsingissä opettava vastaaja.”

U39, 31.5.2021, HS

Kyseinen erityisopetuksen representaatio havainnollista sitä, miten tutkimusaineistossa on yleisemminkin rajattu erityisopetuksesta kirjoittamista. Katkelma on päätetty sisällyttää osaksi uutista, vaikka uutiseen sisältyvään kyselyyn vastannut opettaja mainitseekin vain *joidenkin* erityistä tukea saavien oppilaiden *mahdollisesti* käyttäytyvän väkivaltaisesti. Uutisesta ei myöskään ilmennyt, kuinka moni opettaja oli vastannut Helsingin Sanomien teettämään kyselyyn eikä sitä, millaisia kysymyksiä kysely oli sisältänyt. Tämä vahvistaa väkivaltadiskurssia yksittäistapausten ja yleistysten varaan rakennettuna puhetapana.

“Espoon Koulumäen koulun oppilasta epäillään törkeästä pahoinpitelystä – löi toista oppilasta saksilla kasvoihin”. Tämä on Ilta-Sanomien uutisotsikko (U19, 2.2.2021, IS), joka jälleen vahvistaa väkivaltadiskurssille tyypillistä tapaa esittää erityisopetukseen liittyvä väkivalta yksittäistapauksesta käsin. Kyseinen uutinen käsittelee koulussa tapahtunutta väkivallantekoa, ja siinä on tehty valinta tuoda esille, että tapahtumapaikkana toimiva koulu on suunnattu erityisopetusta saaville oppilaille. Tieto ei ole välttämätön uutisen varsinaisen aiheen kannalta, mutta oppilaan tukeen liittyvä tausta on päätetty sisällyttää osaksi sitä. Tämän mainitsemalla erityisopetuksesta tulee keskeinen osa väkivallantekoa.

”Nyt moni erityislapsi on edelleen tuolla kaikkien keskellä kiusattavana, ilman diagnooseja, riittävää tukea ja kuntoutusta. Tilanne on monelle lapselle ja hänen vanhemmilleen ihan sietämätön. Antakaa kouluille lisää resursseja, opettaja sanoo.”

U23, 23.11.2021, IS

Mediassa niin kutsuttua Koskelan surmaa käsittelevät aineiston uutiset lisäävät väkivaltadiskurssiin muitakin ulottuvuuksia. Väkiältä yhdistetään kiusaamiseen, joka on opetusta käsittelevässä julkisessa keskustelussa varsin tyypillinen näkökulma ja huolenaihe. Lisäksi Koskelan surmaa käsittelevissä uutisissa sivutaan erityisopetukseen liittyvää diagnoosidiskurssia, joka on viimeisten vuosien aikana saanut entistä enemmän huomiota ja sijaa julkisessa keskustelussa. Voidaan havaita, että väkivaltadiskurssiin kytkeytyy myös inklusioidiskurssille tyypillinen erityisopetuksen puutteellisten resurssien näkökulma. Aineistosta muodostetuista diskursseista on siis aina havaittavissa myös päällekkäisyyttä, kun tyypilliset erityisopetukseen liittyvät puhutavat sekoittuvat keskenään.

Huolidiskurssi

Huolidiskurssi poikkeaa muista aineistosta muodostetuista diskursseista ensinnäkin sen osalta, että kaikissa viidessä huolidiskurssia ilmentävässä uutisessa puhujina olivat erityisopetuksen piiriin kuuluvien lasten vanhemmat. Tämän perusteella kyseinen diskurssi olisi voitu nimetä myös vanhempien huolidiskurssiksi. Toiseksi ero aineiston muihin diskursseihin syntyi siitä, millaisia identiteettejä huolidiskurssissa annettiin heille, joista puhuttiin. Huolidiskurssi noudatti kuitenkin aineiston muiden diskurssien tapaan tuttua kaavaa, jossa asiat esitettiin ongelmakeskeisestä näkökulmasta. Erityisopetukseen liittyviä tekijöitä tarkasteltiin siis epäonnistumisten ja toimimattomien ratkaisujen kautta. Huolidiskurssissa kielenkäytöllä rakennettiin ennen kaikkea todellisuutta, jossa tukea tarvitseva lapsi tai nuori oli jätetty vaille hänen tarvitsemiaan tukitoimia. Tälle diskurssille oli kuitenkin tunnusomaista, ettei ongelmien tuottaja ollut tukea tarvitseva oppilas, vaan vika nähtiin kouluinstituutiosta.

”Koronaeristys vaikuttaa erittäin paljon erityislapseemme. Emme osaa häntä itse opettaa, koululta tulee todella sekavia ohjeita.”

U18, 26.4.2020, IS

Kyseinen katkelma kuvaa erään vanhemman tyytymättömyyttä koulun toimintaan koronapandemian aikana. Se ilmentää huolidiskurssille tyypillistä näkökulmaa, jossa erityisopetukseen liittyvät haasteet ja ongelmat esitetään oppilaasta riippumattomaksi,

kouluinstituution synnyttämiksi tai mahdollistaviksi tekijöiksi. Samalla kyseinen huolidiskurssia edustava uutinen kytkeytyy sen julkaisemisajankohtana yhteiskunnassa varsin hallitsevaan diskurssiin, joka liittyi koronapandemian aiheuttamiin haasteisiin kasvatukselle ja opetukselle. Tutkimuskysymysten kannalta katkelmassa on keskeistä, kuinka se kuvaa, että lapsen pärjäämisestä syntyvä huoli on koulun aiheuttamaa. Lisäksi huolidiskurssia hallitsi vahvasti lapsilähtöinen ja perheen näkökulmaa korostava puhetapa.

Kolmas ero verrattuna aineiston muihin diskursseihin syntyi siitä, ettei huolidiskurssissa juurikaan kuulunut erilaisten asiantuntijoiden tai poliitikkojen ääni. Vain kahdessa uutisessa äänensä sai kuuluviin asiantuntija, jonka puhe kuitenkin ennen kaikkea vahvisti ja tuki vanhempien näkökulmia. Vanhemmat tuottivat kuvauksia lastensa kokemasta epäoikeudenmukaisuudesta, kun lapset eivät vanhempien yrityksistä huolimatta olleet saaneet tarvittavaa erityisopetukseen liittyvää tukea. Myös huolidiskurssilla on yhteiskunnallinen ulottuvuutensa, vaikka puheenvuoroissa ei korostunutkaan asiantuntijoiden tai poliitikkojen lausunnot. Vanhemmilla on suomalaisessa yhteiskunnassa vahva asema lastensa koulunkäynnin ja kasvatuksen asiantuntijoina ja siihen vaikuttajina.

Vanhempien puheenvuoroissa korostui tunteisiin vetoava argumentointi. Huolidiskurssia kuvastaakin muusta aineistosta poikkeava lähestymistapa erityisopetukseen, koska vanhemmat tarkastelevat asioita omien lastensa ja perheensä näkökulmasta eli varsin henkilökohtaisista lähtökohdista. Huolidiskurssin uutisista kolme viidestä, eli yli puolet, olivat Helsingin Sanomien verkkosivuilla julkaistuja vanhempien kirjoittamia mielipidekirjoituksia. Tutkimuksen tuloksina luodut diskurssit olisivat muotoutuneet erilaisiksi, jos mielipidekirjoituksia ei olisi sisällytetty osaksi aineistoa. Tätä valintaa tarkastellaan tarkemmin tutkimuksen luotettavuutta käsittelevässä luvussa.

Huolidiskurssi edustaa myös laajempaa yhteiskunnallista diskurssia, jota leimaa vanhempien esittämä kritiikki koulua, kasvatusta ja opetusta kohtaan. Aineistosta nousi esiin tyytymättömyys opetus- ja kasvatustapaan hoitaa erityisopetukseen liittyviä asioita. Samalla vanhemmat tulivat kritisoinneeksi myös laajempia, yhteiskunnallisia rakenteita ja niiden toimijoita, kuten seuraavasta katkelmasta voidaan huomata.

”Jos riittää rahaa, energiaa ja resursseja, silloin tästä voi selvitä. Mutta kun käy päivätöissä ja hoitaa näitä asioita, se yhtälö on aika mahdoton. Yhteiskunnan tuki näiden lasten kohdalla on aika lailla nolla, äiti sanoo.”

U17, 1.5.2021, IS

Katkelma on Ilta-Sanomien uutisartikkelista, jossa haastattelujen kautta kuvataan autismikirjon lapsen koulunkäyntiä vanhemman sekä asiantuntijoiden näkökulmista. Huolidiskurssille tyypilliseen tapaan erityisopetus, tai tarkemmin sen toteutumatta jääminen, esitetään yhteiskunnan rakenteiden mahdollistamana ongelmana. Huolidiskurssi oli aineistossa ennen kaikkea vanhempien puheenvuoro lasten ja nuorten hyvinvoinnin puolustajina.

Diagnoosidiskurssi

Viimeinen aineistosta muodostettu erityisopetuksen diskurssi oli diagnoosidiskurssi. Tämä diskurssi paikannettiin varsinaisesti vain kahdesta uutisesta, mutta sen vähäisestä esiintyvyydestä huolimatta sen löytyminen on merkittävä tutkimustulos. Diagnoosidiskurssi on suomalaisessa yhteiskunnassa varsin ajankohtainen ja se liittyy erityisopetuksesta käytävän keskustelun lisäksi laajemmin hyvinvointiyhteiskunnan eri instituutioihin ja niitä koskevaan päätöksentekoon. Lisäksi voidaan todeta, että diagnoosidiskurssi esiintyi myös muiden aineistosta muodostettujen erityisopetuksen diskurssien sisällä. Kuten on aiemmin todettu, ovat erityisopetuksen diskurssit aina myös osittain päällekkäisiä ja toisiaan täydentäviä.

Diagnoosidiskurssia edusti puhetapa, jossa uutisoinnin kohteena olevien identiteetti rakentui pitkälti lääketieteellisten diagnoosien piirteiden kautta. Tällä tavalla puheen kohteena oleva liitettiin osaksi laajempaa ryhmää, jota yhdisti tietyn diagnoosin tyypilliset piirteet.

Diagnostista puhetapaa esiintyi myös muissa aineistosta muodostetuissa diskursseissa. Lisäksi diagnoosidiskurssi jakoi huolidiskurssille tyypillisen tavan kritisoida koulua epäonnistuneista yrityksistä vastata oppilaan tuen tarpeisiin. Diagnoosidiskurssia edustavissa uutisissa luotiin diagnoosin piirteiden kautta ryhmiä, mutta niissä myös kritisoitiin tiettyyn diagnoosiin sisältyvien piirteiden kautta yleistämistä ja yksilön ryhmään niputtamista.

”Pelkällä diagnoosilla ei tee mitään, jos sillä ei saada tarvittavaa tukea opiskeluun. Suomessa diagnoosia ei edes välttämättä tarvita ennen kuin oppilaalle voi hakea erityistukea.”

U43, 16.7.2021, IS

Kyseinen Ilta-Sanomien katkelma kytkeytyy laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun diagnoosin saamiseen liittyvistä byrokraattisista haasteista. Lisäksi se ilmentää diagnoosidiskurssille tyypillistä tapaa rakentaa identiteetti niille, joita uutinen käsittelee. Heille luodaan uhripositio, jota kuvaa ilman tarvittavaa jääminen. Puhujina tässä diskurssissa olivat nyt jo aikuinen, diagnoosin saanut henkilö sekä diagnoosin saaneen nuoren vanhempi. Kuitenkin molemmissa uutisissa äänensä saivat kuuluviin myös asiantuntijat. Helsingin Sanomien uutisessa (U30, 15.3.2021, HS) vanhemman ja asiantuntijan tavoissa tuottaa diagnooseihin liittyvää todellisuutta oli kuitenkin eroavaisuuksia, kuten seuraavista saman uutisen katkelmista voidaan todeta.

”Erityisesti etäopetuksesta hyötyi moni neuropsykiatrisia erityispiirteitä, kuten Adhd:n, Touretten tai Aspergerin syndrooman omaava oppilas, Kantola kertoo.”

“Maria Jokelainen kritisoi, että erityisen tuen oppilaat on niputettu yhteen huolimatta siitä, että heillä voi olla keskenään hyvin erilaisia tilanteita. Se ei myöskään edistä yhdenvertaisuutta.”

U30, 15.3.2021, HS

Kantolan kommentti edustaa asiantuntijaorganisaatiossa toimivan henkilön näkökulmaa, jossa yksittäiset oppilaat representoidaan osaksi suurempaa, tietyn diagnoosin ja siihen tyypillisesti kuuluvien piirteiden määrittämää joukkoa. Toinen katkelma nostaa esiin diagnoosidiskurssiin liittyvän, melko vastakkaisen näkemyksen. Jokelainen edustaa erityisopetusta saavan oppilaan vanhempaa, joten hänen lähtökohtansa ja tapansa tuottaa diagnoosidiskurssiin liittyvää todellisuutta eroaa asiantuntijan lähtökohdista. Vanhemman argumentoinnissa korostuu arvoihin, tässä yhdenvertaisuuteen, vetoaminen. Tästä puheenvuorosta on löydettävissä yhtäläisyyksiä huolidiskurssin kanssa, jossa juuri vanhemmat saivat äänensä ja näkemyksensä kuuluviin lastensa hyvinvoinnin puolustajina.

6 Tutkimustulosten yhteenveto

Tässä luvussa esitellään tiivistetysti tutkimuksen keskeisimmät tulokset. Keskeisten tulosten yhteenvedossa ja seuraavassa luvussa esiteltävissä johtopäätöksissä ja pohdinnassa painotetaan tutkimuskysymysten suuntaisesti erityisopetuksen diskurssien yhteiskunnallista ulottuvuutta. Tutkimuksen tulokset on muodostettu paikantamalla aineistosta löydettävissä olevia puhujien positioita ja heidän puheensa kohteena oleville rakennettuja identiteettejä ja erityisopetuksen representaatioiden muodostamisessa käytettyjä argumentatiivisia keinoja. Näiden perusteella on muodostettu tutkimuksen keskeisimmät tulokset eli aineistosta paikannetut erityisopetuksen diskurssit. Viisi aineistoa hallitsevaa diskurssia olivat inklusiodiskurssi, lakidiskurssi, väkivaltadiskurssi, huolidiskurssi sekä diagnoosidiskurssi. Seuraavaksi esitellään tiivistetysti näihin diskursseihin liittyvät keskeisimmät tulokset painottaen yhteiskunnallisista näkökulmaa.

Ensinnäkin kaikki aineistosta muodostetut diskurssit olivat ainakin joiltakin osin keskenään päällekkäisiä. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi inklusiodiskurssissa oli havaittavissa piirteitä myös lakidiskurssille tyypillisestä erityisopetukseen liittyvästä representoinnista ja puhettavasta. Diskurssien päällekkäisyys on luonnollista, koska myös julkisessa keskustelussa ja erityisopetukseen liittyvässä päätöksenteossa eri näkökulmat tukevat ja täydentävät toisiaan.

Toiseksi kaikki viisi aineistosta muodostettua diskurssia ovat selvästi nähtävissä myös laajemmassa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Erityisopetuksen inklusio-, laki-, väkivalta-, huoli-, sekä diagnoosidiskurssit ovat kaikki paikannettavissa meitä ympäröivästä sosiaalisesta maailmasta. Ne näkyvät niin poliittisessa päätöksenteossa, kasvatuksen ja opetuksen arjessa, uutisoinnin eri kanavilla sekä sosiaalisessa mediassa. Aineistosta muodostetut diskurssit siis jakavat yhteiskunnassamme vakiintuneet näkökulmat, joiden kautta erityisopetukseen liittyvää todellisuutta tuotetaan ja ylläpidetään.

Kolmanneksi, kun kaikkia viittä aineistosta muodostettua erityisopetuksen diskurssia tarkastellaan yhdessä, on selvää, että valmiiksi yhteiskunnallisessa valta-asemassa olevat tahot saivat äänensä korostetusti kuuluviin. Poliitikot ja eri asiantuntijat olivat ryhmä, jolla oli hallitseva positio valita, mistä näkökulmasta erityisopetuksen todellisuutta tuotetaan. Samalla he saivat myös mahdollisuuden määritellä niiden identiteettejä, jotka olivat puheen kohteena. Myös opettajien ääni pääsi aineistossa korostetusti esille. Opettajilla on perinteisesti ollut suomalaisessa yhteiskunnassa arvostettu positio kasvatuksen ja opetuksen asiantuntijoina.

Lisäksi lasten vanhemmat saivat etenkin mielipidekirjoitusten kautta oman näkökulmansa kuuluviin, jolloin myös perheiden ääni kuului aineistossa. Myös tämä tukee vallitsevaa ajattelutapaa yhteiskunnassamme, jossa perheet ja vanhemmat nähdään lastensa hyvinvoinnin asiantuntijoina.

Neljänneksi on todettava, että diskurssista riippumatta erityisopetus representoitiin valtaosassa uutisia ongelmakeskeisestä ja negatiivisesta näkökulmasta käsin. Uutisointia laajemmasta näkökulmasta tarkasteltuna tutkimustulokset ovat linjassa sen vallitsevan puhettavan kanssa, jota erityisopetuksesta yhteiskunnassa tällä hetkellä käydään. Aineistosta muodostetut erityisopetuksen diskurssit edustavat siis Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien ja Iltalehden verkkouutisointia laajemmin sitä vakiintunutta puhetapaa, jota aiheesta eri osa-alueilla käydään.

Viidenneksi aineistossa selvästi hallitsevimman aseman sai inklusioidiskurssi. Tulosten kannalta on myös olennaista, että tämän hallitsevan diskurssin näkökulmasta erityisopetus esitettiin pääasiassa varsin ongelmakeskeisesti. Inklusioidiskurssissa puhujan positiosta riippumatta oli tyypillistä, että erityisopetukseen liittyvät resurssit esitettiin riittämättöminä, joka tuotti edelleen lisäongelmia. Resurssipulaa kuvastavat tulokset kytkevät inklusioidiskurssin laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Keskustelu kasvatuksen ja opetuksen resursseista on kestoaihe niin sosiaalisessa mediassa kuin julkisen talouden budjetointipäätöksissäkin.

Kuudenneksi on syytä nostaa esille, millaisia identiteettejä annettiin heille, joita uutisointi käsitteli. Aineistossa lapset ja nuoret saivat erilaisia identiteettejä riippuen siitä, minkä diskurssin näkökulmasta puhetta tuotettiin. Vallitseva tapa esittää erityisopetuksen piiriin kuuluvat lapset ja nuoret oli rakentaa heille uhrin identiteetti. Tämä näkyi sekä erityisopetusta saavien oppilaiden kohdalla mutta myös niiden oppilaiden, jotka opiskelivat yleisopetuksen ryhmissä. Uhrin identiteetti vaihteli siis sen mukaan, kenen näkökulmasta erityisopetuksen toteuttamista tarkasteltiin. Erityisopetusta saava lapsi oli uhri silloin, kun hänen tarvitsemansa tuki jäi toteutumatta mutta toisaalta hänet voitiin esittää myös ongelmien aiheuttajana ja väkivaltaiseen käytökseen taipuvana. Tällöin muista, yleisopetuksessa opiskelevista oppilaista, tuli uhreja. Lisäksi opettaja sai aineistossa vaihtelevia identiteettejä. Koska useammassa diskurssissa erityisopetuksen representaatioita tuottivat juuri opettajat, rakensivat he myös itselleen identiteettejä ja positioita. Tyypillisesti opettajan kuvattiin jäävän yksin, jolloin hän ei pärjännyt moninaisen oppilasryhmän kanssa, eikä täten kyennyt hoitamaan

työtään vaaditulla ja haluamallaan tavalla. Näitä lapsille ja opettajille muodostettuja identiteettejä sääteli aineiston mukaan ennen kaikkea sellaiset tekijät, joihin he eivät voineet itse vaikuttaa. Yhteiskunnallinen ulottuvuus syntyi siitä, miten korkeamman tason päätöksenteko oli johtanut erityisopetuksen vaikeaan ja ongelmalliseen tilanteeseen.

Seitsemänneksi ja ehkä keskeisimmäksi tulokseksi muodostuu kuitenkin se, mitä aineistosta puuttuu. Muodostetut diskurssit edustavat sitä vakiintunutta erityisopetukseen kytkeytyvää puhetapaa, joka on nähtävissä myös muilla yhteiskunnan osa-alueilla. Aineistossa on marginaalissa sellaiset erityisopetuksen kuvaukset, jotka nostaisivat esille onnistumisia tai hyviä toimintatapoja. Lisäksi erityisopetuksen piiriin kuuluvien lasten ja nuorten oma ääni ei päässyt aineistossa kuuluviin, vaan heitä koskevat representaatiot tuotettiin muualta. Myös opettajien kuvaukset edustivat varsin yksipuolista kuvaa opettajan ammatista, koska myönteiset kuvaukset ja kokemukset omasta ammatista jäivät varsin pieneen rooliin aineiston osalta. Muodostetut diskurssit rakentuivat vahvasti erilaisten yksittäistapausten varaan, eikä uutisten kuluttajalle ollut aina selvää, ketkä näiden kuvausten tuottamisen takana ovat todellisuudessa olleet. Kaiken kaikkiaan sekä erityisopetuksen piiriin kuuluvista lapsista ja nuorista sekä opettajista luotiin yhtenäisiä ryhmiä, joiden sisällä ei ollut nähtävissä juurikaan yksilöllistä vaihtelua. Marginaalissa olivat ne kuvaukset, joissa uutisoinnin kohteena olevista henkilöistä olisi puhuttu ensisijaisesti yksilöinä, ei tietyn piirteen jakamana ryhmänä. Edellä esitetyt tulokset ovat tukevat käsitystä siitä, kuinka vakiintuneilla tavoilla uutisointi tuottaa meille tietoa.

7 Pohdinta ja johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli paikantaa Helsingin Sanomien, Iltasanomien sekä Iltalehden verkkosivujen uutisista ja mielipidekirjoituksista erityisopetuksen representaatioita ja laajempia, yhteiskunnalliseen keskusteluun kytkeytyviä diskursseja. Erityisopetuksen representaatioita pyrittiin ymmärtämään tutkimalla niissä muodostettuja positioita ja identiteettejä sekä niitä argumentatiivisia keinoja, joiden kautta näitä representaatioita tuotettiin. Näiden representaatioiden tutkimisen avulla aineistosta haluttiin tavoittaa mahdollisia laajempia erityisopetusta koskevia diskursseja. Tavoitteena oli selvittää, miten valittujen sanomalehtien verkkosivuilla uutisoitiin erityisopetuksesta ja millaista yhteiskunnalliseen keskusteluun kytkeytyvää puhetapaa nämä uutiset ja mielipidekirjoitukset mahdollisesti luovat, muokkaavat ja ylläpitävät. Tutkimuksella saavutettiin sille asetetut tavoitteet, kun aineistosta muodostettiin viisi hallitsevaa erityisopetuksen diskurssia: inkluusiodiskurssi, lakidiskurssi, väkivaltadiskurssi, huolidiskurssi sekä diagnoosidiskurssi. Nämä muodostetut diskurssit, eli erilaiset näkökulmat (ks. Fairclough, 2003; Pietikäinen & Mäntynen, 2019) ja puhuvat tiettyyn tilanteeseen liittyen (Kunelius, 2003; Alasuutari, 2001) ovat löydettävissä myös laajemmasta yhteiskunnallisesta keskustelusta erityisopetusta koskien.

Tutkimustulokset saavat varsinaisen arvonsa ja merkityksensä siitä, mitä ne voivat tarjota käytännön kannalta ja millaisia mahdollisia seurauksia niillä yhteiskuntamme kannalta on. Tutkielman teoreettisen viitekehyksen suuntaisesti on tutkittu tarkemmin uutisoinnin yhteiskunnallista vaikutusvaltaa. Aineistosta muodostettujen tulosten ja edelleen erityisopetuksen hallitsevien diskurssien perusteella voidaan uutisoinnin vallan todeta olevan todellista ja merkittävää (vrt. Seppänen & Väliverronen, 2012; Fairclough, 1997). Tätä johtopäätöstä voidaan tukea ja perustella tutkimustulosten tarkemman analysoinnin avulla. Seuraavaksi esitellään tutkimustuloksista muodostettuja johtopäätöksiä, jotka auttavat ymmärtämään uutisoinnin yhteiskunnallisen vallan merkittävyyttä. Ensinnäkin erityisopetus esitetään aineistossa varsin yksipuolisesta näkökulmasta, eli uutisoinnilla on ollut mahdollisuus rajata ja valita, miten se erityisopetuksen esittää (ks. Fairclough, 1997; Ott & Mack, 2014). Se, miten erityisopetuksesta aineiston perusteella uutisoidaan, liittyy myös laajempiin, yhteiskunnallisiin diskursseihin erityisopetuksesta. Erityisopetuksen esittäminen korostetusti tietyistä, rajatusta näkökulmasta vahvistaa ja ylläpitää edelleen tiettyjä erityisopetuksen yhteiskunnallisia diskursseja.

Toinen keskeinen tuloksista muodostettavissa oleva johtopäätös liittyy niihin uutisoinnissa ilmeneviin tapoihin ja keinoihin, joiden kautta erityisopetuksen diskurssit on muodostettu. Negatiivissävytteiset otsikot, epäonnistumisten korostaminen, päättäjiä kohtaan esitetty kritiikki ja kärjistettyjen sekä traagistenkin esimerkkitapausten käyttäminen osana uutisoinnin kielenkäyttöä ja sanastoa oli vallitseva tapa uutisoida erityisopetukseen liittyvistä teemoista. Tällaiset havainnot tukevat käsitystä uutisoinnin sisällä käytävästä valtakamppailusta (ks. Seppänen & Väliverronen, 2012). Uutisointiin liittyy tiedon välittämisen lisäksi aina myös taloudellinen, voiton tavoitteluun ja viihdyttämiseen kytkeytyvä ulottuvuus (ks. Fairclough, 1997). Tämä näkyi myös aineistosta muodostetuissa erityisopetuksen diskursseissa. Uutisteksteistä oli jatkuvasti nähtävissä valintojen tekoa sen suhteen, mistä ja kenen näkökulmasta asia on päätetty esittää sekä millaisin sanavalinnoin ja esimerkein kyseisestä näkökulmaa on tuotettu.

Kolmantena on nostettava esille uutisoinnissa äänensä kuuluviin saavien positioista tehtävät johtopäätökset (vrt. Jokinen et al., 2016). Muodostetuissa diskursseissa erityisopetuksen todellisuutta tuottivat useat eri tahot poliisista Opettajien ammattijärjestöön ja vanhemmista rehtoreihin. Koska aineistoon sisältyi paljon mielipidekirjoituksia sekä uutisartikkeleita, joissa hyödynnettiin eri toimijoiden haastatteluja, herää kysymys näiden tahojen pääsystä osaksi uutisointia. Tulosten mukaan erityisopetus representoitiin diskurssista riippumatta varsin ongelmakeskeisestä näkökulmasta. Mielipidekirjoitusten kirjoittajat ovat itse tehneet valinnan osallistua erityisopetusta koskevaan julkiseen keskusteluun. Yhtä lailla verkkouutisten kyselyihin ja haastattelupyyntöihin vastaaminen on ollut vapaaehtoista. Tuloksista tehtävien johtopäätösten kannalta tällaisten puhujien positioihin liittyvien seikkojen huomioiminen on tärkeää. Voidaanko erityisopetuksen negatiivisten representaatioiden hallitsevasta asemasta päätellä, että vapaaehtoisesti keskusteluun osallistuneet tahot ovat lähtökohtaisesti niitä, jotka ovat tyytymättömiä erityisopetuksen vallitsevaan tilanteeseen? Voidaanko tuloksista toisaalta myös päätellä, että uutisoinnissa keskitytään ensisijaisesti ongelmakeskeisten näkökulmien korostamiseen, vaikka kyse olisikin laajasta, eri näkökulmia sisältävästä aiheesta?

Neljäs keskeinen tuloksista tehtävä johtopäätös on, että erityisopetuksesta uutisointi on vahvasti politiikkaan kytkeytyvä ja siitä erottamaton opetukseen ja kasvatukseen liittyvä osa-alue. Koska monessa uutisessa juuri politiikan toimijat saivat äänensä kuuluviin, voidaan todeta, että yhteiskunnallista valtaa käyttävät tahot osallistuivat aktiivisesti erityisopetuksesta käytävään keskusteluun (vrt. Jokinen et al., 2016; Fairclough, 1997), vaikka heillä ei olisi käytännön kokemusta aiheesta. Poliitikkojen vahvasta positioista aineistossa voidaan

ymmärtää, että erityisopetus on Suomessa varsin vahvasti lakien ja asetusten säätlemää (Perusopetuslaki 1136/2003, 1 §). Tämän vuoksi erityisopetus liittyy väistämättä erottamattomasti niiden toimijoiden työnkuvaan, jotka tekevät yhteiskunnallisella tasolla erityisopetusta koskevia päätöksiä. Tutkimuksen kaikki tulokset läpäisevä johtopäätös onkin, ettei erityisopetuksen diskursseja voida erottaa yhteiskunnallisesta toiminnasta.

Tutkimustuloksista tehtäviin johtopäätöksiin liittyy myös muodostettujen erityisopetuksen diskurssien päällekkäisyys ja pysyvyys. Ensinnäkin muodostetut inklusio-, laki-, väkivalta-, huoli-, ja diagnoosidiskurssi olivat osittain päällekkäisiä, eli niiden sisältämät lähtökohdat ja näkökulmat myös sekoittuvat eri tahojen tuottamissa puheenvuoroissa. Tämä tulos vastaa myös sellaista puhetapaa, joka liittyy erityisopetuksen poliittiseen keskusteluun. Kun päätöksiä tehdään esimerkiksi erityisopetukseen kohdennettavien resurssien osalta, on seurauksia pohdittava sekä opetuksen järjestämisen että sitä ohjaavien lakien kannalta. Tuloksina saatujen diskurssien päällekkäisyydestä voidaan todeta, etteivät ne ole tarkkarajaisia eivätkä paikalleen pysähtyneitä. Toisaalta on kuitenkin huomioitava muodostettujen diskurssien muuttumattomuus. Tutkielman aineisto on kerätty verkkouutisista vuosina 2020–2021. Nyt, vuonna 2023, tutkijan seuraama erityisopetuksen uutisointi näyttäisi edelleen ilmentävän samankaltaisia näkökulmia, samojen diskurssien hallitessa erityisopetuksesta käytävää julkista keskustelua ja verkkouutisointia. Tutkimustulosten perusteella voidaan hahmotella johtopäätöstä, jonka mukaan diskurssit ovat melko pysyviä ja muuttuvat hitaasti (Kunelius, 2003). Todellinen tilanne selviää kuitenkin vasta useamman vuoden kuluttua, kun nähdään, miten erityisopetuksesta uutisointi muuttuu ja kehittyy – vai muuttuuko.

Tutkielmassa erityisopetuksen käsite määriteltiin perusopetuslain mukaisesti. Lain mukaan (642/2010, 17 §) erityisen tuen tulee sisältää erityisopetusta. Lisäksi perusopetuslaissa määrätään, että oppilaalle tulee antaa tukiopetusta tai osa-aikaista erityisopetusta, jos hänen oppimisessaan tai koulunkäynnissään on vaikeuksia (642/2010, 16 §). Tutkimustuloksina muodostetut representaatiot ja niiden pohjalta luodut erityisopetuksen hallitsevat diskurssit esittävät erityisopetuksen todellisuuden näkökulmasta, jossa perusopetuslain määräykset eivät toteudu. Etenkin inklusio- ja lakidiskurssi edustivat eri positioista rakennettuja tulkintoja, joiden mukaan oppilaat jäävät jatkuvasti vaille heille kuuluvaa erityisopetuksena annettavaa koulunkäynnin tukea. Aineiston kaikkia viittä diskurssia hallitsivat sellaiset representaatiot, jotka korostivat perusopetuslain asetusten määräämän erityisopetuksen puutteellisuutta peruskoulussa. Nämä tulokset tukevat käsitystä siitä, kuinka diskurssit esittävät todellisuuden

valitusta näkökulmasta käsin, asettaen valitun tulkinnan muiden mahdollisten tulkintojen edelle (Kunelius, 2003; Foucault, 1969, 1994). Tutkimusaineistossa jäivät lähes kokonaan puuttumaan sellaiset todellisuuden tulkinnat tai näkökulmat, jotka olisivat kuvanneet erityisopetuksen toteutuvan perusopetuslain määräysten velvoittamalla tavalla.

Koska aineistosta muodostetut diskurssit korostivat näkökulmasta tai puhetavasta riippumatta erityisopetukseen kytkeytyvää ongelmallista ja negatiivista lähestymistapaa, antoi aineisto melko yksipuolisen kuvan erityisopetuksesta. Tämä tutkimustulos korostaa kuitenkin ennen kaikkea sitä, etteivät uutiset ole todellisuuden kuva, vaan ne tuottavat ympäröivästä maailmastamme erilaisia todellisuuden esityksiä (Väliverronen, 1993; Ott & Mack, 2014). Vaikka uutisoinnissa onkin kyse valikoitujen representaatioiden tuottamisesta sosiaalisesta todellisuudestamme (van Dijk, 1988), on tarkasteltava kriittisesti sitä, millaisia mahdollisia seurauksia tällaisten yksipuolisten representaatioiden hallitsevalla asemalla voi olla.

Uutisoinnin mahdollisia seurauksia on pohdittava etenkin siksi, että uutisdiskurssit kykenevät vaikuttamaan lukijoiden tietoihin, uskomuksiin, arvoihin sekä sosiaaliin identiteetteihin (Fairclough, 1997; Kellner, 1997). Uutisoinnin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tunnistaminen antaa myös tämän tutkimustuloksille niiden varsinaisen merkityksen ja arvon. Koska tutkimuksen tuloksina muodostetut erityisopetuksen viisi hallitsevaa diskurssia representoivat erityisopetuksen piiriin kuuluvat lapset ja nuoret varsin rajattujen identiteettien kautta, on syytä pohtia, millaisia seurauksia tällaisten kuvausten rakentamisella on laajemmasta näkökulmasta. Ensinnäkin aineistossa erityisopetuksen piiriin kuuluvien lasten ja nuorten identiteettiä leimasi uhrin, ongelmia opettajalle ja muille oppilaille aiheuttavan ja/tai väkivaltaisuuteen taipuvan positiot. Jos verkkouutisointia kuluttavat kansalaiset saavat luettavakseen lähtökohtaisesti tästä aineistosta muodostettujen kaltaisia erityisopetuksen kuvauksia, voi heille muodostua etenkin erityisopetuksen piirissä olevista lapsista kuva uhreina, jotka jäävät ilman tarvitsemaansa tukea tai toisaalta kuva muita kohtaan väkivaltaisesti ja aggressiivisesti käyttäytyvänä ryhmänä. Jos yhteiskunnallisessa valta-asemassa olevat politiikan toimijat tai viranomaiset tuottavat erityisopetuksen piiriin kuuluvista oppilaista rajattuja ryhmäidentiteettejä, vaikuttavat nämä luodut identiteetit myös lukijoiden käsityksiin näistä oppilaista (ks. Fairclough, 1997; Kellner, 1997). Tutkimuksessa verkkouutisten kriittiseen tarkasteluun sisältyy sen ymmärtäminen, että lukijana saatamme helpommin hyväksyä korkeasta yhteiskunnallisesta positioista tuotetut erityisopetuksen kuvaukset osaksi omaa ajatteluaamme, koska pidämme näitä totuuden esityksiä pätevinä tai luotettavina puhujan position vuoksi.

Aineistossa erilaiset puhujat pyrkivät argumentoinnillaan vakuuttamaan kohteena olevan yleisön eli lukijat (van Dijk, 1988; Liakopoulos, 2012). Puhujat tuottivat erityisopetuksen representaatioita henkilökohtaisiin kokemuksiin perustuvien esimerkkitalanteiden ja kärjistettyjenkin tilannekuvausten kautta. Näiden puhujan positioon kytkeytyvien kuvausten avulla erityisopetus kyettiin representoimaan tietyllä tavalla käyttäen valittua kielellistä rakennetta sekä sanastoa (vrt. Härmänmaa, 2004). Vaikka tutkimuksessa ei diskurssianalyysin tutkimusperinteen suuntaisesti keskityttykään yksittäisten sanomalehtien tai journalistien henkilökohtaisiin motiiveihin (Jokinen et al., 2016) on kuitenkin tarkoituksenmukaista pohtia, kuka on lopulta vastuussa negatiivissävytteisen otsikoinnin, kärjistettyjen tilanne-esimerkkien ja epäonnistumisten korostamisen mahdollisista seurauksista kansalaisten ajattelulle ja suhtautumiselle erityisopetukseen liittyen. Mitä verkkouutisoinnissa tuotettu jatkuva erityisopetuksen ongelmakeskeisyyden korostaminen merkitsee opettajankoulutukseen pyrkivien hakijamäärän tai ylipäätään opettajan ammatin arvostamisen kannalta? Kansalaisilla, eli uutisten lukijoilla, on kuitenkin mahdollisuus myös vastustaa median esittämiä vakiintuneita tulkintoja maailmasta (Kellner, 1997). Yhteiskuntaamme määrittää kuitenkin pitkälti median ulottuminen kaikille elämän osa-alueille (Talbot, 2007; Ott & Mack, 2014; Kellner, 1997), jossa tietoa ja eri tahojen ajamia ideologioita ja mielipiteitä tulvii jatkuvalla syötteellä käyttämiimme laitteisiin. On realistista pohtia – ja kyseenalaistaakin, kuinka kriittisesti uutisten lukijat kykenevät tai ovat halukkaita suhtautumaan kuluttamiinsa mediatuotteisiin, kun yhä useampi meistä on arjessaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa median kanssa.

Tutkimustuloksina muodostettujen diskurssien merkittävyys kytkeytyy ennen kaikkea uutisoinnin yhteiskunnalliseen valtaan (vrt. Kunelius, 2003). Uutisoinnin yhteiskunnallisen vallan ulottuvuus näkyi etenkin siinä, kuinka erityisopetuksen representaatioita ja diskursseja olivat suurelta osin tuottamassa politiikan toimijat ja erilaiset asiantuntijat. Koska tutkimuksen tulokset osoittavat erityisopetuksesta uutisoinnin olevan vahvasti politisoitunut aihe, tulee uutisoinnin valta näkyväksi sen kautta, ketkä saavat mahdollisuuden ja oikeuden puhua aiheesta (vrt. Kunelius, 2003). Vaikka politiikan kentällä toimivilla tahoilla ei välttämättä ole käytännön kokemusta tai kosketusta erityisopetukseen, saivat poliitikot aineistossa runsaasti tilaa valita, mitkä näkökulmat erityisopetuksesta nostettiin esille. Samalla ilmeni myös uutisoinnin valta päättää, mitä tulkintoja asetetaan vahvempaan asemaan (Väliverronen, 2000). Uutisoinnin sisällä oli kuitenkin selvää kamppailua sen suhteen, mistä positiosta tuotetut tulkinnat saavat hallitsevan ja ennen kaikkea oikeutetun aseman julkisessa

keskustelussa. Koska opettajat olivat aineistossa toinen hallitseva puhujaryhmä poliitikkojen ja asiantuntijoiden lisäksi, pyrkivät opettajat puheenvuoroissaan oikeuttamaan omia tulkintojaan (ks. van Dijk, 1988; Liakopoulos, 2012) esittämällä erityisopetukseen liitetyt ongelmakohdat yhteiskunnallisessa, korkeammassa päätöksenteossa tehdyiksi virhearvioiksi. Uutisartikkeleiden ja mielipidekirjoitusten kielellinen valta ilmeni täten siinä, kuinka uutisoinnin sisällä luokiteltiin ja nimettiin erilaisia ryhmiä, tehden eroja erilaisten ryhmien sekä ihmisten välille (Väliverronen, 2000).

Tämän tutkimuksen tulokset ovat linjassa aiempien uutisoinnin tutkimukseen kytkeytyvien teoreettisten lähtökohtien ja tehtyjen tutkimusten kanssa. Diskursseilla on yhteys vallankäyttöön, eli ne vaikuttavat siihen, miten maailmasta puhutaan, ohjaten myös ihmisten toimintaa (ks. Kunelius, 2003; Seppänen & Väliverronen, 2012; Fairclough, 1997; Kellner, 1997). Koska tutkimuksen tuloksena muodostetut erityisopetuksen viisi diskurssia, inklusio-, laki-, väkivalta-, huoli-, sekä diagnoosidiskurssi, ovat paikannettavissa myös julkisesta keskustelusta sekä osana yhteiskunnallista poliittista päätöksentekoa, voidaan näiden diskurssien nähdä vaikuttavan siihen, millä tavalla erityisopetuksesta nyt ja jatkossa puhutaan. Uutisointi kykenee ylläpitämään yhteiskunnallista valta-asemaansa myös sen myötä, että siinä rakennetut ja ylläpidetyt diskurssit ovat hitaasti muuttuvia ja melko pysyviä (vrt. Kunelius, 2003).

Tutkimuksen kannalta keskeisimmät tulokset liittyvät siihen, mitä aineistona toimivasta verkkouutisoinnista on jäänyt puuttumaan. Tietystä aiheesta uutisoidessa on aina tehty valinta sen suhteen, mitkä aiheen kuvaukset uutisointiin päätetään sisällyttää ja mitkä jätetään pois (Fairclough, 1997), jolloin kyse on jälleen uutisoinnin vaikutusvallasta. Tutkimusaineiston perusteella Helsingin Sanomien, Iltasanomien ja Iltalehden verkkouutisoinnista ja mielipidekirjoituksista on jäänyt puuttumaan tai toissijaisiksi näkökulmat, jotka olisivat korostaneet erityisopetuksen onnistumisia, hyväksi todettuja toimintatapoja, lasten ja nuorten omia puheenvuoroja ja yksilöllisyyttä heille luodun ryhmäidentiteetin sijaan. Uutisoinnilla on ollut mahdollisuus päättää mitä ja mistä näkökulmasta se erityisopetuksen esittää. Tulosten mukaan erityisopetus on valittu representoida valtaosassa uutisia ja mielipidekirjoituksia varsin ongelmakeskeisestä näkökulmasta.

Erityisopetuksen uutisointia analysoivan tutkimuksen tekeminen oli ajatuksia herättävä prosessi. Tutkimusta tehdessä vietin paljon aikaa erityisopetusta koskevan verkkouutisoinnin maailmassa, jossa ongelmakeskeinen puhetapa hallitsi lähes kaikkea aiheeseen liittyvää.

Samaan aikaan kävin läpi Helsingin kaupungin työpaikkailmoituksia – tarkoitus on aloittaa syksyllä erityisluokanopettajana. Lisäksi tein tutkimusaineiston analyysivaiheessa pidempää luokanopettajan sijaisuutta inklusiivista mallia toteuttavassa koulussa. Aamupäivät vietin todistaen yleis- ja erityisopetuksen yhteistyön onnistumisia, jossa resurssit oli kohdennettu oppilaiden tuen kannalta toimivalla tavalla ja opettajat nauttivat hektisestä, mutta antoisasta työstään. Iltapäivällä siirryin tästä arjesta median erityisopetuksesta esittämän todellisuuden maailmaan, jota leimasi monenlainen pahoinvointi ja epätoivo. Tuntui, että katselin erityisopetuksen kenttää kaksien erilaisten linssien läpi. Vaikka diskurssianalyttisen tutkimuksen tarkoituksena ei olekaan löytää esitettyjen tulkintojen joukosta mitään oikeaa totuutta, herättävät tämän tutkimuksen tulokset kysymyksiä ja oikeutettua kritiikkiäkin median hallitsevasta roolista ja etenkin sen mahdollisuudesta määritellä yhteiskunnallisia puheenaiheita ja niitä näkökulmia, joista asiat esitetään. Tutkimustehtävänä on kuitenkin ollut kriittisen diskurssianalyysin mukaisesti tehdä näkyväksi uutisdiskursseissa ilmeneviä valtarakenteita ja institutionalisoituneita rutiineja, samalla osallistumalla tutkimuksen tekemisen kautta yhteiskunnalliseen toimintaan (vrt. Kunelius, 2003).

Sitä, kenellä on lopulta vastuu uutisoinnin mahdollisista seurauksista, ei voida helposti tai yksiselitteisesti osoittaa. Toisaalta uutismedioilta voidaan kuitenkin odottaa tiettyä vastuullisuutta sen suhteen, millä tavalla se perustelee totena esittämänsä todellisuuden tulkinnat. Ainakin yhdestä tarpeesta tutkimustuloksina muodostetut erityisopetuksen hallitsevat diskurssit kertovat: kriittinen ajattelu ja lukutaito ovat nyky-yhteiskunnassamme tärkeitä – jos ei eivät tärkeimpiä, kansalaistaitoja. Koska ihmiset lukevat uutistekstejä omista, yksilöllisistä lähtökohdistaan käsin, eroavat myös heidän tulkintansa luetusta (vrt. Väliaverron, 2000) ja tätä myötä eroja on myös luettujen uutisten mahdollisilla seurauksilla. Opettajat ovat kasvatusalan asiantuntijoita, joten heillä voitaisiin olettaa olevan uutisoinnin erityisopetuksesta esittämää todellisuutta laajempi näkemys aiheesta. On kuitenkin aiheellista pohtia, millaisia vaikutuksia opetuksesta ja kasvatuksesta esitetyllä negatiivisella uutisoinnilla on aiheesta käytännön tasolla tietämättömien kansalaisten lisäksi alan ammattilaisiin. Uutisoinnin erityisopetuksesta esille nostamat näkökulmat siirtyvät myös opettajien väliseen keskusteluun. Jos uutisointia hallitsee jatkuva ongelmakeskisyys ja epäonnistumisten korostaminen, alammeko me opettajatkin jakaa tällaisen käsityksen erityisopetuksesta ja ennen kaikkea sen piiriin kuuluvista oppilaista? Jos kansalaisilla ei ole tarvittavia kriittisen ajattelun taitoja muodostaa omia, myös median esittämästä todellisuudesta riippumattomia, todennettavissa olevaan tietoon pohjautuvia mielipiteitään, on suomalainen demokraattinen

yhteiskunta vaakalaudalla. Tämä ajatus johdattelee uutisoinnissa, sosiaalisessa mediassa ja julkisessa keskustelussa jatkuvasti esillä olevaan kysymykseen ja dilemmaan: kuka opettaa tuleville kansalaisille kriittisen ajattelun taidot, jotta he pärjäisivät tulevaisuuden yhteiskunnassa? Moni ehdottaa oitis vastaukseksi peruskoulua eli opettajia.

8 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen eettisyyden kannalta keskeisimmät tekijät liittyvät käytettyyn diskurssianalyttiseen tutkimusotteeseen sekä tutkijan omaan positioon. Ensinnäkin on huomioitava, että minkä tahansa tekstin analysointi on aina väistämättä valikoivaa. Tutkijana olen valinnut kysyä tiettyjä kysymyksiä uutisteksteihin liittyen (ks. Fairclough, 2003), jolloin olen myös sulkenut muita mahdollisia tulkintoja valitsemieni painotusten ulkopuolelle. Diskurssianalyttisessä tutkimusotteessa ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista yrittää keskittyä kaikkeen mitä tekstissä sanotaan, vaan tutkimuksen painotukset valitaan aina kulloistenkin tutkimuskysymysten suuntaisesti (Jokinen et al., 2016; Potinkara et al., 2022). Koska tutkimuksessa on pyritty erityisopetuksen uutisoinnin yhteiskunnallisten ja kriittisten näkökulmien tavoittamiseen, on ollut perusteltua keskittyä paikantamaan aineistossa ilmeneviä vallankäytön ulottuvuuksia ja niitä hallitsevia ja marginaalisia diskursseja, joita aineistosta voidaan muodostaa. Faircloughia (2003) mukaillen tutkimuskysymyksiä muotoillessa ja aineiston analyysissa on otettu huomioon, ettei mikään tekstin analyysi pysty tuomaan esille kaikkea sitä, mitä tekstillä on sanottavana – ei ole olemassa täysin valmista ja lopullista analyysia tekstistä. Tutkimuksen painotukseksi on valittu kriittinen diskurssianalyysi, jotta tutkimuksen analyysi vastaisi mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Keskittyminen tiettyyn diskurssianalyysin sisäiseen painotukseen on nostanut valikoituja asioita esille aineistosta. Lisäksi verkkouutisista koostuva aineisto on koottu tiettyjä hakusanoja käyttämällä, jolloin valitut hakusanat ovat rajanneet aineistoon sisältyviä merkityksiä ja diskursseja jo aineistonkeruuvaiheessa (Potinkara et al., 2022). Nämä tutkimusaineiston painotuksiin ja rajauksiin liittyvät lähtökohdat tulee tunnistaa, koska ne vaikuttavat siihen, millaisia tuloksia tutkimus on tuottanut. Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa on kuitenkin tarpeellista ja perusteltua rajata, mistä näkökulmasta tutkimusaineistoa halutaan tarkastella. Lisäksi tämän tutkimuksen aineisto on ollut laajuudeltaan varsin suuri, jolloin painotusten ja hakusanojen rajaaminen on ollut tutkimuksen toteuttamisen ja tulosten muodostamisen kannalta välttämätöntä.

Tutkimuksen eettisyyden kannalta on selvitettävä tutkijan oman position merkitystä ja vaikutusta tutkimuksen tekemisen aikana. Ensinnäkin tutkimusaihe on ollut tutkijalle entuudestaan tuttu sekä erityisopetuksesta uutisoinnin seuraamisen että erityisopettajana toimimisen myötä. Tutkijalla on siis ollut henkilökohtaisiin kokemuksiin ja käsityksiin pohjautuvia tietoja aiheesta jo ennen tutkimuksen aloittamista. Tutkimuksen edetessä ja tässä tutkielmassa raportoiduissa tutkimuksen suorittamisen vaiheissa on kuitenkin tuotu avoimesti

ilmi tutkijan positio suhteessa tutkimusaineistoon. Tutkimustuloksina muodostetut erityisopetuksen hallitsevat diskurssit ovat seurausta tutkijan tekemistä valinnoista, koska tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota tiettyihin aineistossa ilmeneviin kielenkäytön piirteisiin (ks. Potinkara et al., 2022). Näitä hallitsevia diskursseja ei oltaisi sellaisenaan voitu muodostaa, ellei tutkijalla olisi erityisopetukseen liittyvää aiempaa kokemustaustaa tai jos aiheesta uutisointia ja julkista keskustelua ei oltaisi aiemmin seurattu. Tutkimuksessa ei ole ollut tarkoituksenmukaista kieltää tutkijan vaikutusta aineiston tulkitsemiseen ja tutkimustulosten muodostamiseen. Tämä tulee ilmi jo valinnassa painottaen kriittistä diskurssianalyysia tutkimuksen menetelmänä, kun aineistosta on pyritty löytämään erilaisia valtasuhteita. Tutkimuksen aikana on kuitenkin jatkuvasti kiinnitetty huomiota siihen, että muodostettavien erityisopetuksen diskurssien on täytynyt nousta aineistosta itsestään. Vaikka tutkija on voinut aiemman aiheen seuraamisen myötä odottaa tiettyjen diskurssien hallitsevan myös tämän aineiston verkkouutisointia, on aineistolähtöisen diskurssianalyysin suuntaisesti otettu huomioon, että aineistosta nousevat diskurssit voivat muuttua vielä analyysiprosessin aikanaikin (ks. Jokinen et al., 2016). Tutkija on sitoutunut noudattamaan aineistolähtöistä diskurssianalyysia, mutta myös tutkimusperinteen suuntaisesti valinnut keskittyä tiettyihin kielenkäytön piirteisiin.

Koska tutkimus on toteutettu aineistolähtöisen diskurssianalyysin menetelmillä verkkouutisoinnin representaatioita ja diskursseja analysoiden, tuottaa myös tämä tutkimus osaltaan aiheeseen liittyviä representaatioita ja diskursseja. Tutkimuksen eri vaiheiden aikana on tehty tietoisia ja tiedostamattomia valintoja, jotka luovat ja ylläpitävät edelleen erityisopetuksesta käytävää keskustelua. Tutkielmassa on tehty tietoinen valinta välttää erityisoppilas-sanankäyttämistä muuten kuin tutkimusaineiston muodostamisessa tarvittavana hakusanana. Erityisoppilas-sanaa käytetään kuitenkin laajasti sekä tämän tutkimuksen verkkouutisissa ja mielipidekirjoituksissa että yleisestikin erityisopetuksesta puhuttaessa. Tämä valinta on tehty siksi, että on haluttu välttää sellaisen puhutavan ja kielenkäytön ylläpitämistä, jossa tukea oppimiseensa tai koulunkäyntiinsä saavat lapset ja nuoret niputetaan yhtenäiseksi ryhmäksi.

Tutkimustulosten raportoinnissa on käytetty uutisteksteistä lainattuja tekstikatkelmia havainnollistamaan analyysin perusteella muodostettuja erityisopetuksen diskursseja. Koska tutkimusaineisto esitti erityisopetuksen todellisuuden melko rajatusta, ongelmakeskeisestä näkökulmasta, edustavat myös tuloksia täydentävät lainaukset lähtökohtaisesti tällaisia ongelmakeskeisyyttä uusintavia näkökulmia. Tutkijan oman käsityksen mukaan aineiston

verkkouutisointi esittää erityisopetuksen todellisuuden varsin kapeasta näkökulmasta. Tästä syystä tutkimuksen eettisyyden kannalta on tarpeen pohtia, onko tutkija kiinnittänyt tiedostamatta huomiota erityisesti aineistossa esiintyviin negatiivissävytteisiin erityisopetuksen kuvauksiin. Kun tutkimustuloksia on raportoitu käyttämällä lainauksia aineistosta, onko tutkija samalla uusintanut näitä jo valmiiksi hallitsevassa asemassa olevia erityisopetuksen diskursseja? Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen kriittinen ote ovat kuitenkin ohjanneet kiinnittämään huomiota sekä aineistossa hallitseviin että marginaaliin jääviin erityisopetuksen representaatioihin ja diskursseihin.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on otettava huomioon, että suurin osa tutkimusaineistosta koostui Helsingin Sanomien uutisista, jolloin tutkimuskohteena olevassa uutisoinnissa korostui pääkaupunkiin keskittyvät näkökulmat (ks. Pietikäinen et al., 2021). On mahdollista, että valitsemalla ja analysoimalla muita verkkouutisoinnin kanavia, erityisopetuksesta olisi muodostunut toisenlainen kuva. Toisaalta valittujen sanomalehtien verkkouutiset mahdollistavat valtakunnallisen tavoitavuuden, jolloin ne edustavat myös laajemmin yhteiskunnassa esiintyviä diskursseja. Yhtenä tutkimuksen tavoitteena on ollut tavoittaa erityisopetuksesta uutisoinnin yhteiskunnallinen ulottuvuus, jolloin aineiston sanomalehdet on valittu sen perusteella, että ne kuuluvat Suomen luetuimpien verkkolehtien joukkoon (Reunanen et al., 2022; KMT lukijamäärät, 2022).

Toinen aineiston luotettavuuden kannalta varsin keskeinen huomio liittyy aineiston laajuuteen. Tutkimusaineistoon sisältyy niin sanottujen perinteisten uutisartikkeleiden lisäksi myös Helsingin Sanomien verkkosivuilla julkaistut lukijoiden lähettämät mielipidekirjoitukset. Mielipidekirjoitusten sisällyttäminen osaksi tutkimusaineistoa lisäsi analysoitavan aineiston määrää, joka hidasti ja osaltaan myös hankaloitti laajan aineiston käsittelyä ja hallitsemista. Toisaalta tutkimusaiheen yhteiskunnallisen painotuksen vuoksi on ollut perusteltua ja tutkimustulosten muodostamisen kannalta hedelmällistä sisällyttää myös mielipidekirjoitukset osaksi tutkimusaineistoa. Mielipiteiden kohdalla korostui etenkin suorien siteerausten käyttö, tunteisiin vetoaminen sekä asiantuntijoiden ja viranomaisten lausuntojen hyödyntäminen (van Dijk, 1988). Näitä piirteitä oli löydettävissä myös muista aineiston uutisista, koska niissä hyödynnettiin lähes poikkeuksetta erilaisten asiantuntijoiden tai poliitikkojen mielipiteiden ja näkemysten siteerausta. Tutkija on myös tietoisesti halunnut säilyttää mahdollisuuden siihen, että niin sanottujen tavallisten kansalaisten ääni voi mielipidekirjoitusten kautta päästä osaksi erityisopetuksesta uutisointia ja siitä laajemmin käytävää julkista keskustelua. Lisäksi Helsingin Sanomat on tunnettu sen perinteestä ottaa

lukijoiden mielipiteet merkittäväksi osaksi omaa uutisointiaan. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on ollut perustelua sisällyttää mielipidekirjoitukset osaksi aineistoa, etenkin kun nykyään myös sosiaalinen media ja verkkolehtien kommenttipalstat mahdollistavat kansalaisen aktiivisen osallistumisen uutisoinnissa esiin nostettuihin aiheisiin.

Tutkimusaineistoon liittyy luotettavuuden kannalta myös aineiston sisäisen epätasapainon tunnistaminen. Käytetyt hakusanat eivät tuottaneet aineistoon kuin kaksi Iltasanomien uutista. Aineistoa hallitsi selvästi Helsingin Sanomien uutiset, osaksi mielipidekirjoitusten sisällyttämisen johdosta. Tutkimuksessa on kuitenkin noudatettu aineistolähtöisyyttä, jolloin tutkija ei ole voinut vaikuttaa siihen, millainen tutkimusaineistosta muodostuu. Myös aiemmin esitetyt vaatimukset aineistona käytettävien verkkolehtien valtakunnallisesta tavoitavuudesta ovat ohjanneet aineiston valintaa. Osa Helsingin Sanomien verkkouutisten lukemisesta on vaatinut lehden tilaamista. Tilaajille tarkoitetut uutiset on kuitenkin sisällytetty osaksi aineistoa, koska Helsingin Sanomien lukijamäärä on valtakunnallisesti merkittävä. Tutkimuksella pyrittiin paikantamaan verkkouutisoinnista ja mielipidekirjoituksista erityisopetuksen representaatioita ja diskursseja. Käytetyt kriteerit ja hakusanat tuottivat kuitenkin myös verkkouutisia, jotka käsitelivät varhaiskasvatusta. Tutkimuksen eri vaiheiden aikana on pohdittu, onko näiden varhaiskasvatuksen näkökulmasta tuotettujen uutisten sisällyttäminen osaksi tutkimusaineistoa ollut tutkimuksen luotettavuuden kannalta perusteltua, kun tutkimus painottaa kuitenkin erityisopetuksena annettavaa tukea. Toisaalta näissä uutisissa on käsitelty myös varhaiskasvatuksen yhteyttä perusopetukseen ja siellä toteutettavaan erityisopetukseen. Lisäksi tutkimusaineiston muodostamisessa käytetyt hakusanat ovat määrittäneet sen, mitä uutisia tutkijalle on tullut luettavaksi varsinaista analyysia varten. Tutkimusaineistoa on käsitelty ja luettu useampaan kertaan, joka perustelee myös varhaiskasvatuksen näkökulmasta tuotettujen uutisten sisällyttämisen osaksi tutkimusaineistoa. Lisäksi suomalaisessa yhteiskunnassa on vahva ajatus lapsen kasvun ja kehityksen tukemista aina varhaislapsuudesta varhaiseen aikuisuuteen saakka.

Tutkimuksen rajoitukset liittyvät sekä käytettyyn tutkimusmenetelmään että tutkijan omaan positioon, kuten tämän luvun alussa on kuvattu. Koska tutkimuksen toteuttamiselle muodostettu teoriapohja ja käytetyt käsitteet eivät sellaisenaan ole tyypillisiä kasvatustieteellisessä tutkimusperinteessä tai koulutuksessa, on tutkija aloittanut tutkimuksen teoreettisen taustan muodostamisen hyvin vähäisen pohjatiedon varassa. Toisaalta käytetty teoriatausta ja siihen liittyvät aiemmat tutkimukset pohjautuvat pitkät tieteelliset perinteet omaaviin yhteiskuntatieteellisiin suuntauksiin, joiden sisällyttäminen osaksi

kasvatustieteellistä tutkimusta antaa tälle tutkimukselle tuoreen näkökulman. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on kuitenkin tunnistettava aloittelevan tutkijan rooli tämän yhteiskuntatieteisiin nojaavan tutkimusperinteen kentällä.

Tutkimuksella on onnistuttu tavoittamaan yhteiskunnallisesti merkittävä näkökulma erityisopetukseen. Tutkimustuloksina muodostetut hallitsevat diskurssit ja toisaalta myös aineistossa marginaaliin jäävät erityisopetuksen todellisuuden kuvaukset kertovat tarpeesta tutkia kasvatukseen ja opetukseen kytkeytyviä teemoja osana yhteiskunnallista ja sosiaalista kontekstia. Tutkimuksen tavoitteena on ollut lisätä ymmärrystä median ja uutisoinnin merkityksestä yhtenä yhteiskunnallista valtaa käyttävänä tahona. Koska tutkija on ymmärtänyt oman positionsa suhteessa tutkimusaineistoon, kuvaavat tutkimustulokset aineistossa esiintyviä representaatioita ja diskursseja, vaikka ne ovat tutkijan analyysin ja painotusten valinnan kautta muodostettuja. Tämän tutkimuksen tulokset esittävät uutisoinnissa tuotetut erityisopetuksen kuvaukset lähtökohtaisesti hyvin ongelmakeskeisestä näkökulmasta. Jatkotutkimuksen tulisi keskittyä laajemmin myös muihin yhteiskunnan kannalta merkittäviin tiedonvälityskanaviin, kuten sosiaaliseen mediaan ja muihin digitaalisesti tuotettuihin kanaviin. Myös uutisoinnin varsinaisten seurausten ja laajempien vaikutusten tarkempi tutkiminen on alue, jota tulisi selvittää. Jatkotutkimuksella tulisi hankkia tietoa siitä, miten niin sanotut tavalliset kansalaiset ja toisaalta myös opetuksen ja kasvatuksen asiantuntijat tai poliitikot kokevat uutisoinnin esittämän todellisuuden vaikuttavan omaan maailmankuvaansa ja toimintaansa. Tämän tutkimuksen käytännön anti korostaa ennen kaikkea sitä, miten uutisointi kykenee valitsemaan monien mahdollisten kuvausten joukosta hyvinkin kapean näkökulman, josta se asiat esittää. Tästä syystä tutkimuksen tulokset erityisopetuksen hallitsevien diskurssien ongelmakeskeisyydestä eivät kosketa vain opetuslalla toimivia. Tulosten merkittävyys liittyy siihen, miten tavalliset kansalaiset lukevat näitä yksipuolisesta näkökulmasta tuotettuja kuvauksia. Lopulta kyse on siitä, tuleeko median ja uutisoinnin esittämästä kuvasta osa todellisuuttamme ja tapaamme ajatella. Jos näin on, erityisopetuksen piirissä olevista lapsista ja nuorista syntyy uutisoinnin esittämän kuvan perusteella vaarallisen yksipuolinen kuva. Tutkimustulokset osoittavat selvästi, että kriittinen ajattelu ja sen osana kriittinen medialukutaito ovat kansalaistaitoja, joiden hallitsemiseen jokaisella tulisi olla mahdollisuus.

Lähteet

- Alasuutari, P. (2001). *Johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Gaudeamus.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. uud. p.). Vastapaino.
- Alhanen, K. (2007). *Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa*. Gaudeamus.
- Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 105/23.2.2012, 8 §: Erityisopetusta antavan opettajan kelpoisuus. Viitattu 6.12.2022.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980986#L3P8>
- Fairclough, N. (1997). *Miten media puhuu*. Vastapaino
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: textual analysis for social research*. Routledge.
- Foucault, M., (1969) & Kilpeläinen, T. (suom.). (2005). *Tiedon arkeologia*. Vastapaino.
- Foucault, M., (1994) Kilpeläinen, T., Määttä, S., & Pii, J. L. (suom.). (2014). *Parhaat*. Niin & näin.
<https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2022/11/KMT-2022-lukijamaarat-liite.pdf>
- Härmänmaa M. (2004) Teoksessa Muikku-Werner, P., & H. Stotesbury. *Minä ja kielitiede – soveltajan arki*. AFinLAN vuosikirja 2004. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja (62), 91–102.
- Ilmonen, K. (2018). Muuan diskurssianalyysi: esimerkkinä Chydenius-instituutin vaikuttavuustutkimus. 2. Osa. Teoksessa Laajalahti, A., Valli, R., Aaltola, J., & Herkama, S. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5., uudistettu ja täydennetty painos.). PS-kustannus.
- Jokinen, A. (2016). Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa *Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Ss. 273-297. Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino.
- Karvonen, E. (2000). Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. *Media & Viestintä*, 23(2).
<https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/61529>
- Kellner, D., & Oittinen, R. (suom.). (1998). *Mediakulttuuri*. Vastapaino.
- KMT 2022 lehtien lukijamäärät 1.11.2022. <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2022/11/KMT-2022-lukijamaarat-liite.pdf>
- Kunelius, R. (2000). Journalismi nelijalkaisena otuksena Tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. *Media & Viestintä*, 23(3). <https://doi.org/10.23983/mv.61519>
- Kunelius, R. (2003). *Viestinnän vallassa Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin* (5. uud. p.). WSOY.

- Labinaz, P., & Sbisà, M. (2018). Argumentation as a dimension of discourse the case of news articles. *Pragmatics & Cognition*, 25(3), 602–630. <https://doi.org/10.1075/pc.18024.lab>
- Liakopoulos, M. (2012). Argumentation Analysis. Teoksessa Gaskell, G., & Bauer, M. W. *Qualitative researching with text, image and sound: a practical handbook*. Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781849209731>
- Ott, B. L., & Mack, R. L. (2014). *Critical media studies: an introduction* (2nd ed.). Wiley.
- OPH (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus.
- OPH (2014). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus.
- OPH (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Opetushallitus.
- Perusopetuslaki 1136/2003, 1 §. Viitattu 28.4.2023.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Perusopetuslaki 642/24.6.2010, 16 §: Tukiopetus ja osa-aikainen erityisopetus. Viitattu 6.12.2022.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P16>
- Perusopetuslaki 642/24.6.2010, 16 a §: Tehostettu tuki. Viitattu 6.12.2022.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P16a>
- Perusopetuslaki 642/24.6.2010, 17 §: Erityinen tuki. Viitattu 6.12.2022.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P17>
- Perusopetuslaki 642/24.6.2010, 17 a §: Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Viitattu 6.12.2022.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P17a>
- Pietikäinen, S., & Mäntynen, A. (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino.
- Pietikäinen, S., & Mäntynen, A. (2019). *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino.
- Pitkänen, H., Huilla, H., Lappalainen, S., Juvonen, S., & Kosunen, S. (2021).
Inklusiokeskustelu Helsingin Sanomissa 2009–2019 – diskursiivista kamppailua kaikkien koulusta. *Kasvatus*, 52 (5), 497-509. <https://doi.org/10.33348/kvt.114933>
- Potinkara N., Raippalinn, L., & Turunen, A. (2022). Diskurssintutkimus. Teoksessa Fingerroos, O., Kajander, K., Lappi, T.-R., & Kajander, K. *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. SKS. <https://doi.org/10.21435/tl.274>
- Pälli, P., & Lillqvist, E. (2020). Diskurssianalyysi. Teoksessa Luodonpää-Manni, M. (2020). *Kielentutkimuksen menetelmiä*. SKS. <https://doi.org/10.21435/tl.274>
- Reunanen, E., & Kunelius, R. (2021). *Medioitunut valta ja politiikan paluu*. Kyselytutkimus suomalaispäättäjien suhteesta mediaan 2009 ja 2019. Tampere University Press.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-030-4>

- Reunanen, E., Alanne, N., Helske, L., Lappalainen, E., Niemi, M., Pettersson, M., & Seuri, V. (2022). *Utismedia verkossa 2022*. Reuters-instituutin Digital News Report - Suomen maaraportti. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2483-4>
- Sanoma Media Finland Vastuullisuusraportti 2021. https://www.sanoma.fi/globalassets/wp-content/uploads/2022/03/sanoma_vuosikertomus-2021.pdf#page=16
- Seppänen, J., & Väliaverronen, E. (2012). *Mediayhteiskunta*. Vastapaino.
- Sihvonen, T. (2006). Representaatio/simulaatio esityksestä toimintaan ja takaisin. Teoksessa Ridell, S., Väliaho, P., Sihvonen, T., & Hakola, O. *Mediaa käsittämässä*. Ss. 129-148. Vastapaino.
- Talbot, M. (2007). *Media discourse: representation and interaction*. Edinburgh University Press. <https://doi.org/10.1515/9780748630073>
- van Dijk, T. A. (1988). *News As Discourse*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203062784>
- Van Eemeren, F. H., Garssen, B., Krabbe, E. C. W., Snoeck Henkemans, A. F., Verheij, B., & Wagemans, J. H. M (2014). *Handbook of argumentation theory*. Springer Reference. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-9473-5>
- Varhaiskasvatuslaki 540/13.7.2018, 15 a § (16.12.2021/1183) Lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen. Viitattu 22.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540#L3a>
- Väliaverronen, E. (1993). Diskurssien verkossa. *Media & Viestintä*, 16(1). <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/71121>

Liite 1. Tutkimuksen aineisto

Mielipidekirjoitus

U1. Tavallinen luokka ei ole aina oikea paikka erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalle

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008071946.html> 21.6.2021

U2. Kaikille toisen asteen opiskelijoille on säädettävä oikeus tukiopetukseen

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006520788.html> 28.5.2021

U3. Poikani pärjäs erityisluokassa hyvin, mutta ammattikoulussa alkoivat ongelmat

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006515787.html> 23.5.2020

U4. Inklusion hinta voi olla liian kallis

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008072078.html> 23.6.2021

U5. Saako lapsemme ensi lukuvuonna tarvitsemaansa erityistä tukea vai ei?

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007919159.html> 15.4.2021

U6. Integroituja oppilaita tulisi kuunnella

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007813773.html> 20.2.2021

U7. Erityisen tuen oppilaiden kirjo on laaja

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007806324.html> 17.2.2021

U8. Autismikirjon lapset kuormittuvat liian isoissa päiväkotiryhmissä

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007654470.html> 2.12.2020

U9. Erityisen tuen resurssit eivät aina kohtaa oppilaiden tarpeita

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006533156.html> 8.6.2020

U10. Opettajan tunnen olevani kuin ensihoitaja onnettomuuspaikalla

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007825954.html> 25.2.2021

U11. Helsingin koulutusleikkaukset osuvat kipeästi lapsiin ja nuoriin

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007885694.html> 28.3.2021

U12. Tuen puute korostuu etenkin opintien nivelvaiheissa

<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006597416.html> 11.8.2020

Kotimaa

U13. OAJ kanteli Opetus-hallituksesta eduskunnan oikeus-asia-miehelle – ammatti-järjestön mukaan tuhannet oppilaat jäävät vaille heille kuuluvaa erityis-opetusta

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008014088.html> 31.5.2021

U14. Puolueet: Erityisoppilaiden opettamista tavallisissa luokissa ei pidä purkaa – tuen riittämisestä ollaan kuitenkin huolissaan

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000007981531.html> 23.5.2021

U15. Erityistä tukea tarvitsevia lapsia opetetaan yhdessä muiden kanssa, eikä se ole pelkästään hyvä tai huono asia

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000007978075.html> 23.5.2021

U16. OAJ kritisoi Opetushallituksen ohjeistuksia oppilaiden erityisestä tuesta, järjestö valmistelee kantelua eduskunnan oikeusasiamiehelle

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000007972628.html> 12.5.2021

U17. Niko tuli taas itkien koulusta kotiin – nyt äidillä on painavaa sanottavaa siitä, miksi nykykoulu on monille autismikirjon lapsille piinaa

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007927081.html> 1.5.2021

U18. Korona iskee kipeästi Suomen lapsiin ja nuoriin, lue 10 vaikutusta – ”Ei ole ennen nähty” <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006486244.html> 26.4.2020

U19. Espoon Koulumäen koulun oppilasta epäillään törkeästä pahoinpitelystä – löi toista oppilasta saksilla kasvoihin

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007777587.html> 2.2.2021

U20. Yle: Koskelassa surmattua 16-vuotiasta ei etsitty koko viikonlopun aikana, vaikka vanhemmat pyysivät

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007798591.html> 12.2.2021

U21. Li Andersson vastaa opettajille: koulu ei ole kriisissä – ”Suurin ongelma on oppilaan perhetaustan aiempaa voimakkaampi vaikutus”

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008232655.html> 2.9.2021

U22. ”Hänen persoonansa jää mieleeni ikuisesti” – Nyt puhuu Koskelan murhan uhrin koulun entinen työntekijä

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008241130.html> 4.9.2021

U23. Koskelan teinismurhasta tulee kuluneeksi vuosi – IS selvitti, onko mikään muuttunut

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008411277.html> 23.11.2021

U24. OAJ jätti kantelun Opetushallituksen toimista – tuhannet oppilaat eivät saa tarvitsemaansa tukea

<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/a27e6f5a-b6ba-433d-b636-58d486fa1746> 31.5.2021

U25. Pikapiirtämistä, kuvakortteja ja tukiviittomia – Jotkut lapset tarvitsevat päiväkodissa erityistä tukea, ja nyt sitä halutaan antaa koulujen malliin

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008262378.html> 27.9.2021

U26. Puukkoja, huumeita, tönimistä, puremista ja solvauksia – 150 opettajaa jäi viime vuonna väkivallan takia pitkälle sairauslomalle

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006411918.html> 19.2.2020

U27. OAJ jätti oikeusasiamiehelle kantelun Opetushallituksen toimista – ”Tilanne on poikkeuksellinen”

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008013503.html> 31.5.2021

U28. Nyt puhuvat opettajat: Monessa luokassa vallitsee kaaos – ”Lääkkeeksi tarjotaan konsultin piirileikkikoulutusta”

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008217146.html> 31.8.2021

U29. Raportti: Ammatillisen koulutuksen erityinen tuki toteutuu hyvin oppilaitoksissa mutta huonommin työssäoppimisessa

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008236430.html> 2.9.2021

U30. Erityisoppilaiden ei nyt anneta opiskella etänä, vaikka moni koki sen keväällä helpommaksi <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000007860253.html> 15.3.2021

Politiikka

U31. Erityisoppilaiden opetus yhdessä muiden kanssa nousi keskusteluun – tuoreen väitöksen mukaan opettajien yhteistyö helpottaisi ongelmia

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000007840544.html> 4.3.2021

U32. Vihreät ehdottaa oppilaan mukana kulkevaa ”reppurahaa” ratkaisuksi erityisopetuksen ongelmiin

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000007792636.html> 9.2.2021

U33. Keskusta haluaa ”tarkastella kriittisesti” erityisoppilaiden opettamista samoissa ryhmissä muiden kanssa – Myös opetusministeri huolissaan tilanteesta

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000007790995.html> 8.2.2021

U34. Koulutuksesta on tulossa kuntien tärkein tehtävä, jos sote-uudistus toteutuu – Silti vaalien alla on enimmäkseen väitelty aivan muusta

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008042954.html> 11.6.2021

U35. Vihreät ehdottaa henkilöstömitoitusta opettajille ja ”reppurahaa” erityistä tukea tarvitseville lapsille

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000007667683.html> 7.12.2020

U36. Kirjailija-opettaja paloi pahasti loppuun – OAJ:n Luukkainen vaatii: Kehitystyössä painettava jarrua

<https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/02dbe5cf-9de3-42d4-828c-33aca7a83599> 7.11.2021

U37. Erityisammattiopistot pelkäävät menettävänsä lähihoitajien koulutuksen

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006439841.html> 15.3.2020

Pääkirjoitus

U38. Koulujen inklusion ongelmiin löytyy ratkaisuja

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000007800482.html> 12.2.2021

Kaupunki

U39. ”Yksikään kolmesta lapsestamme ei päädy pahamaineiseen kouluun” – Hyväosaiset perheet välttelevät lähikouluja Helsingissä, asiantuntija huolissaan kehityksestä

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007985475.html> 31.5.2021

U40. Espoon opettajat pelkäävät uuden linjan erityisoppilaisiin muuttavan arjen kaaokseksi: ”Lapsi heitteli tuoleja ja potki muita”

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000008038572.html> 17.6.2021

U41. Helsinki suunnittelee lastenkodin oman koulun lopettamista ja siirtämistä Hyvinkään järjestettäväksi

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007634257.html> 22.11.2020

U42. Keskivertoa ihanampia lapsia

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006406404.html> 20.2.2020

Muut

U43. Tarun, 24, ”huono matikkapää” olikin häiriö, jota moni ei tunne: ”Numerot eivät vain pysy mielessäni”

<https://www.is.fi/hyvaolo/art-2000008121864.html> 16.7.2021

U44. Erityisen tuen tarjoajat

<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000007951654.html> 1.5.2021